an.: Památce F. R., LidN 11. 2. 1944; F. Kubka in Setkání s knihami (1963, s. 42); V. Ledvinka: Kronika královské Prahy a obcí sousedních profesora F. R., in F. Holec: Kronika královské Prahy a obcí sousedních 4 (Praha 1996, s. 223); P. Kovařík: F. R., autor zpola utajený, tamtéž (s. 231).

sm

Eugen Miroslav **Rutte**

* 13. 8. 1855 *Jičín*
† 15. 7. 1903 *Praha*

Prozaik, humorista, fejetonista, autor cestopisných causerií a turistických příruček.

Křtěn Eugen R. – Narodil se v měšťanské rodině. Gymnázium studoval v Jičíně (mat. 1873), pražskou právnickou fakultu absolvoval 1878 bez doktorátu a po vykonání notářských zkoušek se stal koncipientem v Berouně, Roudnici a nakonec v Praze u P. Trojana. Poté působil jako notář v Březnici, Hořovicích a Praze. R. koníčkem byla hudba, v níž se vzdělával u J. L. Lukese. Složil hudebnědramatickou báseň Štědrý večer, klavírní skladby inspirované národními melodiemi, operety aj. Hojně cestoval: navštívil Belgii, Holandsko, Německo, Itálii, několikrát byl ve Švýcarsku, které si především oblíbil (naposledy 1902). Cesty podnítily jeho činnost publicistickou a prozaickou; cestopisné fejetony publikoval i časopisecky (Hlas národa, Květy, Národní listy, Zlatá Praha). Byl členem Umělecké besedy. – Otec novináře, publicisty a básníka Miroslava R.

Náměty R. próz vycházely z autopsie: karlovarským léčením byly inspirovány *Průvodce po Karlových Varech a okolí* a próza *Karlovarské oplatky,* kde formou dopisů představuje s humoristickou nadsázkou životní styl v lázeňském městě, jeho významné hosty v minulosti a zdůrazňuje národnostní otázku zejména ve vztahu jedince k jeho vlasti. Fejetonně laděné cestopisné obrázky *Klepy a žerty z cest,* opět vytěžené z vlastních prožitků, nastavují prostřednictvím situačních detailů satirické zrcadlo lidským slabostem, zcela stranou přitom nezůstalo ani poučení o cizích zemích. Rozsáhlý a výpravný turistický průvodce *Švýcarsko* je výsledkem opakovaných R. pobytů a je založen nejen na subtilních osobních dojmech, nýbrž i na seriózní znalosti minulosti země. Snoubí údaje o společenském, politickém a hospodářském životě i povahopisné studie obyvatel s obdivným vztahem k historickým památkám i k přírodě.

PSEUDONYM, ŠIFRA: Špiridion ze z Puškvorce; -o-. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Besedy lidu (1894); Časopis čes. turistů; Dalibor; Do světa (1902–03); Hlas národa (1888–1901); Jubilejní almanach Akademické čtenářské jednoty v Jičíně (posmrtně 1910); Hudební listy; Květy (1882–89); Nár. listy (1882–1902); Pokrok (1877); Ruch (1885); Slovanské listy; Vesna (1897); Zlatá Praha (1884–96). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Švýcarsko. Potulky turistovy v údolích i na horách (b. d., 1893–95 v seš.); Klepy a žerty z cest (PP b. d., 1896); Spiknutí na Olympu (opereta 1897, text i hudba); – posmrtně: Karlovarské oplatky (PP 1905). – *Ostatní práce:* Průvodce po Karlových Varech a okolí (1888, 2. rozšíř. vyd. 1900). ▮

LITERATURA: ● ref. Průvodce po Karlových Varech a okolí: (an.:) Zlatá Praha 5, 1887/88, s. 511; Hlas národa 13. 6. 1888 ●; ● ref. Švýcarsko: an., Zlatá Praha 10, 1892/93, s. 624; an., Zlatá Praha 11, 1893/94, s. 456; an., Lumír 22, 1893/94, s. 60; V. Doubek, Osvěta 1897, s. 1022 ●; ● ref. Klepy a žerty z cest: an., Zlatá Praha 13, 1895/96, s. 420; T., Lit. listy 18, 1896/97, s. 93 ●; ● nekrology: -a-, Lumír 31, 1902/03, s. 362; an., Zlatá Praha 20, 1902/03, s. 467; Ž., Zvon 3, 1902/03, s. 615 ●.

bs

Miroslav **Rutte**

* 10. 7. 1889 *Praha*
† 24. 11. 1954 *Praha*

Básník, prozaik, literární kritik a překladatel, zejména pak divadelní kritik a autor esejů z oblasti divadla, později i filmu; příslušník generace bratří Čapků, blízký jim i svým pragmatismem a relativismem.

Podepisoval se i Mirko Rutte Havelský. – Syn spisovatele Eugena Miroslava R., navštěvoval obecnou školu v Březnici u Příbrami a v Hořovicích, v Praze studoval od 1901 na gymnáziu v Žitné ul. (mat. 1908). Na filoz. fakultě v Praze poslouchal od 1908 historii u J. Pekaře a J. Šusty (doktorát 1914 prací *Osobnost císaře Karla IV. a jeho styky s Petrarkou*) a estetiku. Do války narukoval už 1914, ale již 1915 byl ze zdravotních důvodů od vojenské služby osvobozen. Působil pak od jara 1917 v časopise Národ a od prosince t. r. v Nár. listech, kde od 1923 redigoval divadelní rubriku a kde do je-

jich zastavení Němci v březnu 1941 působil jako divadelní referent; od 1933 referoval současně v časopise Prager Rundschau o české literatuře. Od prosince 1917 do zániku 1930 vedl beletristický týdeník Cesta, 1926–36 řídil jako hlavní redaktor sborníky Nové české divadlo. Od 1923 byl jednatelem a od 1935 předsedou Dramatického svazu, 1932–35 členem poradního sboru pro věci Nár. divadla při min. školství a nár. osvěty, 1939–45 členem dramaturgického sboru při min. obchodu, pak při Filmovém ústředí a při Lucernafilmu. Po válce od 1946 působil v divadelní komisi Syndikátu čes. spisovatelů a od 1947 v dramaturgickém sboru při 4. výrobní skupině Českosl. státního filmu. V období první republiky býval členem různých uměleckých porot (též pro udělování státních cen za literaturu a umění divadelní). Vedle studijních cest 1924 a 1929 do Paříže navštívil 1934 Řecko, zúčastnil se dvou kongresů Asociace divadelních autorů 1927 v Římě a 1928 v Berlíně a t. r. kongresu tiskového odboru Malé dohody v Bukurešti. Přestože pracoval za 2. světové války v odbojové skupině (M 39 – Nová cesta), byl po únoru 1948 zbaven funkcí a nemohl publikovat; příčinou bylo jeho pravicové zaměření a jeho činnost před 1945, kterou musel obhajovat ve Svobodném zítřku už 1945 proti útokům v levicovém tisku.

R. vstoupil do literárního dění 1907 dvěma básněmi v Besedách Času pod pseudonymem F. X. Benda, naznačujícím zřejmě obdiv k F. X. Šaldovi. Záhy se však svým zájmem o psychicky extrémní jedince a jejich až k perverzi vypjatou, zvláště erotickou vášeň přiklonil ke kruhu Moderní revue za jejího dekadentně novoromantického období na přelomu prvního a druhého desetiletí. Projevilo se to v mystickém dramatu *Maria z Magdaly* i v souboru lyrických próz *Smuteční slavnosti srdcí*, uzavírajícím se orgiastickým bakchanále lásky, rozkoše a smrti. Obdobného rázu měl patrně být i zároveň ohlášený, ale nikdy nevydaný „benátský román" Rozkoše Giovanni Valta. Když R. dával definitivní podobu svému básnickému dílu, toto první údobí své tvorby, hýřící artistně dekoračním verbalismem, zavrhl. Jeho další vývoj už za války protikladně směřoval přes vitalistický naturalismus neumannovsko-šrámkovského ladění s pokorným, leč optimistickým přijímáním prostého života a s udivenou reflexí vlastní duše (*Zjasněné oči*) k whitmanovské oslavě zdravé zemité tělesnosti (*Ohnivá vlna*). Současně spiritualistickým a tradice vyznávajícím protestem proti vzmáhajícímu se dobovému materialismu dospíval ve svých esejích (*Nový svět, Strach z duše*) k pragmaticko-relativistickému vztahu k všední a stále se proměňující skutečnosti. Svou básnickou dráhu, do značné míry až mechanicky závislou na vlastních aktuálních teoretických názorech (Šalda mluvil už u příležitosti Zjasněných očí o „formulkové poezii"), uzavřel R. tvorbou z let 1922–27 ve sbírce *Měsíčná noc*. Vedle soumračné únavy „marnou lásky poutí" prokmitává v ní i vliv Wolkrův a v několika veršovaných hříčkách a básních v próze i poetistická asociativnost, což mu vyneslo výtku plagiátu z pera A. M. Píši. Píšova kritika podnítila R. až k soudní žalobě, případ se však nakonec uzavřel smírem. Vedle lyriky psal R. i drobnou lyricko-esejistickou prózu, většinou poznamenanou pocitem fatální bezmocnosti člověka od samého dětství (*Vězeň, Batávie, Duhový kruh*), a pokusil se i o žánr dramatický (aktovka *Román, jejž jsme zapomněli* a předtím adaptace hry Marivauxovy). – Podstatně více než svou uměleckou tvorbou se R. zapsal do literárního a kulturního dění své doby jako literární a zejména divadelní kritik. Od svého vstupu do Národních listů 1917 až do jejich násilného zastavení 1941 psal do nich pravidelně divadelní referáty, jimiž osobitě glosoval pražskou dramaturgii. Jako teoretik a příslušník generace bratří Čapků byl pokládán za „průkopníka literárního pragmatismu" (B. Václavek). Kritiku chápal jako disciplínu na rozhraní umění a vědy, která subjektivní podstatu kritického soudu, danou kritikovou individualitou a jeho uměleckým názorem, objektivuje vyhledáváním „pravdy" uměleckého díla, významů uložených v něm samém (*20 kázání o divadle*). V jeho případě tímto názorem byla „víra založená na skepsi (pragmatismus)" a „jedinou cestou k ní aktivní čili věřící skepticismus (relativismus)". V konkrétních kritikách nad vůlí uplatnit vlastní kritický soud však převážila jeho vloha vcitovací a interpretační. Přesto se nevyhnul četným polemikám – např. s F. X. Šaldou, S. K. Neumannem, J. Durychem, J. Horou, K. Čapkem, A. M. Píšou, J. Honzlem, J. Fučíkem aj. Ve svých kritikách směřoval hlavně k psychologickým portrétům a k syntetickým monografickým studiím jak v oblasti literární (profil F. Tévera *Portrét z mizejících dob*, českou látkou doplněný překlad

sborníku Nové evropské umění a básnictví, kniha esejů *Doba a hlasy*), tak divadelní (studie *K. H. Hilar* ve stejnojmenném sborníku, soubor medailonů *Tvář pod maskou*). Vedle toho se zabýval rozborem dobové divadelní krize v knize *Divadlo a doba,* dílčími složkami divadelní tvorby ve 20 kázáních o divadle, obecnou divadelní problematikou pak v práci *Skrytá tvář.* Tresť své medailonové tvorby s akcentem na tvůrčí charakter a přínos předních osobností k formování živé národní tradice zhustil na prahu 2. světové války v knize *Mohyly s vavřínem* (K. H. Mácha, O. Březina, F. X. Šalda, V. Dyk, K. Čapek, E. Vojan, M. Hübnerová, K. H. Hilar aj.). V závěru své tvůrčí dráhy vzdal hold vrcholům moderního českého jeviště v *Šesti podobách českého herectví* s definitivními portréty H. Kvapilové, L. Dostalové, V. Vydry st., E. Kohouta a znovu E. Vojana a M. Hübnerové a zároveň rozšířil svůj záběr o film, a to jak teoretickým zájmem o estetiku a psychologii filmové tvorby (*Film, divadlo a literatura, Herec a hercův stín, O umění hereckém*), tak vlastními pokusy o filmový scénář (1939 Tulák Macoun, 1944 U pěti veverek, podle námětu Maru, tj. M. Russové, 1946 Zajatý, podle povídky Z. Němečka). Zanedbatelná nebyla ani R. činnost redakční, která vtiskla charakteristickou podobu 13 ročníkům beletristického a kritického týdeníku Cesta a která ve spolupráci s J. Kodíčkem a nakonec s F. Götzem připravila čtyři svazky sborníků Nové české divadlo, kde je všestranně zachycen vývoj současného českého dramatu a divadla z let 1918 až 1932 (svazky vycházely od 1927). V pozadí bohaté literární činnosti R. zůstalo několik překladů z němčiny a francouzštiny.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Bratří Morfové (s O. Fischerem), F. X. Benda, Kazimír, Mirko Havelský, R. M. Jelen, Šťúra; -e, mr., M. R. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Besedy Času (1907, pseud. F. X. Benda); Cesta (1918–30); Červen (1918–19); Čes. slovo (1942); sb. Čeští spisovatelé vdovám a sirotkům našich vojínů (1916); Delta (Rjeka 1924); sb. Dík a pozdrav. Josefu Horovi k padesátinám (1941); K. H. Hilar: Čtvrt století české činohry (1936, studie K. H. Hilar, i sep.); sb. Hilarovská vigilie (1946); sb. In memoriam Jana Votavy (1908); Izglitíbas Ministrias Ménešraksts (Riga); sb. Jaro generací (1929); Jeviště (1920); sb. Josef Dobrovský 1753–1829 (1929); sb. K. H. Hilar (1936); Kmen (1919); sb. Kniha mladých (1909); sb. La République Tchécoslovaque au XXème siècle (1931); L'art libre (Brusel 1922); L'Europe (Paříž 1923); Lid. noviny (1920, 1928, 1937–43); Lit. noviny (1934–40); Lit. rozhledy (1924); Lit. svět (1927–28); Lumír (1908–10, 1916–38); sb. Moderní česká scéna (1938); Moderní revue (1909–18); Most (1922–23); Musaion; Národ (1917–18); Nár. a Stavovské divadlo, pokr. Nár. divadlo (1928, 1930–33); Nár. listy (1917–41); sb. Národní listy; Nár. osvobození (1927); Nár. práce (1928); sb. Nové české divadlo 1918–26, ...1927, ... 1928–29, ... 1930–32 (1926, 1927, 1929, 1932); sb. Nové evropské umění a básnictví (1923); sb. Novoročenka Klubu umělců (1939); Panoráma (1932–36); sb. O Bábušce (1935); Pestrý týden (1928); Prager Rundschau (1933–37; 1936 Jaroslav Hilbert); Pramen (1921–22); sb. Přednášky ze semináře pro filmové autory (1943); Přítomnost (1931); Rivista di letteratura slava (Řím 1930); Rozhledy (1934); Rozpravy Aventina (1925–32); Sborník na paměť Otakara Theera (1920); Sever a Východ (1925–29); sb. Smetanův operní epilog (1942); Světozor (1934); Svob. zítřek (1945–47); Šibeničky (1920); Świat kulis (Poznaň); Teatr (Varšava); Tribuna (1922); Venkov; sb. Žena v českém umění dramatickém (1940). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře, divadle a filmu:* Maria z Magdaly (D b. d., 1908, podp. Mirko Rutte Havelský); Smuteční slavnosti srdcí (PP, D 1911); Zjasněné oči (BB 1918); Nový svět (EE 1919); Vězeň (P 1920); Strach z duše (EE 1920); Ohnivá vlna (BB 1922); Batávie (PP 1924); Skrytá tvář (EE 1925); Tvář pod maskou (EE 1926); Měsíčná noc (BB 1927); Básně (1927, souborné vyd. poezie); Doba a hlasy (EE 1929); Člověk a čas (EE 1929); Divadlo a doba (EE 1931); Viktor Dyk (přednáška, 1931); Portrét z mizejících dob. Život a dílo Anny Lauermannové – Felixe Tévera (1935); Zamilovaní přátelé (D 1936, i prem., podle komedie P. C. de Chamblain de Marivaux Druhé překvapení lásky); Pouť do Řecka (PP 1937); Mohyly s vavřínem (EE 1939); 20 kázání o divadle (EE 1940); Román, jejž jsme zapomněli (D 1941, i prem.); Duhový kruh (PP, EE 1941); Film, divadlo a literatura (studie, b. d., 1943); Herec a hercův stín. Filmové herectví 1 (studie, 1944); O umění hereckém (studie, 1946); Zajatý. Filmový scénosled (1946, podle stejnojmenné povídky Z. Němečka); Šest podob českého herectví (EE 1947). – *Překlady:* G. Duhamel: Tři rozhovory (1920); sb. Nové evropské umění a básnictví (1923); sb. Předchůdci (1925, překl. B Ch. Vildraca). ■ SCÉNICKY. *Překlad:* J. de La Fontaine: Kouzelný pohár (1921). ■ REDIGOVAL *časopis:* Cesta (1918–1930); *sborníky:* Nové české divadlo 1918–1926, ...1927, ...1928–29, ...1930 (4 sv., 1926, 1927 a 1929 s J. Kodíčkem, 1932 s F. Götzem), K. H. Hilar. Čtvrt století české činohry (1936, s J. Sajícem), O Bábušce. Na památku paní Anny Lauermannové – Felixe Tévera (1935, s K. Scheinpflugem), Moderní česká scéna (1938, s F. Bartošem, M. Novotným), Smetanův operní epilog (1942, s O. Šourkem); *knižnici:* Knihy dneška (1920–31), Knihovna Dramatického svazu (1942). ■ USPOŘÁDAL A VYDAL: Jaro generací (ant. čes. poezie, 1929); J. Hilbert: Duch dramatiky (1941, s J. Sajícem); F. Téver: Lidé minulých dob (1941). ■

LITERATURA: ● ref. Maria z Magdaly: A. Drtil, Novina 2, 1908/09, s. 575; J. Karásek, MR 1908/09, sv. 21, s. 267; S. B-toš (J. Bartoš), Nár. obzor 14. 8. 1909 ●; ● ref. Smuteční slavnosti srdcí: B. B-ová (Benešová), Novina 4, 1910/11, s. 474; J. Karásek, MR 1910/11, sv. 23, s. 516; Ant. Veselý, Čes. revue 4, 1910/11, s. 574, 637; an. (J. Vodák), Čas 7. 5. 1911 ●; ● ref. Zjasněné oči: A. N. (Novák), Lumír 46, 1917/18, s. 231; K. Čapek, Národ 1918, s. 170 → O umění a kultuře 1 (1984); Š. Jež, MR 1918, sv. 33, s. 141; B. Polan, Nové Čechy 1918, s. 191; jv. (J. Vodák), LidN 27. 3. 1918; F. X. Šalda, Kmen 2, 1918/19, s. 61 → KP 10 (1957); R. Weiner, Červen 1, 1918/19, s. 40 ●; F. Götz in Anarchie v nejmladší poezii české (1922, s. 105); ● ref. Nový svět: J. H. (Hora), PL 17. 8. 1919; L. N. Z. (Zvěřina), Venkov 12. 12. 1919; M. Hýsek, Cesta 2, 1919/20, s. 417; M. Novotný, Nové Čechy 1920, s. 41 ●; ● ref. Vězeň: -btk- (V. Brtník), Zvon 20, 1919/20, s. 474; J. Krecar, MR 1919/20, sv. 35, s. 287; K. Sezima, Cesta 2, 1919/20, s. 708; L. N. Z. (Zvěřina), Venkov 13. 2. 1920; M. Hýsek, NL 19. 3. 1920; J. H. (Hora), PL 11. 4. 1920 ●; J. Vrba: ref. Nový svět, Vězeň, Pramen 1920, s. 179; J. Knap in Alej srdcí (1920, s. 53); ● ref. Strach z duše: -btk- (V. Brtník), Zvon 21, 1920/21, s. 714; K. Scheinpflug, Cesta 3, 1920/21, s. 698; J. Vrba, Pramen 1921, s. 81; M. Pujmanová, Tribuna 27. 3. 1921; F. Götz, Niva 1921, s. 39; A. M. Píša, Červen 1921, s. 22 a pokr. (k tomu polemika: M. R.: Pověry a skutečnost, Cesta 3, 1920/21, s. 800; A. M. Píša: K metodě a morálce buržoazní polemiky, Červen 1921, s. 215, 230) ●; ● ref. Ohnivá vlna: M. Pujmanová, Tribuna 7. 5. 1922; J. H. (Hora), RP 1. 10. 1922; A. N. (Novák), Lumír 1922, s. 333; V. Z. (Zelinka), Zlatá Praha 1922, s. 338; J. O. Novotný, Cesta 5, 1922/23, s. 288; B. P. (Polan), Nové Čechy 6, 1922/23, s. 44; -pa- (F. S. Procházka), Zvon 23, 1922/23, s. 153 ●; ● ref. studie ve sb. Nové evropské umění a básnictví: F. Götz, Host 2, 1922/23, s. 313; -och- (F. S. Procházka), Zvon 23, 1922/23, s. 462; an. (F. V. Krejčí), Akademie 26, 1922/23, s. 471; Š. Jež, Tribuna 24. 6. 1923; J. Knap, Most 1923, s. 90; J. Laichter, Naše doba 1923/24, s. 188 ●; ● ref. Batávie: F. Götz, NO 5. 10. 1924; A. N. (Novák), LidN 27. 11. 1924; J. Krecar, MR 1924/25, sv. 40, s. 121; J. O. Novotný, Cesta 7, 1924/25, s. 265; B. Polan, Pramen 5, 1924/25, s. 138; vz. (V. Zelinka), Zvon 25, 1924/25, s. 238; P. Fraenkl, RA 1, 1925/26, s. 12 ●; M. Rutte: Jak jsem se stal spisovatelem a co z toho vzniklo, RA 1, 1925/26, s. 28; ● ref. Skrytá tvář: J. B. Čapek, Kritika 1925, s. 306; M. Pujmanová, Tribuna 18. 10. 1925; E. Konrád, Cesta 8, 1925/26, s. 677; t. (J. Laichter), Naše doba 33, 1925/26, s. 630; J. Matouš, Nové Čechy 9, 1925/26, s. 172; vz. (V. Zelinka), Zvon 26, 1925/26, s. 138; F. Götz, Tvorba 1, 1925/26, s. 40 + NO 18. 10. 1925 (k oběma článkům polemika: M. R., Cesta 8, 1925/26, s. 112 a 127; F. Götz, NO 9. 12. 1925); A. N. (Novák), LidN 4. 3. 1926; Fred (B. Václavek), RP 6. 4. 1926; J. Hilbert, Venkov 11. 7. 1926; J. Honzl, Tvorba 1927, s. 13 a 56 ●; O. Fischer: ref. Skrytá tvář, Tvář pod maskou, Nová svoboda 1926, s. 583; ● ref. Měsíčná noc: A. N. (Novák), LidN 24. 12. 1927; F. Götz, Lit. svět 1, 1927/28, č. 6–7; F. Kubka, RA 3, 1927/28, s. 28; jh (J. Hora), LitN 1928, č. 1; A. M. Píša, PL 5. 2. 1928 + Host 7, 1927/28, s. 138 – z toho soudní spor, k jeho průběhu: J. O. Novotný: Aféra české kritiky, Cesta 10, 1927/28, s. 328, 376, 390, 559; O. Fischer: R. a Píša, LidN 15. 3. 1928 + O metaforách v kritice, Lit. svět 1, 1927/28, č. 15, oboje → Slovo o kritice (1947); J. Fučík: Píša kontra R., Kmen 2, 1928/29, s. 39 a 98; A. M. Píša – M. Rutte: Spor urovnán (texty prohlášení obou stran), LidN 1. 6. 1928 a jinde; anketa (O. Fischer, J. Hora, S. K. Neumann, F. X. Šalda, K. Toman aj.), LitN 1928, č. 7–8 ●; B. Fučík: Omlazený básník, Tvar 1928, s. 60; E. Jurčinová: Básník nového romantismu, Sever a Východ 1928, s. 112; B. Václavek: Útěk k tělu, in Od umění k tvorbě (1928); ● ref. Doba a hlasy: G. (F. Götz), NO 7. 12. 1929; Š. Jež, Lumír 56, 1929/30, s. 334; J. O. Novotný, Cesta 12, 1929/30, s. 440; J. Ošmera, Stan 1930, s. 62; AMP (A. M. Píša), PL 12. 1. 1930 ●; F. Götz: M. R. jako kritik, Sever a Východ 1930, s. 294 + in Básnický dnešek (1931, o povaze kritiky R.); kd. (E. Konrád): ref. Divadlo a doba, NO 8. 1. 1931; ● ref. Viktor Dyk: J. B. Č. (Čapek), Čin 2, 1930/31, s. 831; A. N. (Novák), LidN 21. 6. 1931; J. O. Novotný, Lumír 58, 1931/32, s. 125 ●; G. (F. Götz): ref. Portrét z mizejících dob, NO 17. 2. 1935; ● ref. Zamilovaní přátelé: H. Jelínek, Lumír 62, 1935/36, s. 299; A. Sk. (Skoumal), Rozhledy 1936, s. 193; jt. (J. Trojan), PL 19. 2. 1936; A. M. Brousil, Venkov 20. 2. 1936; AMP (A. M. Píša), PL 20. 2. 1936; m. n. (M. Novotný), LidN 20. a 21. 2. 1936 ●; ● ref. studie K. H. Hilar (sb. K. H. Hilar): M. Novotný, LidN 28. 12. 1936; F. Götz, Panoráma 1937, s. 6; F. Tetauer, Panoráma 1937, s. 265; J. Träger, LUK 1937, s. 117; kd. (E. Konrád), NO 31. 1. 1937 ●; ● k padesátinám: F. Götz, NL 9. 7. 1939; J. Knap, Venkov 11. 7. 1939 ●; ● ref. Mohyly s vavřínem: V. Jirát, KM 1939, s. 378; A. M. Píša, Nár. práce 22. 10. 1939 → Třicátá léta (1971); B. Jedlička, LidN 5. 11. 1939; A. M. Brousil, Venkov 24. 12. 1939 ●; ● ref. 20 kázání o divadle: -ühl- (B. Mühlstein), Naše zprávy 1940, č. 94; mk. (M. Kolář), Večerník Nár. práce 16. 11. 1940; A. M. Brousil, Venkov 17. 11. 1940; os. (O. Srbová), Nár. práce 1. 12. 1940; F. Tetauer, NL 8. 12. 1940; A. G. (Gregor), LidN 30. 12. 1940; P., LitN 1941, s. 21; J. Rey, Řád 1941, s. 104 ●; ● ref. Román, jejž jsme zapomněli: Č. (V. Červinka), Zvon 41, 1940/41, s. 661; B (E. Bass), LidN 17. 5. 1941; A. M. Brousil, Venkov 17. 5. 1941; amp. (A. M. Píša), Nár. práce 17. 5. 1941 ●; ● ref. Duhový kruh: K. P. (Polák), Nár. práce 27. 8. 1941; jšk (J. Š. Kvapil), Naše doba 49, 1941/42, s. 120 ●; ● ref. O umění hereckém: F. Tetauer, Kytice 1, 1945/46, s. 522; sjc (J. Sajíc), LD 19. 10. 1946; b. (B. Březovský), NO 31. 12. 1946; K. Milotová, Práce 31. 12. 1946 ●; K. Sezima in Z mého života 3 (1946, s. 183); ● ref. Šest podob českého herectví: J. F. Mölzer, Škola a kultura 1947, s. 244; K. Kraus, KM 1948, s. 15 ●; ed (E. Konrád): Zemřel M. R., LD 26. 11. 1954 + in Nač vzpomenu (1957, Noc v Perugii); O. Štorch-Marien: Vzpomínka na dávné jaro, LD 21. 7. 1968;

● 80. výr. narození: J. Hrbas: Tři mušketýři, Naše rodina 1969, č. 42; V. Müller, LD 14. 6. 1969; jtg (J. Träger), Svob. slovo 10. 7. 1969 ●; (hey) (J. Heyduk): Jméno téměř neznámé (k 85. výr. narození), LD 10. 7. 1974; V. Dostál in Směr Wolker (1975, s. 57); P. Janoušek: Z bojů A. M. Píši o charakter proletářského umění (polemiky s M. R.), ČLit 1983, s. 126.

em

Růže

1860

Beletristický sborník mladých májovců i začínajících adeptů spisovatelství, soustředěných kolem J. Nerudy.

Knihu s podtitulem Almanach na rok 1860 vydal J. Pospíšil v Praze jako benefiční podnik mladých pražských spisovatelů a studentů na podporu soběslavského ochotnického divadla. Vystoupila v něm skupina spisovatelů kolem J. Nerudy. Sestavení a vydání almanachu bylo dílem dvou mladíků: F. Schwarze, studujícího na pražské univerzitě a působícího jako divadelní referent v Pražských novinách, a E. Hrabala (pseud. E. H. Lipnický), jenž byl faktickým iniciátorem vzniku sborníku i myšlenky benefiční akce. Jako syn soběslavského ranhojiče se Hrabal již od 1859 účinně zasazoval o provozování místního ochotnického divadla a inicioval nejedno úspěšné představení v soběslavském hostinci U Moravců (později zvaném U slunců). 1859 vznikla potřeba stálého, ne již zapůjčovaného jeviště a soběslavská obec jeho pořízením pověřila studenty, kteří k tomu vynalézavě využili výnosu z almanachu. Na novém jevišti vystoupili studenti poprvé již 30. 8. 1860, a to třemi aktovkami; nejvýznamnější z nich byla Nerudova Prodaná láska, která zaznamenala svou premiéru na ochotnické scéně.

Vydání almanachu se uskutečnilo v době prvního uvolnění po pádu Bachova absolutismu, ještě však za doznívající perzekuce české inteligence (postihla i některé z účastníků almanachu, např. J. Baráka kvůli účasti na vlastenecké svatojanské slavnosti). Název sborníku v sobě spojuje dvojí znamenání: růže tu představuje jednak romantický symbol lásky, nevinnosti, žárlivosti i osudovosti, jednak poukazuje k rodovému erbu Rožmberků a jeho prostřednictvím i k soběslavskému kraji. Titulní motiv pak zdůrazňují obě motta almanachu (z Nerudovy básně V mém srdci je už mrtvo tak a z anglické písně) i vstupní programová pohádka F. Schwarze, která růži apostrofuje jako symbol lásky, jež věčně sestupuje na zem. Na svých 152 stranách malého formátu přinesla R. vyváženě verše (romance, balady, ohlasy lidové poezie, znělky i gazel) a práce prozaické (noveletu, pohádky, arabesku, povídku ve formě dopisů i ve formě vzpomínek) a též literárněhistorickou studii. V příspěvcích se spojují různorodé ohlasy evropské poezie (shakespearovské reminiscence, byronská rozervanost, heinovský a lenauovský světobol, petöfiovské pojetí pusty jako symbolu volnosti) s domácím zaujetím pro soudobé osudy země a národa. Nejpočetněji je v R. zastoupen J. Neruda. Mezi 20 přispěvateli s 33 čísly má čtyři ukázky, z toho dvě prozaické: krajně romantickou arabesku „Ty nemáš srdce!“ naznačující, že též v navenek necitelném cynickém srdci mladé krasavice může tkvít hluboký cit, i humorné vyprávění Z pamětí kočujícího herce. Ve verších pak vedle ohlasů italských národních písní (převzatých z Obrazů života) obsahuje R. i rozmarnou romanci o šenkýřce třikrát ovdovělé. Jemnou ironií obdařuje své okolí i „umírající“ z veršů J. Baráka. V dalších příspěvcích převládá tragický tón. Tíha osudovosti provází povídku G. Pflegra Moravského Semilov o mladíku, jenž proklet přivozuje svým láskám smrt, ale nakonec jí podléhá i on sám, stejně jako příběh o následcích nerozvážného slibu v povídce z dopisů E. Hrabala (pseud. E. H. Lipnický) Synova kletba. Smírně sice vyznívá Idyla z našich dnů J. V. Jahna, ale i ta na pozadí milostného rozčarování ohrožujícího život. I ve veršované epice a lyrice převažuje tragický pohled na život svázaný s dominantním motivem smrti způsobené sociální odplatou (Heydukova balada Desátek zasazená do časů poddanství), obětí marnou i účinnou (Heyduka reflexe Smrt), milostnou zradou (B. Janda Cidlinský, verše pozdějšího průmyslníka F. Gollera), vábením mrtvého milého (G. Pfleger Moravský); matčina smrt je námětem lyriky J. D. Panýrka, předtuchu vlastního brzkého skonu vyslovují dvě básně J. B. Vostřebala, Nerudova epigona, který ještě 1860 v prosinci zemřel. Ostatní lyrické verše se obracejí k osudu národa a jeho budoucnosti (V. A. Crha, J. V. Jahn), naplňují tradiční formální útvary, jako je znělka (E. B. Kaizl) a gazel (F. V. Jeřábek), nebo přinášejí ohlasy lidové poezie (A. Heyduk,

verše tří autorů vydávaných za samouky: J. Adamce, F. Chládka a M. Stroupežnické). Sborník uzavírá analytický pohled na dílo F. Turinského doprovázený stručným životopisem z pera A. Kolářského (šifra K. S.). – Hodnotu almanachu zaručovalo hlavně jméno J. Nerudy, obecně pak sborník obrážel rané světobolné a rozervanecké stanovisko části májovské generace, jak našlo výraz zejména v Nerudově Hřbitovním kvítí. *Do sborníku přispěli:* J. Adamec, J. Barák, V. A. Crha, F. Goller, A. Heyduk, F. A. Hora, E. Hrabal (pseud. E. H. Lipnický), F. Chládek, J. V. Jahn, B. Janda Cidlinský (pseud. B. J. Cidlinský), F. V. Jeřábek (podp. F. H. Jeřábek), E. B. Kaizl (podp. E. B. Keizl), A. Kolářský (šifra K. S.), J. Neruda, J. D. Panýrek, G. Pfleger Moravský, F. Schwarz, M. Stroupežnická, B. Valevská, J. B. Vostřebal.

LITERATURA: ● ref. R.: J. N. (Neruda), Obrazy života 1860, s. 233 → Literatura 1 (1957); an., Pražské noviny 16. a 18. 5. 1860; an., Obecné listy naučné a zábavné 5. a 15. 7. 1860 ●.

mhs

Růže Sušilova

1885

Almanach reprezentující básnickou, prozaickou i odborně zaměřenou tvorbu studentů katolických kněžských seminářů.

Podtitul: Almanach bohoslovců v seminářích českých i brněnském, jakož i z Ostřihoma a z Vídně. – *Redaktor:* A. Hlavinka. – *Vydavatel:* neuvedeno, fakticky Literární jednota bohoslovců československých Růže Sušilova, Brno.

Almanach vznikl na půdě Literární jednoty bohoslovců československých Růže Sušilova, založené 1877 v Brně a sdružující 1882 členy 7 diecézí. Opíral se o její program zdůrazňující osvětovou práci (např. zakládání venkovských knihoven), obranu víry a zejména prohlubování vzdělanosti a literární i stylistické dovednosti seminaristů. K naplňování posledního cíle vedle tohoto jednorázového sborníku vydatně napomáhal i časopis Muzeum, který se současně se vznikem jednoty stal jejím orgánem a přinášel první literární pokusy bohoslovců. V litografované podobě Muzeum vycházelo již od 1866 a některé jeho příspěvky byly přetištěny v almanachu. R. S. obsahovala i příspěvky ze Slovenska, naproti tomu v ní nebyli zastoupeni bohoslovci z Olomouce, kteří vydali samostatnou publikaci (Almanach bohoslovců olomuckých, 1886).

Almanach vyšel v roce výročí Metodějovy smrti; jeho a Cyrilově památce byl také zasvěcen. V udržování a pěstování cyrilometodějské tradice spatřovali jeho iniciátoři (A. Hlavinka) v rámci národního kněžského ruchu na Moravě svou vlasteneckou povinnost. Názvem se hlásili i k odkazu F. Sušila, po jehož vzoru kladli stejnou měrou důraz na lásku k církvi a k vlasti, pojaté též jako vlast moravská. R. S. zahrnuje 70 prací 39 autorů a 4 příspěvky anonymní, převážně autorů, kteří po opuštění semináře literárního působení zanechali. Přes polovinu příspěvků tvoří verše, především mravoučné, náboženského nebo vlasteneckého charakteru (A. Krsek, F. Kyselý, J. Tumpach, J. J. Vejchodský), menší podíl připadá na prózu s převahou mravoučné povídky (A. Dostál, B. Zahradník Brodský) a zbytek vyplňují práce z oblasti církevních, kulturních i literárních dějin, z oboru křesťanské filozofie, z etiky a sociologie (A. Hlavinka, P. J. Vychodil, J. Tenora) a zprávy o činnosti literárních a čtenářských jednot zúčastněných seminářů.

LITERATURA: F. Drašar: O původu R. S., alm. Růže Sušilova (1885); M. Hýsek in Literární Morava 1849–1885 (1911, s. 234).

mh

Anna Vlastimila **Růžičková**

* 9. 7. 1823 *Plzeň*
† 10. 12. 1869 *Praha*

Vlastenecká básnířka a oblíbená deklamátorka obrozeneckých společností 40. a 50. let; jako jedna z prvních překládala z maďarské literatury.

Vl. jm. Anna R., Vlastimila je přijaté jméno vlastenecké; příjmení uváděno i ve variantě Ružičková, Růžičkova. – Byla nemanželským dítětem, matka pocházela z rodu fiakristů. Patrně již jako šestnáctiletá přišla R. do Prahy a od 1841 se účastnila dění ve vlastenecké společnosti (např. Amerlingem podnícené schůzky v rodině Staňkově, nedělní výlety, české besedy a bály). Jako členka Spolku Slovanek se agilně zasazovala o povznesení národního cí-

tění, vzdělání a emancipaci žen. V pražských i mimopražských společnostech (např. v Blatné) byla oblíbenou deklamátorkou zejména vlastních, většinou žertovných čísel. Účinkovala i jako charakterní herečka ve známém ochotnickém souboru Švestkova divadla u Sv. Mikuláše na Starém Městě (v 60. letech přesídlil na Smíchov). Živila se jako domácí švadlena, zůstala neprovdána. Od konce 50. let žila ve stále se zhoršujících poměrech; k letitému zadlužení přistoupilo po Nerudově nepříznivé kritice její opožděné knižní prvotiny i ochladnutí vztahů starší generace (J. V. Frič, V. Hanka) k ní. Zemřela v bídě po delší nemoci, pohřbena byla na Olšanských hřbitovech.

Do literatury vstoupila R. počátkem 40. let ponejvíce básnickými příspěvky v časopisech Česká včela, Květy a v almanachu České besedy. Uznání dosáhla básní *Blaho života* v plesovém almanachu Pomněnky na rok 1843, sbírce veršujících žen, vydané u příležitosti druhého českého bálu. Básní *U hrobu Marie Čacké* (Květy 1844) měla podíl na dobové mystifikaci o smrti této „selské básnířky" (s titulem *U hrobu vlastenky* ji R. zařadila do sbírky Básně ještě dlouho po odhalení mystifikace). Řada R. básní vznikla jako veršované ohlasy účasti na vlasteneckých podnicích (pouť na Závist 1844, jubilejní oslavy nalezení Rukopisu královédvorského 1857, oslava F. J. Rubeše ve Skutči 1863 aj.). 1845 figurovaly její verše v čele jednotlivých čísel České včely; vesměs šlo o naivní vlasteneckou a milostnou lyriku, do jejíhož jazyka místy pronikly názvuky rodného plzeňského nářečí i hovorový výraz. Největšího úspěchu dosáhla deklamovánkami pro ženskou interpretku, často namířenými proti mužům nebo smírně zakončenými jen žertovnou pointou. Deklamovánky i oslavné vlastenecké básně R. byly ještě za jejího života zhudebňovány (F. Škroup, V. Preisler; chorvatský skladatel V. Lisiňski zařadil 1850 do alba Šestero českých písní zhudebnělou báseň *Má vlast* s chorvatským překladem, která měla ohlas při provedení v Karlovci 1860). Řada jejích veršů plnila dobové sborníky deklamací a zpěvů a byla živá ještě koncem 70. let (např. deklamovánky *Manželova opička*, *Důkaz lásky*, *Polekaná venkovanka*, *Markytánka*). 1859 vydala R. sbírku *Básně* (dedikace Johanně z Thurn a Taxisu, v jejíž mecenášství marně doufala), do níž zahrnula 42 básní ze své rané tvorby psané v buditelském duchu 40. let; vedle prosté lyriky obsahovala vlastenecké verše plné apelů na morálku a národní cit, projevů lásky ke slavné české minulosti, Praze, řece Vltavě apod.; na konci byla otištěna oslavná tiráda na stříbrnou svatbu Ferdinanda V. *Pražanův ples dne 27. února 1856*. Příznivé přijetí knížky v časopise Poutník od Otavy vyvolalo odmítavou kritiku J. Nerudy, který považoval verše R. jen za výraz dobového vlastenčení bez skutečné básnické hodnoty a jejich vydání za anachronickou „scestnost"; přes ujištění, že chtěl postihnout především názor o nedotknutelnosti vlastenecké tvorby, se R. od té doby literárně odmlčela. Vedle básní a ojedinělé práce prozaické (romantický venkovský obraz *Msta*, Lumír 1854) zasluhují větší pozornost její překlady z němčiny a hlavně z maďarštiny (zejm. Lumír 1852–55 a Vlastenecký kalendář 1853), které nasvědčují tomu, že překládala přímo z originálu. Výběr z rodící se maďarské literatury obsahoval vedle dobově módních autorů (J. Garay, Paal apod.) i práce básníka K. Kisfaludyho (rozsáhlejší povídka Bílý plášť), E. Fáye a M. Jósiky (historická povídka Anna Bornemisová). Básnické i prozaické překlady R. prokazují nezřídka vyšší literární úroveň než její původní práce.

PSEUDONYMY, ŠIFRA: B. Vlastimila -á, Věnceslava (dub.), Vlastimil R., Vlastimila R., Vlastislava -á, Vlastislava R.; A. R. (dub.). ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* sb. Besední deklamátorka (1869, ed. K. B. Kober, F. A. Urbánek); sb. Besedník 1–3 (1861, 1862, 1864, vyd. R. J. Vilímek); Čes. včela (1841–45); alm. České besedy (1842); sb. Deklamovánky čili Básně ku přednášení pro dítky větší (1853, ed. F. Doucha); Fest-Album zum 27. Februar 1856 (1856); Květy (1842–44); Literární příl. ku Věnci (1843); Lumír (1852–55); sb. Po desíti letech. Zpomínky na Františka Jaromíra Rubeše (1863); alm. Pomněnky (1843); Rodinná kronika; sb. Společenský krasořečník český (1853, ed. J. B. Pichl); Vlastenský kalendář na r. 1853; – posmrtně (sb.): Besední čtení (1875); Český deklamátor (1897); Malý besedník (1871); Úplný besedník (1877). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Básně (1859). – *Překlady:* H. Zschokke: Uprchlec v horách Jurských (1847); R. Benedix: Pan strejček (1853, šifra A. R., dub.). ▮ SCÉNICKY. *Překlad:* A. Grün: Hlas svědomí (1860). ▮

LITERATURA: C. Ausobský: Odpověď na gramatickou otázku..., Čes. včela 1841, s. 99; J. J. K. (Kolár): ref. alm. České besedy, Vlastimil 1842, s. 91; an.: ref. překl. H. Zschokke, Květy 1847, s. 343; ● ref. Básně: an., Pražské noviny 25. 6. 1859; secans... α (J. Malý, dub.), Pražské noviny 11. 9. 1859; an. (V. V. Janota), Poutník od Otavy 1859, s. 176; J. N. (Neruda),

Obrazy života 1859, s. 361 → Literatura 1 (1957, s. 147) ●; an.: Působení českých žen, Litoměřický všeobecný domácí a hospodářský kalendář 1864, s. 95; M. Krajník: Žena v literaturách evropských, zvláště slovanských, Květy 1869, s. 292; ● nekrology (an.): Světozor 1869, s. 416; NL 12. a 14. 12. 1869; Květy 1869, s. 399; Neues Fremdenblatt (Vídeň) 1869, s. 345; Urbánkův Věstník bibliografický 1870, s. 63 ●; E. Krásnohorská: Obraz novějšího básnictví českého, ČČM 1877, s. 307; K. Lužan: Z nejstarší korespondence Julia Zeyera (K. O. Kuřákovi z 1869), Zlatá Praha 1902, s. 330; E. Bass: Sedm žen probuzenecké Prahy, Naše zprávy 1940, č. 24 ← Čtení o roce osmačtyřicátém (1940).

mhs

Běsové 1–3 ve 2 sv. (1912, 1913) + Hráč (1920) + Cizí žena a muž pod postelí (1920, in Spisy, sv. 16) + Ze zápisek neznámého (1922, in Výběr povídek 1); A. E. Wrangel: Vzpomínky na F. M. Dostojevského na Sibiři 1854–1856 (1913); I. S. Turgeněv: Literární vzpomínky (1919); I. S. Šmeljov: Sklepník (1921) + Nevysýchající číše, Tři hodiny (1925, in Trojice povídek) + Slunce mrtvých (1926); I. A. Bunin: Pán ze San Franciska a jiné povídky (1928, s B. Mužíkem). ▮

LITERATURA: ● ref. překl. F. M. Dostojevskij: Běsové: J. Folprecht, Přehled 11, 1912/13, s. 602; Č. (V. Červinka), Zlatá Praha 30, 1912/13, s. 238 a 383 ●; ● ref. překl. I. S. Turgeněv: O. Š. M. (Štorch-Marien), Cesta 2, 1919/20, s. 589; J. Kpl. (Kopal), Nové Čechy 3, 1919/20, s. 377 ●; ● nekrology: an., LD 15. 10. 1959; af (A. Frinta), Kostnické jiskry 5. 11. 1959 ●.

bs

Helena **Růžičková-Váňová**

* 8. 7. 1881 *Praha*
† 12. 10. 1959 *Praha*

Překladatelka z ruštiny i příležitostná prozaička, píšící hlavně pro mládež.

Podepisovala se též Helena Váňová. – Dcera epigramatika, esejisty a překladatele filozofických, etických a náboženských spisů J. Váni, manželka profesora bratislavské univerzity, hygienika a epidemiologa S. Růžičky (1872–1946). V otcových stopách se věnovala překladatelství hlavně z ruské literatury, vypomáhala také při redigování Ottovy Ruské knihovny.

Odborný zájem o ruskou literaturu 19. století přivedl R.-V. k překladatelství stěžejních děl představitelů ruského realismu – F. M. Dostojevského, I. S. Turgeněva, I. S. Šmeljova a I. A. Bunina. Zejména R.-V. převod Dostojevského románu Běsi byl považován za významný kulturní čin. I ostatní překlady prokázaly dobrou orientaci R.-V. v ruské klasické literatuře a schopnost postihovat její uměleckou kvalitu. Časopisecky se zaměřila i na povídky V. V. Veresajeva a zvláště na překlady písňové podoby veršů německých, ojediněle i francouzských (V. Hugo) autorů; přeložila též Beethovenem zhudebněné tři Skotské balady R. Burnse. Jako prozaička se uplatnila zejména v Besedách Času drobnými vyprávěními a črtami pro děti i dospělé, příležitostně popularizovala ruské spisovatele (I. S. Šmeljov).

PŘÍSPĚVKY *in:* Besedy Času (1907–14); Čes. svět (1915); Právo lidu (1915–30); Topičův sborník (1916–19). ▮ KNIŽNĚ. *Překlady:* F. M. Dostojevskij:

Růžová zahrada malá a velká

2. polovina 14. století

Parafráze německých veršovaných eposů o Dietrichu von Bern.

1. Tzv. *Malá růžová zahrada* (podle incipitu a explicitu rukopisu, v němž se dochovala, označovaná též názvem *O Jetřichovi Berúnském* a podle německé předlohy názvem *Laurin*) je parafráze německého veršovaného eposu Der kleine Rosengarten (známého rovněž pod názvy Laurin a Laurin und Walberan). Původní podoba básně vznikla kolem 1200, společná předloha dochovaných verzí – které se navzájem značně liší – v druhé polovině 13. století. České zpracování (v dochované podobě 2052 veršů) se opírá o verzi tzv. rakousko-bavorské skupiny rukopisů – jeho přímá předloha není zjištěna – a je o století pozdější. (E. Pražák vyslovil hypotézu, že to je jazyková modernizace o několik desetiletí staršího textu, jehož ohlas se domnívá rozpoznávat v Dalimilově kronice.) – 2. Tzv. *Velká růžová zahrada* parafrázuje veršovaný epos Der grosse Rosengarten. Dochovaná zpracování německé básně pocházejí z doby po polovině 13. století. Z její české parafráze, která snad vznikla už kolem poloviny 14. věku, se zachovaly jen nesouvislé zlomky (přes 200 veršů). – Německé předlohy jsou součástí rozsáhlého okruhu básní, který moderní literární historie označuje jako Dietrichsage. Postava Dietricha von Bern (tj. z Verony), kolem níž je Dietrichsage soustředěna,

má předobraz v králi Theodorichovi, který na přelomu 5. a 6. století založil v Itálii ostrogótskou říši a sídlil většinou v Ravenně a Veroně. Po Theodorichově smrti a zániku jeho říše o něm začaly vznikat germánské pověsti a hrdinské písně. Dietrich se svým zbrojířem Hildebrandem hraje významnou úlohu v druhé části Písně o Nibelunzích. V Dietrichsage – která s Písní o Nibelunzích souvisí – vystupuje jako dobrodinec a zachránce, poráží násilníky, trpaslíky vládnoucí kouzly, zlé obry, obludy a démony; Dietrichův život, jenž tvoří její rámec, je směs historických reálií a fikce, jež historickou skutečnost namnoze překrývá.

1. V M. r. z. jsou spojeny dva motivy: motiv růžové zahrady a trpaslíka-únosce dívek (první z nich je samostatně rozvinut ve V. r. z., druhý v básni Goldemar). Dietrich chce osvědčit své hrdinství v zápase s mocným králem trpaslíků Laurinem, a aby ho přiměl k boji, zpustoší jeho růžovou zahradu v Tyrolích. Laurin, který ho chce potrestat, je v boji s ním a jeho hrdiny poražen, ale jeden z nich, Dietleib, mu zachrání život kvůli své sestře Künhildě, kterou Laurin unesl a vzal si za ženu. Všichni se usmíří a Laurin pozve hrdiny do své hory, kde je nejprve hostí, potom však uvězní. Künhildinou a Dietleibovou zásluhou jsou vysvobozeni, Laurin s trpaslíky a obry, jež si přivolal na pomoc, je poražen, zajat a poté odvezen do Verony. Autor českého zpracování M. r. z. německou předlohu zčásti volně překládal, zčásti ji parafrázoval, rozváděje přímé řeči a popisy. – 2. Námětem V. r. z. je zápas dvanácti strážců růžové zahrady, kterou má u Wormsu Kriemhilda, dcera krále Gibecha, s dvanácti rytíři krále Etzela v čele s Dietrichem, kterého Etzel k výpravě do Wormsu přizval, o cenu, již Gibeche slíbil tomu, kdo strážce zahrady přemůže: růžový věnec, Kriemhildin polibek a království. O české úpravě V. r. z. si lze z dochovaných zlomků udělat jen přibližnou představu: její autor, jak se zdá, zacházel s předlohou podobně jako autor M. r. z. – V Čechách byly básně o Dietrichu von Bern oblíbenou zábavou už na dvoře Václava II. Narážky na jejich hlavního hrdinu v pozdějších českých literárních dílech – v Dalimilově kronice, Tristramovi a Izaldě aj. – svědčí spolu s parafrázemi M. a V. r. z. o tom, že si udržely oblibu i později. Upravovatelé těchto dvou básní uváděli do české literatury pozdní stadium německé dvorské epiky, v němž filozofickou hloubku děl z jejího vrcholného období vystřídala zábavná intence a jejich složitou výstavbu nahradila ustálená schémata děje, charakterů, popisů a přímých řečí.

EDICE: 1. (*M. r. z.*:) in Archiv für slawische Philologie (Berlín) 1891, s. 1 (ed. A. Brückner); in Sborník hraběte Baworowského (1903, ed. J. Loriš); in ant. Rytířské srdce majíce (1984, ed. D. Marečková a E. Petrů). 2. (*V. r. z.*:) in ČČM 1881, s. 464 (ed. A. Patera); in LF 1886, s. 307 (ed. J. Truhlář; zlomek jiného rukopisu). ■

LITERATURA: A. Patera: Staročeské zbytky Růžové zahrady ze 14. století, ČČM 1881, s. 464; K. J. Černý: Staročeská báseň o Laurinovi a její originál, Výr. zpráva c. k. české vyšší školy reálné v Pardubicích za šk. rok 1893, s. 1; J. Loriš in Sborník hraběte Baworowského (1903); P. Pešta: Poznámky o veršovaných „románech" v české literatuře 14. století, SPFF Brno, ř. D – lit. vědná, 1960, č. 7, s. 36; F. Svejkovský: Úvahy nad cestami studia staročeské rytířské epiky, AUC Praha, Philologica 4–5, Slavica Pragensia 11, 1969, s. 155; E. Petrů in ant. Rytířské srdce majíce (1984); E. Pražák: Dalimil a Jetřich Berúnský, ČLit 1986, s. 408 → Stati o české středověké literatuře (1996).

jl

Vavřinec Leandr **Rvačovský z Rvačova**

* 1525 *Roudnice*
† po 23. 4. 1591

Kazatel, autor nábožensky mravokárných spisů, zejména alegorické kritiky lidských vlastností a mravů.

O mládí R. není nic známo, jeho aktivita do 1565 není bezpečně doložena. Základního vzdělání nabyl patrně v rodišti, pobyl snad nějakou dobu na pražské univerzitě, ale bakalářství nedosáhl. 1550–55 byl prý správcem školy v slezském Těšíně a zároveň vychovatelem Fridricha Kazimíra, syna těšínského knížete Václava. Potom údajně působil na škole v Hranicích a studoval na vysokých školách v Německu. Byl vychovatelem šlechtických synů, naposledy – do 1569 – u Zdeňka Brtnického z Valdštejna na Brtnici; díky němu získal 1565 erb a přídomek z Rvačova. 1565 byl ordinován na utrakvistického kněze. Od 1569 byl nedlouho farářem v Mor. Budějovicích. Řada dalších působišť svědčí o neklidnosti jeho života a působení provázeného spory s pány, sváry pro dluhy a výtržnostmi. 1573 byl farářem v Jaro-

měřicích, 1575 v Krhové u Val. Meziříčí, 1576–77 je doložen v Jevíčku, 1580–84 byl děkanem ve Slaném, 1585 odešel do Kostelce n. Lab., pak byl farářem v Bohdanči. Měl spory s konzistoří a z neznámých důvodů i s císařskou kanceláří, na čas byl zbaven práva konat obřady. 1587 byl asi farářem v Luži, 1590 po rozkolu s konzistoří na zkoušku v Praze, poté působil jako děkan v Novém Bydžově, v červnu t. r. se přestěhoval do Loun. S odchodem z Loun 23. 4. 1591 se jeho stopa ztrácí; podle některých zpráv se měl stát děkanem v Táboře.

Vedle dvou nábožensky nabádavých, kazatelsky koncipovaných mravoučných knih, odpovídajících konvencím dobové literatury toho druhu, je R. především autorem rozsáhlé moralizující alegorie *Masopust...*, zaměřené na odsouzení zlozvyků spojených s obdobím mezi svátkem Tří králů a postem jako dobou uvolnění života z vázanosti církevními předpisy; v masopustu se podle R. koncentruje ďáblův vliv na svět. Kniha začíná výkladem o původu masopustu v antických saturnáliích, o původu a významu jeho názvu a jeho moci nad světem; jejím jádrem jsou kapitoly o dvanácti synech personifikovaného Masopustu a jeho ženy, Luciperovy dcery Pýchy, jako o personifikovaných negativních lidských vlastnostech (Soběhrd, Lakomec, Nádherný, Vožralec, Vzteklík, Pochlebník, Závistník, Klevetník, Všetýčka, Lenoch, Darmotlach, Lhář); závěrečnou část tvoří soud Masopustu s personifikovaným Postem, Masopustova smrt a jeho pohřeb. Střídání zábavné výpravnosti, těžící z alegorie, a traktátových pasáží, exponujících v barvitém, stylisticky vytříbeném, z kazatelské tradice vyrůstajícím výkladu mnoho biblických a antických – zejména mytologických – narážek a vyprávění ve funkci exempel, svědčí o autorově sčetlosti a jeho beletrizujícím záměru. Důvěrná obeznámenost R. s životem malých měst vedla k uplatnění mnoha prvků, které z díla činí bohatý zdroj kulturněhistorických poznatků. Kniha, vydaná 1580 s bohatou ilustrační výzdobou J. Melantrichem, patří k předním dokladům české knižní kultury 16. století. Kapitoly o Klevetníkovi a Všetýčkovi byly samostatně tištěny mezi knížkami lidového čtení ještě v 18. a 19. století.

KNIŽNĚ: Knížka zlatá, v nížto předkládá se člověku křesťanskému, jakou by braní měl se hotoviti proti nepříteli ďáblu... (Olomouc 1577); Masopust, kniha o uvedení v pravou a Bohu milou pobožnost skrz kratochvilné o dvanácti synech Masopustových, patriarších pekelních, rozjímání, spasitedlná naučení dávajíc, proč se jejich tovaryšství všickni varovati mají (1580, části samost. s tit. Všetýčka, b. d., Klevetník, b. d., konec 18. – zač. 19. stol.); Výklad na modlitbu Páně... (1585). ▮ EDICE: Č. Zíbrt in Řády a práva starodávných pijanských cechů a družstev kratochvilných v zemích českých (1910, ukázky z Masopustu) + in Masopust z Koblihovic a Bachus souzen a pochován (1910, ukázky z Masopustu). ▮

BIBLIOGRAFIE: J. Jireček in Rukověť 2 (1876); Knihopis č. 15 125–28, 16 713. ▮ LITERATURA: A. Rybička: Dodatky a opravy k biografiím..., ČČM 1871, s. 326; J. V. Michl: Polička, město podobojí 1. 1588–1624, Památky archeologické a místopisné 1874, s. 406; J. Jireček in Rukověť 2 (1876); Č. Zíbrt in Staročeské výroční obyčeje... (1889) + V. L. Rvačovského Masopust z r. 1580, ČL 1909, s. 161 + in Masopust z Koblihovic a Bachus souzen a pochován (1910) + in Řády a práva starodávných pijanských cechů a družstev kratochvilných v zemích českých (1910) + in Veselé chvíle v životě lidu českého 2. „Masopust držíme..." (1910); A. Truhlář: Dodatky a opravy k biografiím..., ČČM 1913, s. 188; C. Straka: Oprava Rvačovského Knížky zlaté, LF 1919, s. 358; B. Václavek in Historie utěšené a kratochvilné (1941); J. Kolár in Česká zábavná próza 16. století a tzv. knížky lidového čtení (1960); B. Lůžek: V. L. R. z R., Kulturní měsíčník (Roudnice n. Lab.) 7, 1971, s. 100; P. Voit: Masopust V. L. R. a jeho exempla, Miscellanea oddělení rukopisů a starých tisků 7/1, 1990, s. 37 + Knížka zlatá V. L. R. a její exempla, Miscellanea oddělení rukopisů a starých tisků 8, 1991, s. 65; M. Bohatcová: Náprava metodou kratochvilných řečí (Masopust), Knihy a dějiny 1995, s. 9.

jk

Bohumil **Ryba**

* 8. 11. 1900 *Hradec Králové*
† 6. 2. 1980 *Praha*

Klasický filolog, jeden ze zakladatelů latinské medievalistiky u nás, textový kritik, kodikolog, editor, překladatel z latiny.

Narodil se v učitelské rodině. Po maturitě na klasickém gymnáziu v Hradci Král. (1919), na němž ho L. Brtnický získal pro klasickou filologii, vystudoval 1919–23 Filoz. fakultu UK v Praze (1923 dosáhl učitelské způsobilosti pro střední školy, 1924 doktorátu prací *O vzniku římské satiry*, vzešlé ze semináře O. Jiráního, který na něho měl z pražských učitelů největší

vliv). Během vysokoškolských studií složil 1920 státní zkoušku z těsnopisu a dva roky vyučoval na Prager Handelsakademie. 1923–24 studoval díky stipendiu francouzské vlády na univerzitě v Lyonu a v Paříži: na Sorbonně, na École pratique des hautes études, na níž navštěvoval přednášky paleografa É. Chatellina a bibliografa J. Marouzeaua, na Collège de France; hodně pracoval i v Bibliothèque nationale. Tento pařížský pobyt rozhodl o tom, že se ve své další vědecké práci zaměřoval především na poklasická stadia latinského jazyka a literatury a na kodikologii. 1924–27 učil na reálném gymnáziu v Brně a dále se vzdělával u S. Součka a F. Novotného. 1927–28 studoval na univerzitě v Berlíně (především u literárního historika E. Nordena a medievalisty K. Streckera) a v Mnichově (u historika středolatinské literatury P. Lehmanna); zároveň pracoval v berlínském Institut für Altertumskunde a v mnichovské Bayerische Staatsbibliothek na habilitačním spise *Dvě Konsolace Senekovy a jejich prameny*. Na jeho základě byl 1929 jmenován soukromým docentem klasické filologie na Filoz. fakultě UK. Současně působil 1928–29 na Akademickém, 1929–34 na Jiráskově gymnáziu. 1934 byl jmenován mimořádným, 1945 (s účinností od 1938) řádným profesorem klasické filologie na pražské filoz. fakultě. Souběžně s přednáškami na filoz. fakultě přednášel středověkou latinu na Státní archivní škole a spolupracoval s Českosl. ústavem v Římě. 1930–51 byl nejprve spoluredaktorem, pak odpovědným redaktorem klasické části Listů filologických, 1934–41 členem redakce Ottova slovníku naučného nové doby, pro který vypracoval 267 hesel z řecké a římské literatury a z klasické filologie. Přispíval rovněž do Masarykova slovníku naučného, Pedagogické encyklopedie, později do Österreichisches biographisches Lexikon 1815–1950. Od 1935 byl místostarostou, od 1937 starostou Jednoty čes. filologů (až do její reorganizace 1953). Od 1938 byl mimořádným a od 1945 řádným členem KČSN (vykonával funkci jejího hlavního knihovníka), od 1938 mimořádným a od 1946 řádným členem 3. filologické třídy ČAVU (vedl v ní komise pro Slovník středověké latiny, pro fotografování starých rukopisů a tisků a pro studium staročeské bible). Při vzniku ČSAV byl 1952 jmenován členem-korespondentem a pověřen vybudováním a vedením Kabinetu pro filologickou dokumentaci. 1953 byl zatčen a rozsudkem vojenského kolegia Nejvyššího soudu 1954 odsouzen pro „trestný čin velezrady" k trestu odnětí svobody na 19 let. Vzápětí jej prezidium ČSAV vyloučilo z řad členů Akademie, když hned po jeho zatčení ukončila jeho profesuru filoz. fakulta. 1954 mu byla povolena vědecká činnost ve vězení na Pankráci a v Leopoldově (pracoval tam především na přípravě vydání Husových spisů). 1960 byl podmínečně propuštěn na svobodu, avšak až do 1968 směl být zaměstnán jen v rámci krátkodobých pracovních smluv o dílo, přičemž autorská práva k jeho pracím měl Ústav pro čes. literaturu (v té době se podílel zejména na přípravě Staročeského slovníku a Slovníku středověké latiny v čes. zemích). Teprve od 1968 směl být řádně zaměstnán jako vedoucí vědecký pracovník v Komisi pro studium a soupis rukopisů v Ústředním archivu ČSAV. Po odchodu do důchodu 1970 pracoval zejména na započatém soupise strahovských rukopisů. Snahu o jeho rehabilitaci v letech 1968–69 zmařil „konsolidační proces"; teprve 59. valné shromáždění ČSAV se 1990 usneslo považovat jej alespoň posmrtně za řádného člena ČSAV a dát mu plnou morální rehabilitaci.

Jako žák a nástupce O. Jiráního zahrnoval R. do klasické filologie i studium humanismu. Styk se S. Součkem obrátil jeho pozornost i k období středověkému a pohumanistickému. Již 1926 formuloval svůj životní program: literárněhistoricky probádat latinskou literaturu v českých zemích v jejím celku, v světové souvislosti i ve spojení s osudy literatury národní. Bytostné tíhnutí k analýze a vědomí, že z porušených textů nelze vyvozovat platné závěry, předurčily R. zaměření na textovou kritiku, v níž se jeho analytické nadání rozvinulo v mistrovství: celý život psal články a referáty přinášející emendace sporných míst ve spisech autorů od Sallustia po Dobrovského; zvláště se věnoval Klaretovi. Schopnost kritického prohlédání textu z něho dělala ceněného editora spisů Husových, Komenského a Dobrovského, děl humanistických, spisů zemřelých badatelů i učebnic a školních vydání latinských klasiků. Vypracoval (nepublikovaný) návrh na transkripci latinských textů české provenience a položil základ k edičním zásadám pro spisy Komenského. Mnoho času a energie věnoval českému středolatinskému slovníku; sestavil pro něj seznam pramenů, po více než dvě dese-

tiletí řídil jejich excerpci a připravil podklad pro redakční zásady. Po celou dobu svého vysokoškolského působení rozhojňoval za pomoci posluchačů Truhlářův a Hrdinův materiál pro Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě. V Kabinetu filologické dokumentace se snažil podle pařížského vzoru vytvořit soupisové, bibliografické a fotografické středisko pro starší českou literaturu. Po návratu z vězení se podílel na soupisu cizojazyčných bohemik z období 1501–1800 a vypracoval soupisy rukopisů uložených v klášterech v Praze na Strahově a ve Vyšším Brodě. Trvalou součástí R. práce byly překlady z klasické, středověké, humanistické i barokní latiny. Jako náš nejlepší znalec latiny formuloval oficiální dokumenty univerzity, Akademie a vědeckých společností.

PSEUDONYM, ŠIFRY: Rohubil Maby; B. R., Ry, grafonym štika. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Antologie z dějin českosl. filozofie 1 (1963, překlady); Archiv pro bádání o životě a spisech J. A. Komenského (1940); Athenaeum (Pavia 1930); Bibliotheca classica orientalis (Berlín 1965); M. Blekastad: Unbekannte Briefe des Comenius und seiner Freunde 1641–1661 (Kastellaun, Hunsrück 1976; edice); Bolletino dell' Associazione Internazionale per gli Studi Mediterranei (Řím 1930); sb. Classica atque mediaevalia Jaroslao Ludvíkovský (Brno 1975); sb. Co daly naše země Evropě a lidstvu 1 (1939); Časopis Matice moravské (1926–31, 1947); Časopis Nár. muzea (1963); Časopis pro moderní filologii (1939, 1946); Čes. věda, pokr. Naše věda (1918–22, 1927, 1933, 1935–36, 1944); Českosl. vlastivěda 10 (1931); Českosl. časopis historický (1953); Čes. časopis filologický (1942–45); Čes. časopis historický (1939–40, 1949); Členské zprávy Syndikátu čes. spisovatelů (1947); ant. Čtení ze starých kronik a legend (1974, ed. J. Macháčková; překlady); Čtvrtky 2–6 (kroužku přátel prof. J. Voborníka, 1934–41); ELK (1940); Eunomia, studia Graeca et Romana (1939); Glosy ze Strahova (1966); F. Groh: Otakar Jiráni (1935); sb. Historická knižní vazba (1970); Historický sborník (1953); sb. Charisteria Thaddaeo Sinko (Varšava, Wrocław 1951); sb. Josef Dobrovský 1753–1953 (1953); K dějinám československým v období humanismu. Sborník prací J. B. Novákovi (1932); Legendy o českých patronech v obrázkové knize ze 14. století (1940, ed. A. Matějček a J. Šámal; překlady); Lid. demokracie (1969); Lid. noviny (1933); Listy filologické (1922–51, 1962–66); Literárněteoretické texty 1 (skriptum, 1972, ed. K. Sgallová; překlad); Lit. archiv (1966); Lit. noviny (1939); Marginálie (1962–64); sb. Medievalistická konference (1964); sb. Mélanges de philologie, de littérature et d'histoire anciennes offerts à J. Marouzeau (Paříž 1948); ant. Na úsvitu křesťanství (1942, ed. V. Chaloupecký; překlady); Naše řeč (1934); ant. Nejstarší legendy přemyslovských Čech (1969, ed. O. Králík; překlady); sb. Non omnis moriar 2 (1936); Nové Čechy (1927); sb. Orbis medievalis. Festgabe für Anton Blaschka (Výmar 1970); sb. Památník gymnázia královéhradeckého (1927); Pedagogická encyklopedie 2 (1939); Philologische Wochenschrift (Berlín 1927, 1930); sb. Pio vati (1930); sb. Pocta Emmě Urbánkové (1979); Prager Rundschau (1933, 1934); Právo lidu (1931–34); Radiojournal (1933); Revue de philologie (Paříž 1925, 1927, 1931); Ruch filozofický (1929–31); Sborník prací filologických Františku Grohovi (1923); Sborník přednášek proslovených na 1. sjezdu čsl. profesorů filozofie, filologie a historie v Praze (1929); Scando-Slavica (Kodaň 1978); Slavia (1931, 1933, 1934); Slovenské pohľady (Bratislava 1967); Slovesná věda (1949); Slovo a slovesnost (1936); sb. Strahovská knihovna (1966–82); Stráž socialismu (1925); Střední škola (1930); Studie o rukopisech (1968–74); V. Schwarz, J. Kolman Cassius: Očima lásky (1941; překlady); Venkov (1940 až 1941); Věda a život (1940, 1943); Vědecké informace ČSAV ZK, Suplement 2 (1968); Věstník ČAVU (1941–52); Věstník KČSN, tř. filoz.-hist.-filol. (1943–53); Výběr (1971); Výbor z české literatury doby husitské 1, 2 (1963, 1964; překlady); Vybrané spisy J. A. Komenského 7 (1975, ed. A. Škarka; překlady); Výr. zpráva Jiráskova stát. čsl. gymnázia v Praze II. za šk. rok 1933–34; Zpráva o činnosti městského muzea v Č. Budějovicích za léta 1932 až 1933 (1934); Zpravodaj skupiny ROH na filoz.- hist. a filol. fakultě UK (1952); Zprávy Českosl. společnosti antropologické (1978); Zprávy Jednoty klasických filologů (1964); Zprávy podpůrného svazu bývalých čes. důstojníků (1940); – posmrtně: sb. Filozofie za mřížemi. Leopoldov, léta padesátá (1995). ▮ KNIŽNĚ. *Odborné práce:* Dvě Konsolace Senekovy a jejich prameny (1928); Soupis rukopisů Strahovské knihovny Památníku národního písemnictví v Praze 4 (1970), 5 (1971), 3 (1979), 6/2 (1979); Rukopisy biskupské knihovny v Českých Budějovicích (1974); Rukopisy kláštera ve Vyšším Brodě. Dodatek (1980); – posmrtně: Soupisy rukopisů Státní vědecké knihovny v Českých Budějovicích (1987, ed. L. Vácha). – *Překlady:* C. Plinius Secundus: Člověk (1931); P. Stránský: Český stát (1939, spolu s Okřikem 1953); Dante Alighieri: O jediné vládě (Monarchia) (1942); Sto listů J. A. Komenského (1942, vyd. pozastaveno, s Přídavkem 1945) + Listy přátelům a příznivcům (1970); Sto listů M. Jana Husi (1949); T. Moore: Utopie (1950); G. Suetonius Tranquillus: Životopisy dvanácti císařů (1966) + Božský Iulius. Nero (1972); L. A. Seneca: Výbor z listů Luciliovi (1969); B. Balbín: Verisimilia humaniorum disciplinarum. Nástin humanitních disciplín (1969); C. Tacitus: Kniha o životě Iulia Agricoly (1972); T. Mitis: O lázních teplických (Teplice 1980); – posmrtně: V. Payer: Pojednání o Karlových Varech z r. 1522 (1984). ▮ REDIGOVAL *časopisy:* Listy filologické (1930–42, 1946–51, s jinými), Čes. časopis

filologický (1942–45, s J. Jankem); *sborníky:* Pio vati (1930, s O. Jiránim a F. Novotným), Non omnis moriar (1. 1935, s A. Salačem, 2. 1936); *slovník*: Ottův slovník naučný nové doby (1934–41, s jinými). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: P. Vergilius Maro: Aeneida (1927, přel. K. Vinařický); B. Hasištejnský z Lobkovic: Spisy 1. Spisy prozaické (1933); B. Hassensteinius baro a Lobkowicz: Scripta moralia, Oratio ad Argentinenses, Memoria Alexandri de Imola (Lipsko 1937); Ia. Canter Frisius: Rosa Rosensis (Budapešť 1938); J. Král: O prozódii české 2 (1938); Io. Rabensteinensis: Disputatio (Budapešť 1942); P. Stránský: Okřik na nedbalého Čecha (1945); J. z Rabštejna: Dialogus (1946, s překladem F. Palackého); Academia Technica Bohemica Pragensis (1948); Io. Hus: Quodlibet (1948); T. Lucretius Carus: O přírodě (1948, přel. J. Kolář); Promoční promluvy mistrů artistické fakulty Mikuláše z Litomyšle a Jana z Mýta na Univerzitě Karlově z let 1386 a 1393 (1948); E. Stein: M. Jan Hus jako univerzitní rektor a profesor (1948); Betlémské texty (1951); Commentarius brevis et iucundus itineris atque peregrinationis... susceptae ab illustri... Leone, libero barone de Rosmital et Blatna (1951, ed. K. Hrdina, z pozůstalosti vydal B. R.); V. Šašek z Bířkova: Deník o jízdě a putování pana Lva z Rožmitálu a z Blatné z Čech až na konec světa (1951, překl. B. Mathesius); Vavřinec z Březové: Píseň o vítězství u Domažlic – Laurentius de Brzezowa: Carmen insignis coronae Boemiae (1951, s K. Hrdinou, čes. překl. J. B. Čapek); J. Dobrovský: Fragmentum Pragense Evangelii S. Marci vulgo autographi (1953); Středověké legendy prokopské (1953, ed. V. Chaloupecký, vydání dokončil B. R.); Io. Hus: Postilla adumbrata (1975); Karel IV.: Vlastní životopis (1978, přel. J. Pavel, edice lat. originálu B. R.). ▮

BIBLIOGRAFIE: B. Venhodová: Soupis literárních prací prof. dr. B. R. (za l. 1921–1971), sb. Strahovská knihovna 5–6, 1970–71, s. 433 + Dodatek k soupisu literárních prací prof. dr. B. R., sb. Strahovská knihovna 18–19, 1983–84, s. 282. ▮ LITERATURA: O. Jiráni: ref. O vzniku římské satiry (LF 1922), Naše věda 5, 1922/23, s. 129; ● ref. Dvě Konsolace Senekovy...: K. Svoboda, Naše věda 1928, s. 71; J. Ludvíkovský, LF 1929, s. 268 ●; K. Svoboda: ref. ed. B. Hasištejnský z Lobkovic: Spisy 1. Spisy prozaické, ČMM 1934, s. 376; J. Vašica: ref. K latinsko-českým mamotrektům (LF 1940), Akord 8, 1940/41, s. 74; B. Havránek: ref. ed. Legendy o českých patronech..., SaS 1941, s. 216; V. Machek: ref. Nové jméno mistra Klareta (Věstník KČSN, tř. fil.-hist., 1943), Naše věda 1944, s. 28; ● ref. ed. Io. Hus: Quodlibet: F. M. Bartoš, Jihočeský sb. historický 1951, s. 159; A. Dain, Revue des études latines 1951, s. 482 ●; ● ref. ed. Betlémské texty: F. M. Bartoš, Jihočeský sb. historický 1951, s. 119; KS, Křesťanská revue 1951, s. 221; M. K. (Kaňák), Náboženská revue církve československé, příl. Jednota 1953, č. 5 ●; F. M. Bartoš: ref. ed. Středověké legendy prokopské, Křesťanská revue, Teologická příl. 1954, s. 147; ● ref. ed. J. Dobrovský: Fragmentum Pragense Evangelii S. Marci...: F. Svejkovský, ČLit 1953, s. 191; P. Courcelle, Revue des études latines 1954, s. 427; J. A. Fischer, Deutsche Literaturzeitung 1954, s. 527; P. Gaechtner, Zeitschrift für katholische Theologie 1954, s. 361; R. Ř. (Říčan), Křesťanská revue, Teologická příl. 1954, s. 24; B. Botte, Recherches de théologie ancienne et médiévale 1955, s. 340; A. Ernout, Revue de philologie 1955, s. 128; H. Lausberg, Theologische Revue 1955, s. 17; F. Masai, Le Moyen Age 1955, s. 460; J. Schmitt, Revue des sciences religieuses 1955, s. 285; H. J. Vogels, Theologische Literaturzeitung 1955, s. 157; R. Weber, Scriptorium 1955, s. 336; X. Léon-Dufour, Recherches de science religieuse 1956, s. 151 ●; ● ref. Obrat v posuzování priority prokopských legend... (sb. Strahovská knihovna 3, 1968): P. Devos, Analecta Bollandiana 1970, s. 364; D. Třeštík, ČsČH 1971, s. 286 ●; ● k sedmdesátinám: S. Vidmanová, Vědecké informace, Suplement 1970, s. 1; Z. K. Vysoký, LF 1971, s. 163; B. Havránek, LF 1972, s. 109 ●; ● nekrology: Zprávy Jednoty klasických filologů 1980 (D. Martínková, s. 105; P. Spunar, s. 107; J. Šmatlák, s. 109); E. Michálek, LF 1980, s. 244; A. Vidmanová, Studie o rukopisech 1982, s. 219; J. Nováková, Studia Comeniana et historica 1982, s. 114 + Acta Comeniana 1983, s. 187; K. Janáček, sb. Strahovská knihovna 18–19, 1983–84, s. 261 ●; J. Bílek: Za profesorem B. R., Výběr z prací členů Historického klubu při Jihočes. muzeu v Čes. Budějovicích 1985, s. 307; ● ref. Soupisy rukopisů Státní vědecké knihovny...: K. Pletzer, Jihočeský sb. historický 1988, s. 163; E. Fialová, ČČH 1990, s. 157 ●; A. Kratochvil in Žaluji 3 (1990, s. 157); E. Michálek: K spolupráci prof. B. R. se Staročeským slovníkem, LF 1990, s. 323; Sborník příspěvků ze slavnostního shromáždění na počest 90. výročí narození prof. B. R. (zvl. číslo Vědeckých informací 1991); D. Martínková: In memoriam prof. B. R., Auriga 34–35, 1992–93 (1995), s. 44 + in sb. Filozofie za mřížemi (1995, s. 157).

av

Jakub Jan **Ryba**

* 26. 10. 1765 *Přeštice* u Klatov
† 8. 4. 1815 *Rožmitál pod Třemšínem*

Hudební skladatel, osvícenský pedagog a spisovatel, autor duchovních a světských textů, které většinou i zhudebňoval.

Pokřtěn Jakub Šimon Jan. – Otec učitel se 1770 s rodinou přestěhoval do Nepomuku, kde byl ustanoven varhaníkem. Hudebně nadaný R. se od dětství učil zpěvu, hře na klavír a housle, později na violoncello a varhany, záhy začal

komponovat. Od 1780 studoval na piaristickém gymnáziu v Praze, přitom se dále věnoval hudbě (pod vedením K. Máry a J. Koželuha) a přijal varhanické místo u Sv. Salvátora. 1785 vstoupil do tzv. filozofie, neboť se chtěl stát knězem, byl však těžce nemocným otcem povolán domů, aby ho zastoupil na učitelském místě. Absolvoval kurs pro školní čekatele, ale místo v Nepomuku nedostal a v dubnu 1786 odešel za školního pomocníka ke strýci v Mníšku pod Brdy. V únoru 1788 byl ustanoven prozatímním učitelem farní školy v Rožmitále pod Třemšínem, v květnu tu obdržel stálý učitelský úřad. 1790 se oženil (ze 13 dětí 6 zemřelo; syn Josef Arnošt R., 1795–1856, univ. prof. lékařství v Praze, psal lat., něm. i čes. odborná pojednání a byl jedním ze zakladatelů Matice české). Zveleboval rožmitálskou školu, za což byl mnohokrát oceněn vyššími školskými úřady; kromě trivia učil i zeměpis, dějepis a přírodopis, založil školní knihovnu, krátce existující nedělní školu pro starší mládež, marně usiloval o hospodářskou školu. Věnoval se hudbě, 1802 obnovil literátský kůr; jeho velice rozsáhlá skladatelská činnost (1805 byl za ni jmenován čestným občanem Plzně) zahrnovala vedle chrámové hudby i světské komorní a orchestrální skladby. R. udržoval kontakty s obrozenci (J. N. N. Hromádko, M. V. Kramerius, A. J. Puchmajer, F. J. Vavák) a jako první zhudebnil novočeské verše (milostná a vlastenecká lyrika puchmajerovců, balady Š. Hněvkovského, V. Nejedlého, J. Palkoviče, A. J. Puchmajera) ve dvou svazcích s tit. Dvanáctero písní českých (1800, 1808); některé později zlidověly. Na své poměry byl R. neobyčejně vzdělaný: zabýval se klasickými jazyky (četba Horatia, Vergilia, Ovidia, ale i Homéra, Sokrata, Aristotela a hlavně Seneky) a staročeskými, zejména dějepisnými spisy, z nichž si pořizoval excerpta (později je R. syn dal k dispozici J. Jungmannovi, a proto je R. ve Slovníku česko-německém uveden mezi přispěvateli). Neustálé střety s nepřízní a omezeností místní vrchnosti, ústrky a existenční starosti přiváděly R. v posledních letech života ve stavy těžkomyslnosti (způsobené nejspíše i jaterní chorobou) a nakonec k sebevraždě. Byl pohřben na morovém krchově, až 1855 byly jeho ostatky přeneseny na hřbitov ve Starém Rožmitále.

V R. hlubokém náboženském cítění spojeném s myšlenkou zušlechťování člověka se projevil dobový vliv osvícensky reformovaného katolicismu s jeho důrazem na křesťanskou morálku jako těžiště života ve víře. R. uznával za nejvyšší hodnoty vzdělání, výchovu k ctnosti, lásku k Bohu a k bližnímu; v duchu filantropického názoru o souvislosti individuálního štěstí se životy druhých, obohaceného též myšlenkami z četby L. A. Seneky, chtěl vší svou aktivitou přispět ke změně lidského smýšlení. Učinit člověka lepším a moudřejším usiloval jako učitel i jako skladatel, považující zpěv a hudbu nejen za nejúčinnější prostředek výchovy mládeže, ale i za sílu povznášející a zdokonalující život vůbec. Mravněvýchovný zřetel se bezprostředně promítal do R. slovesných prací. Své myšlenky formuloval často v rukopisných memoárech nebo denících určených nejbližšímu okolí (rodině, hudebním přátelům, nástupcům ve škole). Česky psaný *Deník Jakuba Jana Ryby, učitele rožmitálského a měšťana plzeňského neb Vypsání jeho života, od něho samého sepsaný* obsahuje vedle údajů o vlastním životě a hudební tvorbě a úvah o české řeči i skladbu *Životopis veršovaný,* básnickou odpověď na dopis F. J. Vaváka z 1806. Ke skladatelské činnosti a k názorům na hudbu je zaměřen životopis *Mein musikalischer Lebenslauf,* který vznikl jako materiálový podklad pro J. B. Dlabače a jeho Všeobecný historický slovník umělců. Německy byly psány i *Školní deníky,* které R. povinně vedl při škole od 1788 až do smrti; zachycují nejen obraz chodu školy, nýbrž i R. pedagogické myšlenky o vyučování, vztahu rodičů a dětí, dokonalém učiteli, taktéž o užitečnosti výuky němčiny, o zdravém způsobu života, o významu hry a pobytu v přírodě pro rozvoj člověka apod. Knižně vydaný *Kancionálek pro českou školní mládež* podává naučení o výchově, o užitečnosti hudby, o vhodných způsobech přednášení náboženské výchovy i o škodlivosti pověr formou pojednání, úvah i nábožensko-didaktických a duchovních písní, spjatých s vyučováním; zvláštní celek tvoří písně vánoční. Poetickou náladu adventu a Štědrého dne i zvykosloví období (některé obyčeje – např. mikulášské – považoval R. za zavrženíhodné pověry) vystihl ve spisu *Radovánky nevinných dítek o vánocích.* S touto tematikou je spjato i R. nejznámější dílo, česká mše vánoční *Hej, mistře* (1796), kterou opatřil i textem; má podobu pastýřské hry, volně rozložené v půdorysu šesti součástí hudební mše. Vykreslením krajiny, nálady, prostým jazykem, odkazujícím občasnou ja-

zykovou deformací a užíváním deminutiv a hypokoristik až k textům V. J. Rosy a A. V. Michny, dokládá R. mše tradici české pastorální tvorby, jejímž je vyvrcholením. Tuto linii vánoční poezie rozmnožují i desítky R. často dialogických pastorel (nejstarší *Pastýři, vstávejte*, nejznámější *Rozmilý slavíčku*). Dobově příznačný titul vymezující žánrovou formu zvolil pro *Pohřební písně*, v jejichž širokém spektru emocionálním, sociálním, psychologickém i metafyzickém autor medituje o eschatologických otázkách, o smrti vysvoboditelce, o základních rysech lidské existence, o pozemském životě. Sbírku 21 R. písní doplňuje (kromě přeložených žalmů a popisu pohřebních ceremonií) i několik starých pohřebních písní z českých barokních kancionálů, jejichž výrazová expresivita je přítomna v různé míře i v některých vlastních R. textech. R. verše světského charakteru, téměř mechanicky naplňující schéma čtyřstopého trocheje, souvisely s morálněvýchovnou orientací poezie krameriovského okruhu (*Abeceda bohabojnosti, šlechetnosti, moudrosti a opatrnosti*). Česky i německy složil R. několik příležitostných oslavných básní (tištěny jako jednolisty). Průkopnická byla (od Blahoslavovy Muziky z 1558) první informativní hudebněnauková práce v češtině *Počáteční a všeobecní základové ke všemu umění hudebnímu* (rkp. 1800), v níž R. pojednal obecně o hudbě, o hudební teorii a pokusil se vytvořit novodobé hudební názvosloví. – V rukopise zůstal vedle množství hudebních děl též R. Velký slovník hudební, životopis Senekův, překlad jeho kapitoly O hněvu a zlomky překladů filozofických úvah (Sokrates, Ch. Thomasius). – R. život se stal námětem románu Uštvaný génius od R. R. Hofmeistra (1934) a dramatu Vstaň, mistře (Noc pastýřů) od J. Boučka (1977).

PŘÍSPĚVKY *in:* Prvotiny pěkných umění (1813, Abeceda bohabojnosti, šlechetnosti, moudrosti a opatrnosti, an.); – posmrtně: Čes. lid (1902); F. A. Slavík: Život a působení J. J. R. (1888, obs. mj. Deník J. J. R., učitele rožmitálského a měšťana plzeňského neb Vypsání jeho života od jeho samého sepsaný); Přítel mládeže (1826–27, BB); Škola a život (1859, výňatky z deníku). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie, texty k hudebním skladbám a práce o hudbě:* Truchlozpěv věrných rožmitálských osadníků při pohřbu... p. Kašpara Zachara (1803); Herzensergiesserung der Rožmitaler bei der Ankunft Ihres gnädigen Fürsten von Salm-Salm... (1803); Oktáv neb Osmidenní pobožnost k sv. Janu Nepomuckému... (1803); Vivat František II. ... na slavnost vyhlášení dědičného císařství rakouského (1804); Svatohorský kůr, to jest Osm chvalozpěvů k... Marii Panně (1804); Radovánky nevinných dítek o vánocích (P, BB 1804, bibliofil. vyd. 1934); Vinš k slavnému svátku... knížete arcibiskupa z Salm-Salmu (1805); Tremssin, Jubel und Dankfest der Rožmitaler (1805, výt. nezjišt.); Pohřební písně (1805, upr. vyd. s tit. Písně 1989); Kancionálek pro českou školní mládež... (1808); Plesání knížecí-arcibiskupsko-pražského panství Rožmitála na přeutěšenou slavnost všeobecného pokoje (1814); Jubel der Pilsner (1814, výt. nezjišt.); – posmrtně: Počáteční a všeobecní základové ke všemu umění hudebnímu (1817); J. J. R. o svém hudebním životě (1946, z něm. orig. Mein muzikalischer Lebenslauf přel. I. Janáčková); Školní deníky J. J. R. (1957, z něm. orig. Schultagebuch bei der Rožmitaler Pfarrschule přel. a ed. J. Němeček; kráceno). – *Výbor:* J. J. R. Vychovatel našeho lidu (1984, ed. V. Spěváček). ▮ KORESPONDENCE: in J. J. R. Vychovatel našeho lidu (rožmitálské městské radě z 1790 a 1793 a hospodářskému úřadu z 1812; 1984). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: K. P. (Poláček): Adventní píseň pro rožmitálský chrámní kůr (1811); Poutnický kancionál pro každého nábožného křesťana katolického (Jihlava b. d.). ▮

BIBLIOGRAFIE: in F. A. Slavík: Život a působení J. J. R. ... (1888). ▮ LITERATURA: V. D. Bíba: Životopis J. J. R. (1859); F. A. Slavík: Život a působení J. J. R. ... (1888); J. Němeček: J. J. R. (1949) + J. J. R. Život a dílo (1963); M. Mrázek: J. J. R., skladatel českých vánoc (Státní vědecká knihovna Plzeň 1965); J. Berkovec: J. J. R. (1995). ▮ J. A. Ryba: J. J. R., Schullehrer in Rožmital, Jahrbuch für Lehrer, Eltern und Erzieher (Litoměřice) 1842, s. 37; J. V. Vlasák: J. J. R., čestný měšťan, Školník 1858, s. 32; Č. Zíbrt: Radovánky..., ČL 12, 1902/03, s. 119; G. Klika: Zapomenutému vlastenci, Nár. politika 15. 4. 1915; A. Cmíral: J. J. R. Počáteční a všeobecní základové ke všemu umění hudebnímu, Hudební revue 1915, č. 1 a pokr.; J. Němeček: Z názorů a didaktické poezie a prózy J. J. R., Výr. zpráva učitelského ústavu v Příbrami 1929/30; R. R. Hofmeister: Uštvaná duše, Nár. politika 14. 12. 1930 + Svízele dávného učitele, NL 30. 11. 1932; V. Matoušek: J. J. R. a jeho smutný konec, Čes. slovo 18. 4. 1932 + Jubileum nešťastného učitele, Blatenské listy 1938, č. 19; Kgsk (J. Königsmark): Škola a učitel za starých časů (s otiskem R. veršovaného životopisu), LidN 9. 6. 1937; J. Němeček in Školní deníky J. J. R. (1957); V. Matoušek: Školní deníky J. J. R., Naše vlast 1957, s. 131; J. Němeček: Životní osudy a názory J. J. R., Vlastivědný sborník Podbrdska 3 (1969); V. Spěváček in J. J. R.: Vychovatel našeho lidu (1984); V. Štěpánek in J. J. R.: Písně (1989); M. Rybová: Rodina Rybů, Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze 1994, č. 1–4; S. Michler: Radostné poselství nešťastného kantora, ZM 1995, č. 3.

vs

Jan **Ryba**

* 9. 5. 1913 *Stará Boleslav* (Brandýs n. L.-S. B.)
† 13. 2. 1982 *Kroměříž*

Autor meditativně laděné, křesťansky orientované lyriky a lyrizujících psychologických próz.

Otec byl truhlářem, pocházel z rodu hudebního skladatele J. J. Ryby. V rodišti navštěvoval R. obecnou, měšťanskou a učňovskou pokračovací školu – truhlářem se vyučil 1930. Po roční praxi studoval v Praze-Žižkově od 1931 na Státní ústřední škole bytového průmyslu (uzavřel zde celoživotní přátelství s pozdějším malířem V. Plockem, učil ho scénograf F. Tröster), 1933–35 na Speciální škole pro vnitřní architekturu, a stal se tak architektem interiérů. T. r. nastoupil jako projektant-bytový architekt do nábytkářských Spojených UP závodů v Brně, které ho v listopadu 1937 vyslaly na Světovou výstavu do Paříže, odkud psal do brněnských Rozhledů odborné články o vývojových trendech architektury interiérů. 1938 a 1939 opětovně navštěvoval Speciální školu pro vnitřní architekturu v Praze, po ukončení studia se živil příležitostnými návrhy. Od února 1940 pracoval jako architekt v továrně na nábytek v Lišově u Čes. Budějovic, od února 1943 učil na Odborné škole pro zpracování dřeva v Olomouci, po jejím uzavření 1944 byl od podzimu totálně nasazen jako pomocný dělník (stejně jako J. Hilčr a E. Petiška) v továrně na obráběcí stroje v Čelákovicích, odkud pocházela jeho žena (sňatek 1942). Po osvobození se R. vrátil na školu do Olomouce; 1945–47 zároveň studoval pedagogiku na Vysoké škole pedagogické v Brně, pak na pedagogické fakultě v Olomouci, zde 1950–51 absolvoval dva semestry dějin umění na filoz. fakultě, kde se přátelil s estetikem B. Markalousem. Na škole v Olomouci (nyní Průmyslová škola pro zpracování dřeva) byl od šk. roku 1950/51 ředitelem, po jejím zrušení nastoupil v únoru 1953 v Bystřici p. Hostýnem jako pedagog a ředitel na nově založenou Průmyslovou školu nábytkářskou, pro jejíž rozvoj mělo R. působení zásadní význam. 1970 byl zbaven ředitelské funkce, do důchodu odešel 1973, do 1978 působil jako externí učitel. Zemřel náhle na infarkt, pohřben byl v Bystřici p. Hostýnem. – R. se celoživotně zabýval otázkami moderního bydlení a stal se autorem řady realizovaných projektů bytové i kancelářské architektury, např. se podílel na vzniku univerzálního sektorového nábytku. Podle jeho vítězného návrhu z 1934 vyráběla firma Phillips skříňky na rádia až do poválečných let. Teoretické a pedagogické působení se projevilo v R. učebnicích a skriptech.

Po raných prozaických i básnických začátcích (čas. od 1929) R. knižně debutoval sbírkou básní *Sbohem, má krajino,* další verše vznikající souběžně s prvotinou vydal o dva roky později v knížce *Hlohový růženec*. Pro R. poezii je příznačná nostalgie z uplývajícího času, ztišená meditace ohlížející se za ztraceným rájem dětství a hledající životní jistoty v řádu daném hodnotami křesťanské tradice. Od nepříliš původního abstraktního verbalismu a představové vágnosti, vycházející ze spirituálně laděných poetik 30. let (J. Hora, J. Zahradníček), R. poezie směřuje, i pod vlivem smrti básníkovy matky, k větší konkrétnosti a citové vroucnosti a svého vrcholu dosahuje ve sbírce *Zvonice* (z let 1940–44, vydáno až z pozůstalosti). V harmonizujících meditacích, zkázňovaných často sonetovou formou, nabývá básníkova krajina (a s ní i titulní symbol zvonice) několika významů: její krásy nesou melancholické znamení podzimu – pomíjivost, jsou také zjitřujícím podnětem pro zakoušení dějinné kontinuity i pro vědomí duchovní transcendence. V poválečné sbírce *Vršitý čas* (psáno 1945–47, též vydáno až posmrtně) se pod vlivem prožité metafyzické úzkosti a následného vzkříšení nového života proměnila R. poetika, obraznost se rozvolnila a zpředmětnila. R. próza přináší příbuzné spektrum významů a posléze i obdobný posun v nazírání skutečnosti. Lyrickou novelu *Stříbrný provaz*, těžící z prožitků na pomezí snu a skutečnosti, i povídkový soubor *Červen jde písčinami* (z let 1938–44) vyznačuje bloudění a těkání hrdinů odváděných narůstajícím časem od útočiště dětství a marně toužících po trvalém zakotvení v prožitku domova; pocit neuchopitelnosti, tajemnosti životního smyslu, doprovázený všudypřítomnou předtuchou smrti, přiřazuje tyto prózy k proudu dobové psychologické literatury (E. Hostovský, V. Řezáč aj.). V cyklu čtyř próz, vzniklých 1946–48 a vydaných z pozůstalosti (*Padaly roušky*), postavy a jejich osudy, zasazené do období okupace, zreálněly a zrealističtěly. Na konci 40. let se R. jako básník i prozaik odmlčel. – V rukopise zůstaly pohádky Jak Vacek navštívil krále Podivína a Jak to bylo se Šípkovou Růženkou.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: E. Mach, Erin, Ernest M., Ernest Mach; E. M., em. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Almanach čes. knihy 1942; Archa (Olomouc 1936–48); Čes. slovo (1942–44); Dřevo; Dřevo a tvar (od 1949); sb. Chvála slova (1940, pseud. Ernest Mach); Jihočes. jednota (Čes. Budějovice 1940–44); Jitro (1935–40); Lid. demokracie (od 1935); Lid. listy (Olomouc 1941–45); Nár. politika (od 1935); Naše Polabí (Brandýs n. Lab. 1929–33, zde debut); Nymburské listy (1934–36); Odborná škola (od 1955); Rozhledy (Brno, od 1937); Řád (1939–44); Studentský časopis; Truhlářské noviny (1946–48); Učitelské noviny (od 1965); Úsvit (Brno 1947); Velikonoční almanach poezie (Brno 1947); Věstník staroboleslavský (1934); Volné směry (1943); Vyšehrad (1947–48); – posmrtně: Kulturní měsíčník (Ostrava 1984, 1988); Marginálie 1988–90 (1992); Zpravodaj Čelákovic (1992). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Sbohem, má krajino (BB 1940); Hlohový růženec (BB 1942); Stříbrný provaz (P 1945); Červen jde písčinami (PP 1946); – posmrtně: Padaly roušky (PP 1986, vybral I. Slavík, ed. D. Šajtar); Zvonice (BB 1992, ed. N. Otisková); Vršitý čas (BB 1994, ed. N. Otisková); Deset básní (1998, ed. M. Rybová). – *Ostatní práce:* Technologie pomocných látek 1–4 (1953–55, s K. Havránkem); Nauka o pomocných materiálech pro dřevoprůmysl (1955, s K. Havránkem); Pojetí studijního oboru truhlářství (1962). ▮

LITERATURA: J. Sedlák: Architekt J. R. (1992). ▮ ● ref. Sbohem, má krajino: M. Maralík, LidN 25. 11. 1940; Fc (J. Filipec), Akord 8, 1940/41, s. 377 ●; ● ref. Hlohový růženec: J. B. Č. (Čapek), Naše doba 49, 1941/42, s. 504; J. Heyduk, LidN 19. 4. 1942; J. Pilař, Venkov 6. 6. 1942; I. Andrenik, Řád 1942, s. 318; Ns (J. Nečas), Čteme 1942, s. 129 ●; ● nekrology: I. S. (Slavík), Zprávy Spolku čes. bibliofilů Praze 1983, s. 124; an., Dřevo 1983, č. 4 ●; I. S. (Slavík): Glosujeme (medailon), Kulturní měsíčník (Ostrava) 1984, č. 6; D. Šajtar in J. R.: Padaly roušky (1986); M. Trávníček: k 10. výr. úmrtí, LD (Brno) 17. 2. 1992; ● ref. Zvonice: M. Trávníček, LD (Brno) 18. 5. 1992; I. Málková, Moravskoslezský den 23. 6. 1992 ●; D. Šajtar: Poznámka o J. R., Marginálie 1988–90 (1992, s. 206); ● k 80. výr. narození: M. Trávníček, LD (Brno) 1. 6. 1993; A. Lukáš, tamtéž ●; M. Rybová: Rodina Rybů, Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze 1994, č. 1–4; ● ref. Vršitý čas: M. Trávníček, Proglas 1995, č. 3; I. Wernisch, LitN 1996, č. 10 ●; M. Trávníček: Teskná mávnutí krajin, Prostor (Zlín) 1997, č. 6 + in J. R.: Deset básní (1998).

vs

Vilém **Ryba**

* 2. 9. 1849 *Kralupy nad Vltavou*
† 18. 8. 1907 *Planá nad Lužnicí*

Publicista, fejetonista.

Syn mlynáře. V Praze studoval nejprve na reálce, poté přestoupil na gymnázium. Po maturitě začal studovat práva. V 2. polovině 60. let byl z politických důvodů nucen odejít do zahraničí. Spolupracoval s J. V. Fričem v redakci časopisu Correspondance tchèque v Berlíně. V Německu pokračoval ve studiích na různých univerzitách a dosáhl tam též doktorátu filozofie. Z Berlína dopisoval do časopisu Obrana (1874–76). V době pobytu v Německu vykonal řadu cest do Anglie a Francie a pracoval v redakcích berlínských listů. 1876 se vrátil do Prahy a nastoupil do redakce Nár. listů. Od lokálního zpravodajství se vypracoval v čelného novináře, autora úvodníků a fejetonů; ve fejetonní rubrice se v 80. letech střídal s J. Nerudou. Od 1897 se stal načas hlavním vídeňským zpravodajem po G. Eimovi. Byl činný též ve spolkovém životě (Akademický čtenářský spolek, Ústřední matice školská, Spolek čes. žurnalistů, Ústřední jednota čes. herectva, Penzijní fond čes. žurnalistů ad.). Od 1900 po dobu šesti let byl poslancem říšské rady za Třeboň. Pohřben byl v Praze na Olšanských hřbitovech.

Jako fejetonista byl R. učenlivým žákem Nerudovým; orientoval se spíše na lokální zajímavosti a události z prostředí pražské společnosti, které se snažil prezentovat v humorném tónu. Stylově byl těžkopádnější a myšlenkově ležérnější než jeho učitel a směřoval spíše ke kronikářské popisnosti než k širší sociální analýze. Novinářské schopnosti a zkušenosti uplatnil hlavně v oblasti politické publicistiky.

ŠIFRY: -a., R. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Correspondance tchèque (Berlín 1869); Jitřenka (Polička 1889); Květy (1889); Obrana (1874–76); Nár. listy (1864, od 1876); Zlatá Praha (1885–89). ▮ REDIGOVAL *časopis:* Šlehy (1888–89); *sborník:* Almanach vydaný za příčinou odhalení pomníku Otakaru Jedličkovi... (1884). ▮

LITERATURA: J. V. (A. Němec): Mladočeský vykladač snů, PL 18. 10. 1903; ● nekrology: KMČ (K. M. Čapek), Zvon 7, 1906/07, s. 735; (an.:) NL 19. 8. 1907; Máj 5, 1906/07, s. 746; Zlatá Praha 24, 1906/07, s. 581 ●.

ahm

Josef **Rybák**

* 1. 5. 1904 *Písek*
† 15. 12. 1992 *Dobříš*

Publicista, literární, divadelní i výtvarný kritik komunistického tisku; prozaik a básník nacházející základní témata v osobních zážitcích z proletářského dětství, ve vztahu k rodnému Písecku a ve svých kulturněpolitických aktivitách a postojích.

Narodil se v rodině košíkáře a posluhovačky jako jedno ze sedmi dětí; otec padl v 1. světové válce na italské frontě. V Písku žil R. do svých 18 let; vychodil zde obecnou a měšťanskou školu, začal se učit zámečníkem. 1918–20 absolvoval dvouletou obchodní školu a pak pomáhal jako účetní v místním hotelu. Od 1922 pracoval v Bratislavě, nejprve v Úřadu pro péči o válečné poškozence, od 1929 jako tajemník Svazu českosl. díla. Brzo se sblížil s bratislavským kulturním životem a navázal osobní kontakty se spisovateli a výtvarníky; 1925 se stal členem skupiny Dav (čas. Dav byl zejména 1929–33 jeho hlavní tribunou), současně vstoupil do KSČ. Od 1924 publikoval verše, které psal od raného mládí (debut v čas. Prácheňský kraj), od 1925 i fejetony a články (Mladé Slovensko, Kmen, Tvorba aj.). Za svého působení na Slovensku vydal svůj knižní prozaický debut. Na podzim 1933 odešel do Prahy a nastoupil dráhu profesionálního žurnalisty v komunistickém tisku, zprvu v nově založených Haló novinách, od 1936 v kulturní rubrice Rudého práva, kterou vedl do 1938; souběžně působil v Tvorbě, kterou 1934–35 také redigoval. Na počátku 1939 se pokusil spolu s J. Sílou, E. Rošickým a G. Barešem vydávat časopis Pražský týden (vyšla celkem 4 čísla). Za okupace (do 1943) pomáhal bratrovi ve vinárně na Žižkově a po celé toto období (1939–45) pracoval jako externí redaktor v deníku Nár. práce. Za Květnového povstání se podílel na přípravě prvního čísla poválečného Rudého práva; v jeho redakci pracoval do léta 1945, kdy byl pověřen řízením a vedením stranického týdeníku Nedělní noviny. 1948–58 pracoval znovu ve vedení kulturní rubriky Rudého práva; vedle toho krátce řídil časopis Dnešní Jugoslávie a byl spoluzakladatelem a 1951–54 šéfredaktorem časopisu Nový život, orgánu Svazu českosl. spisovatelů. V těchto funkcích se podílel na formování kulturní politiky KSČ. V době boje KSČ proti „revizionismu" po 20. sjezdu KSSS byl jmenován (1959) šéfredaktorem Literárních novin; z této funkce odešel 1964 do ústraní pod tlakem měnícího se kulturněpolitického klimatu. Tehdy vydal většinu svých básnických knih, próz, vzpomínek, knih statí a esejů. V kulturněpolitické práci se znovu angažoval za tzv. normalizace při zakládání nového Svazu čes. spisovatelů (1972, 1977–82 předseda) a jeho orgánu Literární měsíčník, v němž 1972–73 působil jako úřadující zástupce šéfredaktora.

Ve 30. letech i v poválečném desetiletí bylo těžiště R. práce v publicistice, v níž se od počátku orientoval na oblast kultury, literatury, výtvarného umění, divadla a filmu. Jako pravidelný recenzent se zejména v Haló novinách a Rudém právu ve 30. letech zaměřil na film a levě orientované divadlo (E. F. Burian, Osvobozené divadlo, sovětský film). Systematicky referoval také o výstavách; k výtvarnému umění měl blízko jako kreslíř a karikaturista, který se uplatňoval zejména v novinářské kresbě (Rudé právo) a také, zvláště ve svém slovenském období, v grafické úpravě knih a v knižní ilustraci (např. ke knize F. Kráľe Čenkovej deti). Slovenský pobyt a spolupráce s Davem trvale ovlivnily R. zájem o různé oblasti slovenské kultury, o nichž též v českém tisku referoval. Názorově vycházel z neumannovské a wolkrovské koncepce proletářské literatury, kterou v podstatě zastával v celé své kritické a kulturněpolitické činnosti. Po válce se zaměřil hlavně na zprostředkování a obhájení hodnot komunisticky orientované předválečné literatury v poválečném kulturním vývoji. Opětovně se vracel k postavě J. Fučíka (*Vyprávění o J. Fučíkovi*), ale i dalších druhů z meziválečné generace (medailony *S orlími křídly*, vzpomínky *Kouzelný proutek*). Jednostrannost jeho orientace se stala zřejmou v 60. letech a po roce 1968, kdy se ujal „konsolidační" úlohy v českém kulturním životě. Své stati z předválečné i poválečné doby shrnul R. do několika výborů. – V R. prozaické i básnické tvorbě tvoří nejsilnější inspirační zdroj zážitky z dětství a krajinné a přírodní dojmy spjaté s rodným Píseckem. Je to patrné zejména v próze, která prakticky od počátku obměňuje v různých podobách motivy z dětství chudého venkovského chlapce: v podobě románové kroniky (*Začíná století*, *Slunce a chléb*), povídek (*Hodiny pro bosé nohy*) i vzpomínek (*Kouzelný proutek*); základní motivy a postavy, zejména postava matky, která je osou a oporou rodi-

ny, se objevují i v dalších pracích (*Střechy nad hlavou*). Hlavně v prvních prózách zůstával R. tvárně blízký tradičnímu venkovskému a maloměstskému žánru s oslabenou ústřední dějovou linií a silným prvkem přírodní lyriky, při jejich pozdějších úpravách se snažil o posílení dějovosti a určitější sociální kresbu. Také v R. poezii dominuje motiv rodné krajiny a chudého dětství a manifestace občanského postoje založeného na neproblematické víře v sociální proměny, jimiž země procházela (*Do slunce a do mraků*, *Několik dní v mé špatné paměti*). Ke složitějšímu prožitku reality a jeho méně verbálnímu a více metaforickému sdělení se R. dostával v básních druhé poloviny 60. let (*Výjevy*, *Dlouhé noce*). Jisté posílení obraznosti je patrné i v jeho posledních sbírkách (*Chození na červenou*, *Létající talíř na zimním nebi*, *Cesta*), v nichž přírodní lyriku doplnila filozoficko-reflexivní složka, bilancování osobních životních postojů a zážitků i utvrzování ve správnosti historické cesty, jíž se básník účastnil.

ŠIFRY: -á., -á- (zejm. Haló noviny a RP), jer, jerry, J. R., jr (RP po válce), -k, r. (RP, Nový život aj. po válce), -r., r.-, (r) (RP po válce), R (RP po válce), R., y, y- (Lit. noviny, RP aj.). ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Brněnský večerník (1975); Červený květ (Ostrava 1961); Českosl. novinář (1960); Dav (Bratislava 1926, 1929–33, 1935–36); Dětská literatura (1954); Dnešní Jugoslávie (1948); Doba (1934); Haló noviny (1933–35); Hlas revoluce (1974, 1976); Host (1925–28); Index (1931); sb. Ivan Skála (1982); sb. Kavárny & spol. (1990); Kmen (1928–29); Kmen (1988); sb. Krásná kniha. Vimperk 1484–1984 (1984); Kruh (1958); Kultura doby (1937–39); Kulturní tvorba (1965); Kulturní zpravodaj, pokr. Panoráma (1926, 1930–31, 1933, 1938); Kultúrny život (Bratislava); Květy (1951–77); Lid. noviny (1939); Lit. měsíčník (1972–85); Lit. noviny (1929); Lit. noviny (1952, 1955–64); sb. Májové epištoly. Výbor čes. sociální poezie 20. století (1991); Magazín DP (1933–34); Magazín Lit. novin (1961); Mladá fronta (1955, 1973); Mladá tvorba (Bratislava 1964); Mladé Slovensko (Bratislava); Nár. osvobození (1924–28); Nár. práce (1939–40); sb. Nár. umělec Fraňo Kráľ (Bratislava 1953); sb. Náš Majakovskij (1951); sb. Náš učitel Stanislavskij (1952); Nedělní noviny (1945–47); Nová Bratislava (1932); Nová doba (1956); Nová mysl (1961); Nová svoboda (Ostrava 1970); Novinář (1967, 1983); Novinářský sborník (1957, 1965); Nový život (1949–58); Obrana lidu (1963–64, 1976); sb. Oheň a růže (1961); Osvětová práce (1963); Pásmo (1924–25); Plamen (1960–61, 1965); Práce (1961, 1971–73); Praha-Moskva (1986); Prácheňský kraj (Písek 1924–25, básnický debut); Pravda (Bratislava 1970); Pražský týden (1939); Program D 47; Protokol 3. sjezdu Svazu čes. spisovatelů (1982); Přítomnost (1926); Rozhlas (1984); Rozhledy (1937); Rovnost (Brno 1977); Rozpravy Aventina (1930–31); Rozsévačka (1953); Rudá záře (1935–36); Rudé právo (1936–38, 1945–86); Sešity novináře (1973, 1983); Sever a Východ (1925–27); Slovenské pohľady (Bratislava 1973, 1986); Slovenský denník (Bratislava 1925, 1928); Sovětská literatura (1977); sb. Spisovatelé A. Zápotockému (1958); sb. Spisovatelé třicet let pod praporem KSČ (1951); Stan (1929); sb. Strana a literatura (1981); sb. Svědek a bojovník (1970); Svět práce (1973); Svět v obrazech (1955, 1961, 1971, 1974–75); Svoboda (1973–76); Svob. slovo (1974); Tribuna (1973); Tvar (1927); Tvorba (1929–38, 1945, 1948–51, 1961, 1969–73, 1977, 1982–86 příl. Kmen); U (1937); sb. Účtování a výhledy (1948); Věci a lidé (1947); Věda a život (1956); Výtvarná práce (1959); Výtvarné umění (1950); kat. W. A. Schlosser, V. Nováková (1982); sb. Za Konstantinem Bieblem (1952); sb. Ze Šrámkova Písku (1967); Žijeme (1931–32). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie a publicistika:* Pole a lesy (PP 1928, upr. vyd. tit. prózy 1951 in Pole rozkvetou); Začíná století (R 1932); Střechy nad hlavou (P 1945, upr. vyd. 1951 in Pole rozkvetou, samostat. upr. vyd. 1971, společně se souborem Hodiny pro bosé nohy 1988 ve Vybr. spisech); Julius Fučík (studie, 1950, s G. Barešem); Pole rozkvetou (PP 1951); S orlími křídly (medailony, 1954); Slunce a chléb (R 1956, zde částečně využito látky R Začíná století; další, vždy znovu upr. vyd. 1976, 1979, 1984 ve Vybr. spisech); Do slunce a do mraků (BB 1958); Několik dní v mé špatné paměti (BB 1962); Výjevy (BB 1966); Kouzelný proutek (vzpomínky, 1968, upr. vyd. 1974); Dlouhé noce (BB 1971); Hodiny pro bosé nohy (PP 1973); Vyprávění o Juliu Fučíkovi (1973, upr. vyd. 1983); Chození na červenou (BB 1975); Prsty od inkoustu aneb Osmnáct zastavení nad literaturou, uměním a životem (EE 1977); Létající talíř na zimním nebi (BB 1980); Cesta (BB 1985). – *Výbory:* Doba a umění (1961, stati z 1925 až 1938); Leťte, holubi (BB 1976); Básně (1981, ed. J. Nejedlá); Umění a život (EE 1981, výbor z kn. Prsty od inkoustu); Co o sobě říkám, nejsem jen já (BB 1982, ed. V. Rzounek); Páté přes deváté. Čtení o básnících a tvůrčích lidech (1982, stati z 1951–80); Křeslo pro Danta a Beatrici (BB 1983); Po válce. Epištoly z Nedělních novin (1985, stati z 1945–47); Básně (1985, Vybr. spisy); Stati a eseje (1986, Vybr. spisy). – *Souborné vydání:* Vybrané spisy (Českosl. spisovatel, 1984–88, 4 sv.). ▮ REDIGOVAL *časopisy:* Tvorba (1934–35, s J. Fučíkem a K. Konradem), Nedělní noviny (1945–47, č. 30), Dnešní Jugoslávie (1948), Nový život (1951–54, č. 6), Lit. noviny (1959–64), Lit. měsíčník (1972–73). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: První směna. Verše dělníků a pracujících (1949); Pravda veliké doby (1950, reportáže z 30 ročníků Rudého práva); V. Křen: Jakub táhne do boje (1955); J. Taufer: Naslouchejte mým rukám (1976, s J. Kristkem). ▮

BIBLIOGRAFIE: J. Mikuškovičová, J. Saková, L. Žižková: J. R. Personální bibliografie. 1924–1977 (1979); H. Ševčíková: J. R. Malá bibliografie (Okres. knihovna Olomouc 1979). ▮ LITERATURA: Z. Černá a kol.: J. R. (1974); J. Voráček: J. R. (1975, s bibl. kniž. díla, výběr. soupisem časop. prací a literatury předmětu); J. Suchl: Publicista J. R. (1980). ▮ ● ref. Pole a lesy: -rna (F. Kovárna), Host 8, 1928/29, s. 119; K. Š. (Štorch), RA 4, 1928/29, s. 224; AMP (A. M. Píša), PL 1. 2. 1929; G. (F. Götz), NO 31. 3. 1929; J. Knap, Venkov 17. 4. 1929 ●; ● ref. Začíná století: B. V. (Václavek), Tvorba 1933, s. 236; vbk (V. Běhounek), Dělnická osvěta 1933, s. 173; (autor o svém románu), Tvorba 1933, s. 60 ●; ● ref. Střechy nad hlavou: rek (V. Kocourek), RP 5. 12. 1945; M. S. (Sedloň), Tvorba 1945, s. 253; K. Cvejn, Kytice 1, 1945/46, s. 96; F. Buriánek, Zeměd. noviny 11. 1. 1946; K. Polák, KM 1946, s. 28 ●; A. J. Šťastný in J. R.: Pole rozkvetou (1951); ● ref. Pole rozkvetou: kns (J. Kánský), Zeměd. noviny 8. 4. 1951; st. (F. Stuchlý), LD 3. 5. 1951; B. Wirthová, LidN 1. 7. 1951, příl. ●; ● k padesátinám: J. Dvořák, J. Hilčr, K. Konrád, všichni NŽ 1954, 1. pololetí, s. 489, 492, 493; F. Kráľ, Kultúrny život 1954, č. 19; V. Straka, Českosl. novinář 1954, s. 151; Č. Suchý, Květy 1954, č. 17 ●; ● ref. S orlími křídly: J. Nový, Obrana lidu 24. 10. 1954; M. Drozd, Českosl. novinář 1954, s. 289; J. Dvořák, NŽ 1955, s. 89; J. Kuna, Mladá vesnice 1955, č. 18 ●; ● ref. Slunce a chléb: A. Linke, Mladá fronta 29. 9. 1956; B. Říha, RP 4. 11. 1956; M. Petříček, NŽ 1956, s. 1167; K. Hrách, Květen 2, 1956/57, s. 116; M. Schulz, LitN 1957, č. 3 ●; ● ref. Do slunce a do mraků: F. Buriánek, LitN 1959, č. 5; A. Jelínek, RP 22. 3. 1959 ●; ● ref. Doba a umění: M. Blahynka, LitN 1961, č. 31; v. f. (V. Forst), Tvorba 1961, s. 715; K. Kostroun, Nová mysl 1961, s. 1165; B. Truhlář, Kultúrny život 1961, č. 33; H. Hrzalová, Plamen 1961, č. 9; Z. Vavřík, Červený květ 1961, s. 252; b. (V. Běhounek), Práce 9. 8. 1961; A. Jelínek, RP 14. 1. 1962 ●; J. Hájek: Jsou nebo nejsou piráti? (mj. polemika s R. stanoviskem v otázce dogmatismu), Plamen 1962, č. 12; ● ref. Několik dní v mé špatné paměti: M. Vacík, RP 22. 2. 1963; F. Vrba, LitN 1963, č. 10; M. Petříček, Plamen 1963, č. 4 ●; ● k šedesátinám: I. Skála, RP 30. 4. 1964; J. Hájek, Plamen 1964, č. 5; V. Šmeral, LitN 1964, č. 18; J. Pilař, Kulturní tvorba 1964, č. 18 ●; ● ref. Výjevy: M. Petříček, LitN 1966, č. 20; B. Frýdl, Plamen 1966, č. 5; J. Brabec, Orientace 1966, č. 2; M. Vacík, RP 29. 6. 1966; J. Urbánková, Večerní Praha 1. 7. 1966; R. Matys, Práce 20. 8. 1966; an. (rozhovor s autorem), Nové knihy 1966, č. 12 ●; ● ref. Kouzelný proutek: S. Bartůšková, HD 1969, č. 15; L. Patera, Listy 1969, č. 17; tk (R. Kvaček), Revue dějin socialismu 1969, s. 312; jm (J. Mecer), Novinář 1969, s. 170; V. Běhounek, Práce 7. 1. 1969; I. Zítková, RP 11. 4. 1969 ●; ● ref. Dlouhé noce: J. Bílek, Zítřek 23. 6. 1971; rsk (M. Borský), Práce 7. 7. 1971; M. Blahynka, RP 16. 11. 1971; -mf- (M. Florian), Lit. měsíčník 1972, č. 2 ●; ● ref. Střechy nad hlavou (upr. vyd.): M. B. (Blahynka), Tvorba 1972, č. 49; H. Hrzalová, RP 15. 4. 1972; K. Cvejn, Lit. měsíčník 1974, č. 5 ●; ● ref. Hodiny pro bosé nohy: J. Klimentová, RP 28. 8. 1973; V. Vodák, LD 13. 10. 1973; B. Truhlář, Slovenské pohľady 1973, č. 12; O. Rafaj, Lit. měsíčník 1974, č. 3 ●; ● ref. Vyprávění o J. Fučíkovi: -jtr- (J. Taufer), Lit. měsíčník 1973, č. 8; J. Bílek, Čes. jazyk a literatura 24, 1973/74, s. 91 ●; ● ref. Kouzelný proutek (upr. vyd.): (pšt) (P. Pešta), Rovnost 2. 5. 1974; J. Klempera (rozhovor s autorem), Nové knihy 1974, č. 17; B. Macák, Lit. měsíčník 1975, č. 3 ●; J. Voráček: Uměleckokritická publicistika J. R. v časopisu Dav, AUC Praha, Philologica 3–4, Slavica Pragensia 8, 1975; ● k sedmdesátinám: M. Florian, V. Nový, B. Polách, J. Poničan, O. Rafaj, I. Skála, D. Šajner, J. Šedivý, J. Taufer, všichni Lit. měsíčník 1974, č. 5; Š. Vlašín, Tvorba 1974, č. 18 → Ve škole života (1980); H. Hrzalová, O knihách a autorech, jaro 1974; kr. (N. Kráslová), Svob. slovo 30. 4. 1974; (vv). (V. Vodák), LD 30. 4. 1974; L. Štoll, RP 1. 5. 1974 ●; ● ref. Chození na červenou: O. Rafaj, Lit. měsíčník 1976, č. 5; O. Vyhlídal, Nové knihy 1976, č. 11; V. Rzounek, RP 25. 3. 1976; V. Vodák, LD 5. 6. 1976 ●; I. Skála in J. R.: Leťte, holubi (1976); ● ref. Leťte, holubi: J. Nejedlá, RP 9. 11. 1976; M. Blahynka, Tvorba 1977, č. 13; O. Rafaj, Lit. měsíčník 1977, č. 5; (vln) V. Novotný, Zeměd. noviny 15. 1. 1977 ●; ● ref. Slunce a chléb (upr. vyd.): A. Krejčí, Nové knihy 1976, č. 31; F. Moravová, Práce 25. 8. 1976; J. Voráček, RP 22. 12. 1976 ●; ● ref. Prsty od inkoustu: V. Kolár, Tvorba 1978, č. 10; V. K. (Kubín), Nové knihy 1978, č. 4; O. Rafaj, Lit. měsíčník 1978, č. 1; J. Voráček, ČLit 1978, s. 467; R. Stuna, RP 6. 3. 1978; (vv) (V. Vodák), LD 14. 3. 1978 ●; J. Nejedlá in J. R.: Slunce a chléb (1979); ● k 75. narozeninám: M. Blahynka, Tvorba 1979, č. 17; H. Hrzalová, Lit. měsíčník 1979, č. 5; D. Kozlová, Tvorba 1979, č. 17 (o film. kritice); J. Nejedlá, Novinář 1979, č. 5; pk (P. Kovařík), Svob. slovo 28. 4. 1979; (v) (V. Vodák), LD 29. 4. 1979; V. Rzounek, RP 29. 4.–1. 5. 1979 ●; ● ref. Létající talíř na zimním nebi: O. Rafaj, Lit. měsíčník 1980, č. 8; M. Blahynka, Tvorba 1981, č. 2; D. Okáli, Slovenské pohľady 1981, s. 118 ●; J. Polák: Románové memoáry J. R., Lit. měsíčník 1982, č. 9 → Prameny a perspektivy (1985); V. Rzounek in J. R.: Co o sobě říkám, nejsem jen já (1982); ● ref. Co o sobě říkám, nejsem jen já: J. Rumler, Večerní Praha 28. 6. 1982; M. Blahynka, Tvorba 1982, č. 29, příl. Kmen; J. Polák, Lit. měsíčník 1982, č. 10 ●; ● ref. Páté přes deváté: V. Kubín, Nové knihy 1982, č. 41; L. Soldán, Rovnost 2. 11. 1982; J. Nejedlá, RP 28. 11. 1982; J. Suchl, Tvorba 1983, č. 23, příl. Kmen; L. P. (Pecháček), ČČH 1983, s. 314 ●; ● k osmdesátinám: I. Skála, RP 27. 4. 1984; M. Blahynka, Tvorba 1984, č. 18, příl. Kmen; J. Mourková, Hlas revoluce 1984, č. 5; J. Suchl, Novinář 1984, č. 5; D. Okáli, Slovenské pohľady 1984, s. 111 ●; O. Rafaj: ref. Vyprávění o J. Fučíkovi (upr. vyd.), Lit. měsíčník 1984, č. 5 → Literatura a čas (1985); ● ref. Cesta: J. Klempera, Práce 6. 8. 1985; M. Blahynka, Tvorba 1985, č. 44, příl. Kmen; O. Rafaj, Lit. měsíčník 1985, č. 8 ●; ● ref. Po válce: L. Va-

cina, RP 14. 11. 1985; H. Hrzalová, Lit. měsíčník 1986, č. 6 ●; B. Truhlář: Nár. umělec J. R., Nové knihy 1986, č. 49 (v seriálu Českosl. lit. kontexty) + ref. Stati a eseje, Slovenská literatúra 1987, s. 572; ● k 85. narozeninám: J. Voráček, Lit. měsíčník 1989, č. 5; H. Hrzalová, RP 28. 4. 1989; (bj) (B. Jirásek), Pravda 5. 5. 1989; K. Sýs, Kmen 1989, č. 17 ●; ● nekrology: Ha No, Haló noviny 16. 12. 1992; (kí), Naše pravda 23. 12. 1992; I. Skála, Haló noviny 30. 12. 1992 ●; (zm) (Z. Mráz): J. R., Českobudějovické listy 21. 10. 1993; V. Hrouda: k 90. výr. narození, Haló noviny 29. 4. 1996, příl. Haló kultura; S. Vodinský: Tvůrce poezie..., Haló noviny 6. 4. 1996, příl. Čtení pro volné chvíle, č. 14; R. Svoboda: Prométeus po Poučení z krizového vývoje, sb. Normy normalizace (1996); A. J. Liehm: Minulost v přítomnosti aneb Napřeskáčku 4, Listy 1997, č. 2.

es

Antonín **Rybička**

* 30. 10. 1812 *Skuteč* u Chrudimi
† 25. 1. 1899 *Vídeň* (Rakousko)

Literární historik, autor prvních životopisných portrétů českých obrozenců, opřených o autentické dobové doklady, sběratel starých památek; historik zabývající se zejména dějinami českého práva, místopisem, genealogií a heraldikou.

Podepisoval se též Antonín František Rybička Skutečský. – Syn vzdělaného skutečského kupce a městského radního, sběratele starožitností. Základní školu vychodil v rodišti; aby se naučil jazyku, navštěvoval 1824–25 německou hlavní školu a 1825–26 první třídu německého gymnázia v Moravské Třebové. Ve středoškolském studiu pokračoval od 1826 v Litomyšli (mat. 1833) a rok na tamním lyceu poslouchal filozofii. V Praze si 1834–37 zapisoval práva a zároveň navštěvoval přednášky z filozofie, literatury a estetiky, studoval jazyky. Tehdy navázal přátelský svazek s K. J. Erbenem. Byl členem studentských spolků, ve Skutči se podílel na ochotnických divadelních představeních. Po studiích působil od 1837 bezplatně v Chrudimi jako soudní praktikant, po roce jako magistrátní úředník, 1840–46 pak jako auskultant připravující se na soudcovskou praxi (1839–42 skládal soudcovské zkoušky, k nimž přímo v dolech studoval hornickou techniku, zasvěcoval se i do hornické a hutnické terminologie). V rámci přípravy 1841 vypomáhal krátce na magistrátu v Ledči n. Sázavou a 1845 se stal soudním sekretářem chrudimského magistrátu. V Chrudimi se také spřátelil s tamním děkanem, spisovatelem J. L. Zieglerem. Z Chrudimi 1846 přesídlil do Vídně k dvorské kanceláři a 1847 byl jmenován jejím českým translátorem; též se oženil. 1848 se podílel jako zapisovatel a překladatel na práci komise pro šetření stížností poddaných na vrchnost, 1849 byl členem komise pro vypracování jednotné právnické terminologie ve slovanských jazycích, spolu s K. J. Erbenem připravoval český právněpolitický slovník a spolu s A. V. Šemberou 1849–51 redigoval českou a slovenskou část říšského zákoníku; 1851 nastoupil na místo sekretáře nejvyššího soudního a kasačního dvora a 1880 byl jmenován radou vrchního zemského soudu. Do důchodu odešel s vysokými vyznamenáními 1886. Byl členem vědeckých i kulturních institucí, zejména KČSN, Matice české, Umělecké besedy; ve Vídni, kde se vždy hlásil ke svému češství, pak činitelem Čes. akademického čtenářského spolku a zejména Slovanské besedy. Pohřben byl v Chrudimi.

Historická orientace probudila v R. zájem o významné osobnosti české minulosti. Zároveň ho sběratelská píle vedla ke shromažďování nepřeberného množství dat a údajů, které zpracovával formou životopisných portrétů jako jakéhosi „čechoslovanského Plutarcha". Jejich značná část spadá do oblasti české literární historie. Ve dvoudílném spise *Přední křísitelé národa českého,* souboru původně časopiseckých studií (knižně předtím samostatně vyšly jen *Život a působení V. M. Krameriusa* a portrét J. V. Kamarýta), R. podal životopisy obrozenských spisovatelů a učenců, kteří významně přispěli k uplatnění a rozvíjení české literatury a jazyka na přelomu 18. a 19. století. Biografická důkladnost portrétů, sledujících zpravidla nejprve život, pak literární práce, případné působení kněžské a pedagogické, vlastenecky probuzenskou činnost a nakonec i povahu a vzhled pojednávaných osobností, skýtala nadlouho spolehlivou oporu pro studium obrozenské literatury, a to tím spíše, že do jednotlivých pojednání vstupovalo i širší poučení, vylíčení dobových sporů mezi stoupenci analogického a bratrského pravopisu nebo přízvučné a časoměrné prozódie, založení dnešního Národního muzea aj. R. tak usiloval vytvořit podklady pro budoucí nástin vývoje české literatury, o čemž rovněž svědčí jak sou-

stavně zveřejňované dodatky (hlavně v ČČM) k jeho vlastním životopisům i k literárněhistorickým studiím a bibliografiím jiných autorů, tak biografické detaily k mnoha málo známým nebo neznámým osobnostem. Přitom několikrát zabrousil i do dějin knihtisku, zvláště v pojednáních o tiskařských podnicích Melantrichů a Veleslavínově. Podobně R. vstoupil i do dějin výtvarných umění, kde vedle knižně vydaného životopisu malíře K. Škréty (původně Světozor 1869) otiskoval biografické údaje zejména ze 16. a 17. století výslovně jako pomůcky k historii českého umění. K tomu lze řadit i několik studií o staročeských kancionálech (obojí hlavně v Památkách archeologických a místopisných). Jinou pozoruhodnou prací, tentokrát na pomezí literární historie a práva, je R. soubor více než 4000 přísloví a říkadel, seřazených – jak už naznačuje titul – podle jednotlivých úseků práva (Pravidla, přísloví a povědění vztahující se k správě veřejné a obecní i k právu občanskému a trestnímu). – Vedle literární historie se R. věnoval zejména historii českého práva, dále topografii (hlavně rodného Chrudimska), archeologii, pomocným vědám historickým, zvláště genealogii, heraldice, numismatice, diplomatice, nauce o pečetích (sfragistika) a též dějinám řemesel a průmyslu. O všech těchto oborech pojednával také 1859–74 jako autor hesel a vůbec čelný spolupracovník Riegrova Slovníku naučného, přičemž mezi jeho příspěvky dominovala opět literární historie, z níž v encyklopedii publikoval většinu článků.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Ant. Skutečský, A. R. Skutečský, Ovidius in Ponto; A. R., A. R. S., A. S., Dr. Ryb., Ra. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* ČČM (1843–97); Časopis Matice moravské (1861–97); Čes. včela (1846–47); alm. Dunaj (Vídeň 1861); Hlas (1862); Hlas národa (1886); Koleda (Brno, Olomouc 1880–81); Květy (1843–47); Květy (1865); Květy a plody (1848–49); Lumír (1852–62); Obecné listy naučné a zábavné (1861); Ost und West; Osvěta (1875–86); Památky archeologické a místopisné (1854–99); Poutník (1847); Poutník od Otavy (Písek 1859); Právník (1861–62); Rodinná kronika; Sborník historický (1883); Slovenské noviny, příl. Světozor (Vídeň 1859–61); Světozor (1869–86); Škola a život (1855–57); Vesna (Vídeň 1852); Věstník KČSN (1887); Živa (1856–62). ▮ KNIŽNĚ. *Práce o literatuře a umění:* Život a působení Václava Matěje Krameriusa (1859, pak v upravené podobě in Přední křísitelé národa českého 1); Josef Vlastimil Kamarýt (1867, pak in Přední křísitelé národa českého 2); Karel Škréta Šotnovský ze Závořic (1869); Přední křísitelé národa českého 1, 2 (1883, 1884). – *Ostatní práce:* O erbích, pečetěch a znacích stavu kněžského v Čechách (1862); Měšťané a studující pražští r. 1648 (1870); O právech a výsadách židů v Čechách (1872); Královéhradecké rodiny erbovní (1873); O erbovních a patricijských rodinách v 15.–17. století v městě Chrudimi usedlých (1874); O českém zvonařství (1885). ▮ KORESPONDENCE: F. Čenský: A. F. R. (S.) (F. Čenskému z 1882), Škola a život 1883, s. 77 + Dr. Karel Slavoj Amerling (F. Čenskému z 1884), Osvěta 1885, s. 395; J. Karásek: Korespondence K. J. Erbena (K. J. Erbenovi z 1853), Přehled 10, 1911/12, s. 273; K. V. Adámek: Z mladých let A. F. R. S. (K. V. Adámkovi z 1891 a K. Zástěrovi z 1897), Čes. revue 7, 1913/14, s. 729 a 743; J. Karásek: Příspěvky k poznání A. F. R. S. (J. Karáskovi z 1896), Čes. revue 9, 1915/16, s. 226. ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: Místní policejní pořádek královského krajského města Chrudimi (1840); Pravidla, přísloví a povědění vztahující se k správě veřejné a obecní i k právu občanskému a trestnímu (1872). ▮

LITERATURA: Almanach na počest 80. narozenin R. ve Skutči (1892, ed. B. V. Konečný; mj. studie B. V. Konečného Život a práce A. R.); Materiály Okres. muzea v Chrudimi (1988, ed. M. Jedličková). ▮ ● ref. Život a působení V. M. Krameriusa: K. N. (Ninger), Poutník od Otavy 1859, s. 91; an., Obrazy života 1859, s. 117; an., Mor. noviny 11. a 15. 3. 1859 ●; an.: A. R. S., Světozor 1867, s. 223; an. (J. Neruda): A. R., Humorist. listy 28. 10. 1892 → Podobizny 2 (1952); ● k sedmdesátinám: V. V. Zelený, Osvěta 1882, s. 957; V. Podhajský, Beseda učitelská 1882, s. 599; J. J. Kořán, Pokrok 28. 10. 1882; ch. (F. Chalupa), Ruch 1882, s. 462 + Lit. obzor 1, 1882/83, s. 33; F. Čenský, Škola a život 1883, s. 33 a 70 ●; ● ref. Přední křísitelé národa českého (sešit. vyd.): Red. (J. Emler), ČČM 1883, s. 409 + 1885, s. 411; F. V. Vykoukal, Květy 1883, d.2, s. 120; L. Čech, Osvěta 1884, s. 84; F. Bačkovský, Ruch 1884, s. 395 ●; an.: A. R., Zlatá Praha 1885, s. 626; F. S. (Schulz): A. R., Zlatá Praha 9, 1891/92, s. 475; an.: A. R., Besedy lidu 6, 1897/98, s. 22; K. Zástěra: Upomínky na A. F. R. S., Čes. východ, příl. Chrudimských novin 4. a 11. 2. 1899; ● nekrology: an., Světozor 33, 1898/99, s. 154; ÷, Zlatá Praha 16, 1898/99, s. 154; J. V. Jahn, Osvěta 1899, s. 278; B. Konečný, Jitřenka 1899, s. 9, 15 a 18; A. Truhlář, Almanach ČAVU 1900, s. 132 ●; K. Zástěra: Za starým vlastencem, NL 31. 1. 1900; R. (V. Červinka): Sté narozeniny A. F. R., Zlatá Praha 30, 1912/13, s. 107; K. V. Adámek: Z mladých let A. F. R. S., Čes. revue 7, 1913/14, s. 723; J. Karásek: Příspěvek k poznání A. F. R. S., Čes. revue 9, 1915/16, s. 225; M. Jedličková: Z pozůstalosti A. F. R., ČNM 1987, č. 3–4; J. A. Kučera: A. F. R. S., Chrudimské vlastivědné listy 1992, č. 10 a Češtinář 2, 1991/92, s. 89.

zp

František Jaroslav **Rypáček**

* 7. 10. 1853 *Hodětín* (Březnice-H.) u Bechyně
† 30. 5. 1917 *Brno*

Autor vlasteneckých veršů ve stylu národní školy, literární kritik, historik a národopisec.

Ojediněle podepsán Jaroslav Sv. Rypáček (alm. Ruch). – Obecnou školu navštěvoval R. v Bechyni a v Soběslavi, gymnázium v Jindř. Hradci (mat. 1874, zde vydával psaný časopis Vesmír), na pražské filoz. fakultě studoval historii (1874–77). Od 1878 působil trvale na Moravě, nejprve jako suplující učitel Slovanského gymnázia v Brně, 1876–96 jako profesor na gymnáziu v Třebíči, od 1896 opět na gymnáziu v Brně, kde byl posléze jmenován školním radou. Historický a vlastenecký zápal podněcoval R. k rozsáhlé spolkové činnosti: již za studentských let byl členem výboru Akademického čtenářského spolku, jednatelem a předsedou Historického klubu, členem spolku Slavia a jednatelem jeho pohádkové komise, funkcionářem sdružení Stálců i jihočeských studentů Štítný aj. Později byl knihovníkem Čes. čtenářského spolku v Brně, jednatelem literárního odboru měšťanské besedy v Třebíči, členem a místopředsedou Matice moravské, dopisujícím členem Matice české a Moravské muzejní společnosti, redaktorem odborných matičních a muzejních časopisů, Vlastivědy moravské i lidových kalendářů. V Moravském zemském muzeu byl činný jako konzervátor. – Jeho syn Jaroslav R. překládal beletrii z polštiny; z polštiny a skandinávských jazyků překládal též synovec Karel R.

R. básnickou tvorbu charakterizovalo především buditelské vlastenecké zaujetí, snaha apelovat na široké čtenářské vrstvy propagací češství a slovanství, zobrazováním vlastenecké touhy i povinnosti. Jeho verše však trpěly rétoričností, idealizací a nepůvodností (poetické kvality často nahrazovala tendenčnost ve stylu tzv. národní školy, především E. Krásnohorské), což konstatovaly již dobové ohlasy sbírky *V bouři a klidu,* která byla cele prostoupena (proslovy, verše vlastenecké, milostné a příležitostné) hymnickými oslavami vlasti, rodné řeči a národních písní. Sbírka zapadla a R. se dál básnicky nevyvíjel, příležitostné básně a proslovy (zejména k událostem a jubileím v císařské rodině) uveřejňoval jen časopisecky. Svou rozsáhlou aktivitu (články, studie, přednášky, redakční, editorská a organizační činnost) zaměřoval zejména na problematiku moravských kulturních, hospodářských a církevních dějin a osobností (pod vlivem F. Bartoše), zabýval se místopisem, genealogií, medievalistikou, muzejnictvím apod., ale i činností literárněhistorickou a kritickou, příležitostně překladatelskou. Byl nadšeným i nekritickým propagátorem vlasteneckého umění a historického národního uvědomění (mj. patřil k obhájcům pravosti Rukopisů).

PSEUDONYMY: Barnabáš Bodlák, Jar. Neklan, Jaroslav Tichý, J. Tichý (pod oběma pseud. hlavně verše), Prokop Hoděta, Světimír Smutenský, Sv. Rk. Smutenský, Sv. Smutenský (všechny v 70. letech). ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Almanach české omladiny (1879); alm. Anemónky (1872); ČČM (1892–1908); Časopis Matice moravské (Brno 1891–1913; 1901 Repertorium 25 ročníků Časopisu Matice moravské); Časopis Moravského muzea zemského (Brno 1901–14); Čes. revue (1911); Čes. jih (Tábor 1872); Čes. lid (1897–1900); alm. Českým dětem (1894); Divadelní listy (1881); Eva (Olomouc 1911); Hlas (Brno 1909 až 1911); Hlasy od Lužnice (Soběslav 1891); Hlídka lit. (Brno 1892–95), pak Hlídka (1898–1912, lit. kritiky); roč. Chudým dětem (Brno 1894–1917); Jeviště (1885); Koleda (Olomouc 1877–81); sb. Lidová čítanka moravská (Telč 1907); Lit. listy (Vel. Meziříčí 1884–94, kritiky hist. a lit. prací); sb. Morava svým Maticím (Brno 1897); kal. Moravan (Brno 1899 až 1902); Mor. orlice (Brno 1885–89); Národ a škola (Vel. Meziříčí 1890); Nár. listy (1907); sb. Národní pohádky, písně, hry a obyčeje (1873); Náš domov (Olomouc); kal. Nejnovější moravskoslezský domácí přítel (Brno 1884); alm. Nitra (Turč. Sv. Martin 1877); Niva (Brno 1892); Obrana (1910); Obzor (Brno 1878–1910); Ohlas od Nežárky (Jindř. Hradec 1875); Osvěta (1897–1917); 50 let Českého čtenářského spolku v Brně (1911); Posel z Prahy (1877 až 1878); Program gymnázia v Třebíči (Třebíč 1889–95; 1892 edice Kroniky Eliáše Střelky Náchodského, 1895 Třebíčské farní kroniky M. J. Matlocia a Jakuba Dvořeckého); Program Slovanského gymnázia v Brně (1883–1917; 1902 Peršana Sa'dího myšlenky a vychování, s J. Entlicherem básnická část, též sep.); alm. Ruch (1873); Sborník Historického kroužku (1897–99); Selský archiv (Vel. Meziříčí 1913); Světozor (1872–84); Školník (Hradec Král. 1873); Vesna (1883–94); Vlasť, pokr. Vlast (1888–1911); Ženské listy (1909). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře:* V bouři a klidu (BB 1884, pseud. Jaroslav Tichý); František Palacký (pojednání, 1898); Msgr. Vladimír Šťastný (monografie, 1910). – *Překlady:* Sa'dí: Růžový sad (1906, s J. Entlicherem básnická část). – *Ostatní práce:* Z našich dějin (1895). ▮ REDIGOVAL *časopisy:* Časopis Matice moravské (Brno 1898–1907 hlavní spolupracovník, 1908–13 s F. Ka-

meníčkem, 1914–18 s F. Kameníčkem, B. Navrátilem, S. Součkem), Časopis Moravského muzea zemského (Brno 1901–09, postupně s F. Šujanem, J. Jandou, J. J. Jahnem, E. Bayerem), Koleda (Olomouc 1879 od č. 32 –1881 do č. 10, s F. Vymazalem, pak s R. Vackem); *ročenku:* Chudým dětem (Brno 1897–1900, 1905–13 an.); *kalendáře:* Nejnovější moravskoslezský domácí přítel (Brno 1882–84), Velký pražský kalendář (1899–1901). ■

LITERATURA: J. Spáčil Žeranovský: Několik slov o Koledě za redakce Jaroslava Tichého, Lit. listy 1881, s. 60; ● ref. V bouři a klidu: an., NL 22. 12. 1883; Em. M. (Miřiovský), Lumír 1884, s. 32; F. Br., Zlatá Praha 1884, s. 28; Ch. (F. Chalupa), Světozor 1884, s. 95; K. Bezděk, Lit. listy 1884, s. 13; F. Zákrejs, Osvěta 1884, s. 190 ●; V. Špaček: ref. Z našich dějin, Vlasť 12, 1895/96, s. 603; F. D. Zenkl in Spisovatelé Táborska (1902, s. 369); O. Horský: F. J. R., Náš domov 1903, s. 353; an.: F. J. R., Vlast 20, 1903/04, s. 337; M. Hýsek in Literární Morava v letech 1849–85 (1911); M. Navrátil: Školní rada F. J. R., Vlast 1916, s. 899; an.: nekrolog, Nár. politika 2. 6. 1917; hjk (Z. Hájek): Památce F. J. R., LidN 8. 10. 1943; J. Gruber: F. J. R., Výběr z prací Historického klubu při Jihočes. muzeu v Čes. Budějovicích 1993, s. 276.

lm

Jaroslav **Rypáček**

* 31. 1. 1889 *Třebíč*
† 2. 5. 1946 *Brno*

Překladatel francouzské a polské moderní literatury, zejména z okruhu mladopolské moderny; básník a kulturní publicista.

Pův. příjmení Rypáček změnil úředně 1921 na Radimský, knihy a příspěvky v časopisech podepisoval převážně i nadále příjmením původním. – Byl synem gymnaziálního profesora češtiny, dějepisu a latiny, literárního historika a básníka Františka Jaroslava R.; jeho bratrancem z otcovy strany byl překladatel polského písemnictví a skandinávských literatur Karel R. Obecnou školu vychodil R. v rodišti a v Brně (kam se rodina po 1896 přestěhovala); zde také absolvoval gymnázium (mat. 1907). Rodinné prostředí a jeho národní a slovanská orientace přivedly ho záhy ke studiu jazyků, a to zejména slovanských; vedle znalosti němčiny a francouzštiny ovládl již na gymnáziu polštinu, později se zabýval i ruštinou a ukrajinštinou. Po studiích na právnické fakultě (1907–12, doktorát 1914) pracoval v advokacii a v soudnictví, od poloviny 20. let jako vrchní soudní rada v Brně. V polovině 30. let navštívil Polsko a skandinávské země. – Jeho dcera JUDr. Ludmila R. se 1938 provdala za literárního historika J. Hrabáka.

V literární činnosti R. zaujímají přední místo překlady, hlavně soudobé polské, ojediněle i francouzské literatury. Jako jeden z prvních (spolu s překlady K. Rypáčka) uvedl do českého kontextu dobrodružnou prózu W. Sieroszewského, impresionisticky zobrazující exotické prostředí Dálného východu a Sibiře. Zájem o dobrodružné nebo naturalisticky a smyslově laděné prózy uplatňoval i výběrem dalších překladů z literatury polské (Z. Niedźwiecki, A. Marczyński, M. Srokowski) nebo francouzské (P. Busson); zcela výjimečně zvolil i jeden titul klasický, žertovné povídky J. de La Fontaina. Soustavnou pozornost věnoval tvůrcům z okruhu „Mladé Polsky" a vedle knižních překladů děl prozaiků, kteří se podíleli na umělecké diferenciaci a výbojích polské moderny (W. Berent, K. Makuszyński, S. Przybyszewski, W. S. Reymont, G. Zapolska), časopisecky hojně publikoval také překlady moderní polské poezie (J. Kasprowicz, J. Lemański, B. Ostrowska, Z. Przesmycki-Miriam, L. Rydel, L. Staff, K. Tetmajer-Przerwa, J. Tuwim, K Zawistowska aj.). Pouze časopisecky uveřejnil i drobné překlady z literatury dánské (V. Stuckenberg), německé (L. Thoma), ukrajinské (V. Stefanyk) a ruské (M. Kuzmin). Překladatelskou práci R. doplňuje nevelká, časopisecky publikovaná básnická tvorba, vyjadřující impresionistické nálady a lyrickou snivost, a drobná literární publicistika (o polské literatuře, o autorském právu, anekdoty ze soudní síně, cestopisné črty).

PSEUDONYMY, ŠIFRA: Jan Tůma, Jaroslav Ráček, Jiří Tichý, Karel Vrána, K. Vrána, T. R. Chvojka; -rpčk- (Lid. noviny). ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Cesta (od 1919); Čes. svět (1917); Hlas národa (1908); Lid. noviny (od 1919; mj. 1924 vlastní verše, podp. J. Radimský); Pramen (1920–21); Venkov (od 1919, zvl. Nedělní zábavná a poučná příloha; mj. 1925–30 vlastní verše, podp. J. Radimský); Země (od 1921). ■ KNIŽNĚ. *Překlady:* W. Sieroszewski: Zámořský ďábel (1906, pseud. Jaroslav Ráček) + Čínské povídky (1906, pseud. Jaroslav Ráček) + Beniowski (1919) + Oceán (b. d., 1919, 2. d. R Beniowski) + Manželství (1920) + Osud a jiné povídky z Japonska (1920, pseud. Jiří Tichý) + Být či nebýt (1921) + Zátiší (1921, pseud. Jiří Tichý) + Dno bídy (1921, pseud. Jan Tůma) + Návrat (1921, pseud. Karel Vrána) +

Na hranici pralesů (1924) + Dalajláma (1929, podp. dr. J. Radimský); S. Przybyszewski: Synové země (1909, pseud. Jaroslav Ráček) + Království bolestné (1923, podp. J. Radimský); Z. Niedźwiecki: Dostaveníčko (b. d., 1916) + Prostředek proti ďáblovi (b. d., 1917) + Žena ze sádry (b. d., 1917) + Svatební závoj a jiné novelety (b. d., 1917); P. Busson: Serenáda a jiné novelety (b. d., 1917); W. S. Reymont: Za soumraku a jiné povídky (1918) + Za frontou (1921) + Chlopi 3, 4 (1921, 3. Jaro, 4. Léto) + Z chelmské země (1939); G. Zapolska: Pan policejní komisař Tagaljev 1, 2 (1919) + Jed lásky (1921) + Smrt Feliciana Dulského (1921); W. Berent: Práchnivina (b. d., 1920); A. Silvestre: Život pro smích (1920, pseud. K. Vrána); W. Grubiński: Kamenná síla (b. d., 1922, pseud. Jiří Tichý); J. de La Fontaine: Škádlivé povídky (1922, pseud. Jiří Tichý); K. Makuszyński: Podivné povídky (b. d., 1922); A. Głowacki (B. Prus): Andělka (1925, podp. dr. J. Radimský); M. Srokowski: Kult těla (1928); A. Marczyński: Perla Šanghaje 1, 2 (1930, podp. dr. J. Radimský). ■

LITERATURA (vše ref. o překl.): J. Folprecht: ref. W. Sieroszewski: Beniowski, Čes. revue 12, 1918/19, s. 669; F. Š. (Šimek): ref. G. Zapolska: Smrt Feliciana Dulského, Zlatá Praha 1921, s. 244; ● ref. W. S. Reymont: Chlopi: V. Z. (Zelinka), Zlatá Praha 1922, s. 158; J. Matouš, Nové Čechy 6, 1922/23, s. 42 ●; J. Krecar: ref. S. Przybyszewski: Království bolestné, MR 1923/24, sv. 39, s. 290; J. Hch. (Heidenreich-Dolanský): ref. A. Marczyński, LidN 15. 11. 1930.

pš

Karel **Rypáček**

* 9. 1. 1885 *Hodětín* (Březnice-H.) u Bechyně
† 11. 3. 1957 *Brno*

Překladatel z několika evropských jazyků do češtiny a slovenštiny, tlumočník zejména polského písemnictví a skandinávských literatur, kulturní publicista.

Literární práce často podepisoval i s iniciálou jména Vojtěch, ač jím nebyl pokrtěn: Karel V., K. V. nebo Karol V. Rypáček; ojediněle podepsán K. J. Rypáček. – Narodil se v rodině učitele a rolníka. Jeho strýcem byl moravský historik a básník František Jaroslav R., bratrancem překladatel Jaroslav R. (Radimský). Základní školu vychodil R. v rodišti, gymnázium absolvoval v Táboře, kde ho učili historik A. Sedláček a filolog J. Vycpálek; navázal zde také přátelství s F. Votrubou, pozdějším básníkem a kritikem působícím na Slovensku. Během gymnaziálních studií si osvojil základy polštiny a ukrajinštiny, po maturitě (1904) při studiu moderní filologie na pražské filoz. fakultě (žák mj. J. Vlčka) i základy švédštiny a norštiny. V Praze se stýkal s mladými literáty a výtvarníky (J. Hašek, J. Mahen, K. Toman, V. H. Brunner, F. Kysela, J. Štursa aj.). Po absolutoriu (1908) žil střídavě v rodišti a v Praze jako překladatel a přispěvatel časopisů. Za 1. světové války, mezi 1915–18, konal vojenskou službu v uherském městě Békescaba, kde se od tamních Slováků naučil slovensky. Po návratu odešel na doporučení F. Votruby do Bratislavy, kde pracoval 30 let jako redaktor a novinář (1919–38 v orgánu Nár. republikánské strany rolnické Slovenský denník, 1938–45 v orgánu Hlinkovy slovenské lid. strany Slovák, 1945–48 v orgánu Demokratické strany Čas a 1948–50 v orgánu Strany slovenské obrody Ľud). Redigoval zde kulturní a beletristické přílohy, úzce spolupracoval se slovenskými autory (A. Mráz, F. Hečko aj.). Od poloviny 20. let (a od 1938 jako člen výboru) působil v bratislavské skupině Družstevní práce, která sdružovala české spisovatele pracující na Slovensku (B. Müller-Greža, Z. V. Přibík, J. Sekera, J. Zatloukal, L. N. Zvěřina aj.). 1928 podnikl prázdninovou cestu do Dánska, Norska a Švédska (navštívil zde S. Lagerlöfovou). Zůstal svobodný; 1950 se po odchodu do penze přestěhoval do Brna, kde žil v rodině neteře, manželky literárního historika J. Hrabáka.

R. literární tvorba byla převážnou měrou vyplněna překladatelskou prací; ta ve svém souhrnu obsáhla překlady z literatury polské, ukrajinské, ruské, slovenské, švédské, norské, dánské, finské a německé. Přední místo mezi nimi zaujímají překlady polských a skandinávských autorů. R. zájem, orientovaný před 1. světovou válkou k tvorbě prozaiků reprezentujících ukrajinskou a polskou modernu (V. Stefanyk, S. Žeromski), se zpočátku soustředil na knihy novoromantického exotika W. Sieroszewského (společně s J. Rypáčkem byli prvními českými překladateli jeho próz ze Sibiře a Dálného východu) a později vyvrcholil překladem prvních částí stěžejního díla W. S. Reymonta, tetralogie Chlopi (Podzim, Zima). Od 20. let byla R. zásluhou do kontextu české a pak i slovenské literatury vřazována v neobvyklé šíři také vrcholná díla moderních autorů švédských (G. Ericsson, S. Lagerlöfová, S. Siwertz) a norských (N. Grieg, S. Christiansen, K. Hamsun, S. Hoel, S. Undsetová aj.). Soustavnou pozornost věnoval R. tvorbě

představitelky severského novoromantismu S. Lagerlöfové; překlady její prózy, hlavně románového cyklu Historie rodu Löwensköldů, patří k základním titulům R. překladatelského díla. Jako první uvedl do češtiny psychologické romány S. Undsetové (Jaro, Gymnadenia, Ida Alžběta) a do slovenštiny K. Hamsuna (Hlad). R. knižní překladová tvorba, výlučně uvádějící prózy, byla od počátku hojně doprovázena i časopiseckými překlady ukázek ze soudobé švédské, finské a dánské poezie (J. Aakjaer, F. E. Sillanpää, K. Hamsun, V. Ekelund, A. Österling aj.). Mimoto časopisecky zveřejnil i překlady literatury ruské (S. Savinov) a německé (G. Hauptmann). Do časopisů přispíval (česky i slovensky) též informačními články o skandinávské literatuře i místopisnými pojednáními o skandinávské oblasti (ve 30. letech např. v čas. Panoráma, zejména o díle a rodném kraji S. Lagerlöfové). K 100. výročí narození norského spisovatele a novináře B. Björnsona napsal portrétní studii, vyzvedající Björnsonovo vystoupení na obranu slovenského národa před násilnou hungarizací.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Črepáky (Slovenský denník), Karel Ráček, Karol R-áček (Slovenské pohľady), K. V. Ráček (Lid. noviny), K. V. R-áček, Oldřich Javorník (Rudé květy); -ček., čk., Ka-Rček. (Slovák), Karol Rčk. (Slovenské pohľady), -K.l, KR., Kr., K. R., K. r. (Slovenské dielo), Krčk., K. Rčk, Krk., K. RK., K. R-k, K. Rp., K. Rpk., KVR., Kvr., (Kvr), K. V. R., K. V. Rčk., K. V. R-čk., K. V. Rk. (Elán), pčk., R. (Rudé květy), Rčk., rčk., Rk, RK., Rk., rk., rk-, -rk., -rk-, (Rk.), Rp., rp. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Besedy Času (1912); Cesta (1919); Čas (Bratislava 1945–48); Čes. dělník (1941); Čes. svět (1920); Českosl. východ (1947); Dělnický kalendář Československé strany soc. demokratické v Rakousku na rok 1904; Jiskra (Tábor); Kultúrny život (Bratislava 1953); Květy (1909); Lid. noviny (1907 Večerní Lid. noviny, 1941–42); Ľud (Bratislava 1948, překl. na pokr. G. Hauptmann); Malý ružomberský kalendár (Ružomberok 1920); Nové slovo (Bratislava 1940); Obzory (1905–06); Panoráma (1930–38; 1937 Pouť na Marbacku); Právo lidu (od 1904, příl. Dělnická besídka); Rudé květy (1903); Samostatnost (1912); Sever a Východ (1929); Slovák (Bratislava, od 1939); Slovanský obzor (1903); Slovenská politika (Bratislava 1939); Slovenská vlasť (Bratislava, od 1927); Slovenské dielo (Bratislava, od 1929); Slovenské hlasy (Bratislava 1948); Slovenské pohľady (Turč. Sv. Martin, od 1932); Slovensko (Bratislava 1948, Čo nového v norskej literatúre); Slovenský denník (Bratislava, od 1919); Služba (Bratislava 1940); Stopa (1910); Šibeničky (1906); Týždeň (Bratislava 1947); Úsmev (Bratislava 1930); Venkov (1919–40); Votrubov sborník (Bratislava 1954); Východoslovenská pravda (Košice 1948); Země (1919); Život (Bratislava 1949). ■ KNIŽNĚ. *Práce o literatuře:* Björnstjerne Björnson (Bratislava 1932, slovensky). – *Překlady do češtiny:* V. Stefanyk: Povídky (1905); W. Sieroszewski: Dno bídy a jiné sibiřské povídky (b. d., 1906, podp. K. J. Rypáček) + Sibiřské povídky (1910) + V pasti (b. d., 1911) + Ukradený hoch (b. d., 1911, in 1000 nejkrásnějších novel, sv. 4) + Ve zříceninách (1912) + Zámořský ďábel (1912) + Vysloužilci (1913) + Ol-Soni Kisaň (1913) + Kavkazské příběhy (1920) + Na pomezí lesů (1921); S. Żeromski: Povídky (1907) + Zapomenutí (b. d., 1912, in 1000..., sv. 11); Z. Urbanowska: Zakletý Gustávek (b. d., 1911); J. I. Kraszewski: Nad propastí (b. d., 1913); S. Lagerlöf: Podivuhodná cesta Nilse Holgerssona s divokými husami Švédskem 1, 2 (b. d., 1913) + Dvě povídky (1913) + Z povídek a legend (1921, s V. Vaněčkovou) + Löwensköldův prsten (1927, 1. d. cyklu Historie rodu Löwensköldů) + Charlotta Löwensköldová (1928, 2. d.) + Anna Svärdová (1930, 3. d.) + Marbacka 1, 2 (1. 1937, 2. 1938); W. S. Reymont: Chlopi 1, 2 (1920, 1. Podzim, 2. Zima); D. S. Merežkovskij: Julián odpadlík (1924, s J. Ryšánkem); S. Undset: Jaro (1929) + Gymnadenia 1, 2 (1931) + Hořící keř 1, 2 (1932, 1934) + Ida Alžběta (1937); N. Grieg: ...a loď pluje dál (b. d., 1931); S. Hoel: Jednoho dne v říjnu (1933); G. Ericsson: Muž, jehož jsi zavraždil (1934); S. Christiansen: Mrtvý mezi dvěma živými (1934); A. Posse-Brázdová: Slunné zajetí (1934) + Pestrá volnost (1935); K. Gudmundsson: Modré pobřeží (1935) + Jitro života (1936) + Předjaří (1940); S. Siwertz: Selambové, lovci peněz (1937). – *Překlady do slovenštiny:* S. Lagerlöf: Z rodného statku (Bratislava 1927) + Liljecronov domov (Bratislava 1933) + Cisár z Portugálie (Bratislava b. d., 1938) + Gösta Berling 1, 2 (Turč. Sv. Martin 1941) + Anna Svärdová (Turč. Sv. Martin 1943) + Charlotta Löwensköldová (Turč. Sv. Martin 1943) + Löwensköldov prsteň (Turč. Sv. Martin 1943) + Zázračná cesta Nilsa Holgerssona s divými husami po Švédsku 1, 2 (Turč. Sv. Martin 1947, s M. Rázusovou-Martákovou); K. Hamsun: Hlad (Bratislava b. d., 1931) + Viktoria (Bratislava b. d., 1939) + Požehnanie zeme (Bratislava 1942); A. L. Kielland: Garman a Worse (Lipt. Sv. Mikuláš 1941); H. Ibsen: Rozmersholm (Lipt. Sv. Mikuláš 1942); S. Salminen: Katrina (Bratislava 1942); K. Gudmundsson: Ráno života (Bratislava 1943); T. Gulbranssen: Večne spievajú lesy (Bratislava 1944, 1. d. trilogie) + So Smrtnej hory fúka (Bratislava 1947, 2. d.) + Niet inej cesty (Bratislava 1949, 3. d.); N. Grieg: Loď pláva ďalej (Bratislava 1949); I. Franko: Obrázky z Haliče (Bratislava 1956, s M. a P. Ličkovými). – SCÉNICKY. *Překlad:* J. Gregor Tajovský: Úsvit nad Slovenskem (1932). ■ KORESPONDENCE: Korešpondencia Františka Votrubu (F. Votrubovi z 1914; Bratislava 1961, ed. A. Šimkovič, Š. Votrubová). ■ REDIGOVAL *periodikum:* Slovenská vlasť (Bratislava 1927–35). ■

LITERATURA: G. Pallas: ref. překl. S. Lagerlöf: Podivuhodná cesta Nilse Holgerssona..., Přehled 12, 1913/14, s. 533; J. O. Novotný: ref. překl. W. S. Reymont: Chlopi. Zima, Cesta 4, 1921/22, s. 432; B. F. (Fučík): ref. překl. S. Undset: Jaro, RA 5, 1929/30, s. 24; A. G. (Gregor): ref. B. Björnson, LidN 28. 12. 1932; MilNý (M. Novotný): ref. insc. překl. J. Gregor Tajovský, Rozhledy 1932, s. 86; -ra (J. Sekera): K. R. padesátníkem, Panoráma 1935, s. 18; -mh-: Jubileum K. R., Život 1950, č. 3; ● k sedmdesátinám: J. Dvořák, NŽ 1955, s. 442; B. Haluzický, Kultúrny život 1955, č. 2 ●; an.: nekrolog, Kultúrny život 1957, č. 11.

pš

Vladimír **Rýpar**

* 18. 11. 1903 *Vizovice*
† 3. 10. 1969 *Praha*

Prozaik pro mládež, tvůrce reportáží ze středoškolského prostředí a románů se studentskými hrdiny; novinář, pořadatel obrazových publikací, autor prací o grafické úpravě novin.

V matrice zapsán Vladimír Rypar. – Pocházel ze sedmi dětí železničního úředníka. Otec byl několikrát služebně přeložen a R. tak střídal místa svých gymnaziálních studií: z Val. Meziříčí přešel do Kroměříže a oktávu absolvoval v Banské Bystrici; následující studia práv v Brně z existenčních důvodů nedokončil. Živil se příležitostnou prací pro časopisy (i jako fotoreportér), zpočátku zvláště studentské, a pro rozhlas, spolupracoval také s brněnskou Akademickou scénou (scénáře revue) a pokusil se o divadelní hry (jedna z nich, Poslední zkouška, byla později oceněna v soutěži Masarykovy Letecké ligy). Počátkem 30. let se prostřednictvím přítele E. Markalouse seznámil s jeho otcem, spisovatelem J. Johnem, který tehdy řídil časopis Pestrý týden; na Johnovo doporučení vydavateli V. Neubertovi začal R. v Pestrém týdnu pracovat, nejprve ve sportovní části, 1932 (za trvajícího řízení listu J. Johnem) se stal odpovědným redaktorem, 1933 (po Johnově odchodu) převzal tuto funkci vydavatel, R. byl výkonným redaktorem a 1943–45 opět redaktorem odpovědným. Když byl 1945 Pestrý týden nahrazen časopisem Svět v obrazech, který vydávalo min. informací, R. zde ještě krátce pracoval; od 1946 byl odpovědným redaktorem časopisů vydávaných min. zemědělství, nejprve věstníku Venkovská žena a 1949 časopisu Beseda venkovské rodiny (vznikl splynutím časopisů Venkovská žena a Beseda naší rodiny), pak pracoval jako redaktor obrazových publikací v nakl. Orbis. 1950 převzalo toto nakladatelství vydávání časopisu Svět v obrazech, kde R. začal znovu působit, v druhé polovině 1950 byl odpovědným redaktorem a od 1954 až do penzionování 1968 šéfredaktorem. Mimoto v 60. letech přednášel externě na fakultě novinářství (problematika grafické úpravy novin a fotoreportáže). Jako specialista v oboru novinové fotografie stál u zrodu Svazu českosl. fotografů a byl jeho prvním předsedou. Jeho blízkým přítelem, s nímž se sblížil v časopisu Pestrý týden a s nímž dlouhá léta spolupracoval, byl fotograf K. Hájek. R. též působil v ústředním výboru Svazu českosl. novinářů a spolupracoval s redakcí časopisu Novinář.

První R. knihou, vydanou společně s O. Nováčkem, byly reportáže o životě středoškolské mládeže *Nejkrásnějším předmětem v rozvrhu hodin je přestávka*, které čerpaly z autentických zážitků i pozorování a bez tabuizace i s humorným nadhledem zachytily realitu tohoto zvláštního světa, jeho mentalitu i zvyklosti. Na témže empirickém podkladě vznikly pak romány se studentskými hrdiny. Charakterizuje je polarita i svár mezi vrstvou reálií a epickou fikcí tvořenou podle pravidel žánru a nesoucí také hlavní zátěž výchovné ideje a zábavného efektu knihy. Jak román *Slávek + Mirek + 6 HP*, předvádějící příběhy dvou bratří během motocyklového výletu na Podkarpatskou Rus, tak román *Kamelot svobody*, vypravující o hrdinství chlapce za odboje proti okupantům, představují aktualizované obměny dobrodružného románu, v nichž však úsilí o napínavost situací, konstruovaných zároveň jako příležitost k prověření jednotlivých charakterů, mnohdy vedlo k násilně konstruovaným dějovým kolizím, odbočkám a zvratům. Mimoto R. spolupracoval na filmovém scénáři Bylo nás pět, vytvořeném podle prózy K. Poláčka, a v mládí se uplatnil i jako autor revue a dramatických scének pro rozhlas. Všechny ostatní práce souvisely s jeho povoláním novináře, redaktora časopisů a obrazových publikací a s jeho odbornou činností v oboru fotoreportáže a grafické úpravy novin.

ŠIFRA: V. R. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Beseda venkovské rodiny (1949); Index (1929); Lid. noviny (1928–40); kal. Náš domov (Ml. Boleslav 1947, 1948); kal. Náš venkov (Ml. Boleslav 1947, 1948); Novinář; Pestrý

týden (1931–45); Právo lidu (1936); Svět práce; Svět v obrazech (1950–68); kal. Švanda (Ml. Boleslav 1947, 1948); Tvorba; Týden rozhlasu; Venkovská žena (1946–49). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Nejkrásnějším předmětem v rozvrhu hodin je přestávka (RpRp 1933, s O. Nováčkem); Slávek + Mirek + 6 HP (R pro ml., b. d., 1935); Kamelot svobody (R pro ml., 1945); Bylo nás pět (film. scénář, 1947, s V. Berdychem). – *Ostatní práce:* První jaro dvouletky (1947, s P. Turčanem); ABC o grafické úpravě novin a časopisů (1961, se Z. Buriánkem a J. Kopřivou); Karel Hájek (1963); Obrazové zpravodajství (1964). ▮ SCÉNICKY. *Hry:* Paradoxrevue (Brno 1927); Hej rup revue (Brno 1928). ▮ REDIGOVAL *časopisy:* Pestrý týden (1932–33, s J. Johnem, 1943–45, s F. Němcem), Venkovská žena (1946–49), Beseda venkovské rodiny (1949), Svět v obrazech (1950, 1954–68); *kalendáře:* Náš domov (1947, 1948), Náš venkov (1947, 1948), Švanda (1947, 1948). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL (obrazové publikace a soubory fotografií): Norimberk – zločin a soud (1946); Poslední cesta T. G. M. (1947, se Z. Rossmannem); Lenin v obrazech (1947, se Z. Rossmannem); Klement Gottwald ve fotografii (1949, s F. Nečáskem, M. Paťavou); Antonín Zápotocký ve fotografii (1951); Veliké dílo (fotograf. reportáž z Nové huti K. Gottwalda v Ostravě-Kunčicích, 1952, s J. Markem); Deset let nového Československa (1955, s E. Vyškovským); Osvobození Československa sovětskou armádou (1955); Roztěž (1957, s K. Hájkem); Deset let Vítězného února (1958); Patnáct let ČSR (1960); Gagarin v Praze (1961, s K. Hájkem, F. Novákem); Leningradská symfonie (1961, s K. Hájkem); Československé variace (1965, s J. S. Kupkou); Magazín Světa v obrazech (1968). ▮

LITERATURA: ● ref. insc. Paradoxrevue: schz (K. Schulz), LidN 5. 3. 1929; B. Václavek, Index 1929, č. 3 ●; an.: ref. Nejkrásnějším předmětem v rozvrhu hodin je přestávka, Středisko 3, 1932/33, s. 213; ● ref. Slávek + Mirek + 6 HP: M. Majerová, LidN 4. 12. 1935; Mar (L. Maršíček), Rozhledy 1935, s. 293 ●; ● ref. Kamelot svobody: O. Kautský, Svob. noviny 7. 3. 1946; H. R., Práce 22. 3. 1946; drjd (J. Doležal), LD 24. 3. 1946; -mil (o rozhl. úpravě), NO 14. 6. 1946; K., Svob. slovo 2. 8. 1946; kp (K. Polák), Štěpnice 1, 1946/47, s. 116 ●; ● nekrology: R. Jelínek, Svět v obrazech 1969, č. 22; -re-, Novinář 1969, s. 293 ●.

et

Jan **Rypka**

* 28. 5. 1886 *Kroměříž*
† 29. 12. 1968 *Praha*

Íránista a turkolog, zaměřený především na klasické období perské literatury, překladatel z perštiny a turečtiny, popularizátor íránské kultury.

Narodil se v rodině pernikáře a voskaře, ve 13 letech mu zemřel otec. Po maturitě na kroměřížském gymnáziu (1905) studoval ve Vídni orientalistiku, 1907–08 studia přerušil a působil jako učitel a vychovatel v rodině knížat Bagrationů ve Rvankithi v Gruzii (naučil se výborně rusky). 1910 získal ve Vídni doktorát v oboru islámských jazyků (disertace o tureckém překladu Sa'dího Gulistánu). Na radu svého učitele J. von Karabacka přijal místo korektora a vědeckého poradce (později disponenta) ve dvorské a univerzitní tiskárně A. Holzhausena (tiskla řadu orientalistických publikací) a ve Vídni též absolvoval státní grafickou školu (1911–13). 1918 se oženil. 1919–21 pracoval jako prokurista a technický ředitel Čes. grafické Unie v Praze. Poté měl nastoupit do bratislavské univerzitní knihovny, byl však přijat jako knihovník na min. školství a nár. osvěty v Praze, kde byl zaměstnán do 1927; 1921–22 byl na studijním pobytu v Cařihradu, podnikal pak také cesty za nákupem orientalistické literatury pro univerzitní knihovnu v Praze (1924 do Cařihradu) a v Bratislavě (1925 do Sarajeva). 1925 se na pražské univerzitě habilitoval jako soukromý docent pro obor turecké a perské filologie (práce *Beiträge zur Biographie, Charakteristik und Interpretation des türkischen Dichters Sábit*), zde byl 1927 jmenován mimořádným a 1930 řádným profesorem. 1928–38 působil též na Vysoké škole obchodní a spolupracoval s Orientálním ústavem (zakládající člen). Na období 1939/40 a 1945/46 byl zvolen děkanem Filoz. fakulty UK v Praze, působil zde do odchodu do důchodu 1958. V druhé polovině 20. a na počátku 30. let se zabýval především tureckou diplomatikou a paleografií (jako první u nás zdůraznil význam studia tureckých listin jako významného pramene k dějinám především východní Evropy). 1929 podnikl cestu po stopách islámu v souvislosti s výzkumem vztahu Blízkého východu ke Slovanům. Syntetický pohled na turecké dějiny 1453–1664 *Osmánské impérium v rozmachu a stínu slávy* podal v publikaci Dějiny lidstva od pravěku k dnešku; také zpracoval (s B. Strakou) pro Českosl. vlastivědu přehled dějin české orientalistiky. Od 30. let se věnoval především perské literatuře; 1934 se zúčastnil oslav básníka Firdausího v Íránu a v Teheránu zůstal na ročním studijním pobytu. Se zájmem o íránskou kulturu souvisela R. přednášková činnost, jazykové kursy, četné

články v časopisech a novinách i spolupráce s rozhlasem (např. pásma Dnes večer v Teheránu, Perská poezie, Ke krajanům v Íránu aj.), účastnil se i mnoha zahraničních konferencí, v zahraničí též přednášel a publikoval; za svoji práci byl oceněn několika čestnými doktoráty (Varšava, Paříž, Teherán, Vídeň) a jinými poctami. Byl mimoř. členem KČSN, ČAVU (řádným od 1940, 1948–52 tajemníkem 3. třídy), řádným členem ČSAV (1952–67 předsedou redakční a vydavatelské rady) a dalších domácích i zahraničních vědeckých společností. Pohřben byl na Vyšehradském hřbitově.

Do krásné literatury vstoupil R. drobnými překlady: po několika časopiseckých ukázkách, parafrázích folklorních vyprávění o Nasredinovi a povídek z literatury staroperské (např. Džámí) a novoturecké (např. A. Hikmet), vydal knižně „první skutečně tureckou prózu" – idylicky zabarvené příběhy Omarovo dětství... od M. Nádžího. Pak se soustředil na vědeckou práci. Vedle turkologických studií historiografických se zabýval tureckou literaturou a od 30. let převážně literaturou perskou, zejména její klasickou érou a básníkem Nizámím; orientoval se tak na prastarou původní slovesnost, k níž byla stará turecká literatura ve vztahu naprosté závislosti. V programové stati *O překládání a překladech z perštiny a turečtiny* přehledně vyložil specifičnost obou literatur a vědom si povinnosti české orientalistiky pracovat vedle vědy také na „obohacení domácí slovesnosti" probral možnosti jejich překladu (ilustroval je ukázkami překladů českých i cizojazyčných); poněvadž doslovné tlumočení originálů by bylo neadekvátní a prakticky neuskutečnitelné, ponechává překladateli volnost ve prospěch přirozeného a poetického znění v mateřské řeči, doporučuje však nesetřít úplně akustickou jedinečnost předloh (kombinovaná metra a rým jako konstanta všech klasických textů) a volit překlad úměrně rytmizovaný. V praxi řešil své překladatelské problémy spoluprací s básníky (P. Eisner, V. Holan, S. Kadlec, V. Nezval, J. Seifert aj.), značný ohlas vzbudil překladem Nizámího (především Příběh panice..., Sedm princezen); ke konci života analyzoval čtyřverší O. Chajjáma, z nichž určil autentická, přeložil je a doplnil bohatým komentářem a vysvětlivkami (zbásnil je později V. Závada). Syntézou jeho vědecké práce byly několikrát přepracovávané a doplňované *Dějiny perské a tádžické literatury*, které napsal s kolektivem svých kolegů a žáků. Výklad literatury od nejstarších dob až po soudobou literaturu je obohacen o historický a kulturní kontext, poprvé zahrnuje i folklorní tvorbu, je opatřen bohatým bibliografickým materiálem zahrnujícím i výsledky nejnovějšího bádání nejen západních, ale i ruských a íránských vědců. – Vědeckou činnost spojoval R. po celý život s popularizační prací, v komentářích k překladům i v řadě článků, črt, esejů i studií přibližoval život v Íránu a jeho kulturu v minulosti i současnosti; později tyto práce upravil a shrnul do knihy *Íránský poutník*, doplnil je úvodním, téměř deníkovým záznamem průběhu oslav básníka Firdausího (1934) a překlady vlastními i ukázkami z překladů jiných autorů: podal tak překvapivě celistvý a hluboký obraz Íránu.

PŘÍSPĚVKY *in:* sb. Alois Musil (Brno 1968); Archiv orientální (1929–68, posmrtně 1969; četné recenze a studie, mj. 1943 Labíbí, s M. Boreckým, i sep.); Besedy Času (1911, překl. A. Hikmet: Salžin hřích); ČNM (1931, 1933, 1936; 1931 Další příspěvek ke korespondenci Vysoké Porty s Bohdanem Chmelnickým, i sep., 1933 Hejtman Petr Dorošenko a jeho turecká politika, s D. Dorošenkem, i sep., 1936 Polsko, Ukrajina, Krym a Vysoká Porta v první pol. 17. stol., s D. Dorošenkem, i sep.); Časopis pro moderní filologii (1946, 1950); Čes. mysl (1944); Čes. slovo (1934–35, 1938); sb. Českosl. vlastivěda 10 (1931, Orientalistika, s B. Strakou); Čes. časopis filologický (1943); sb. Dějiny lidstva od pravěku k dnešku 5 (1938, Osmánské impérium v rozmachu a stínu slávy. 1453–1664); ELK (1939–40); Eva (1936, překl. S. Hedájat: Abdži-chánum); Hospodářské zájmy (1936); sb. Charisteria Guilelmo Mathesio quinquagenario... (1932); Knihy a čtenáři (1941, O knihách, knihovnách a knihomilech na Východě, i sep.); Lid. demokracie (1958, 1963–68); Lid. noviny (1938, 1944); Listy filologické (1955); Lit. noviny (1938); Lit. noviny (1953, 1957–58); sb. Lubor Niederle (1947); Nár. listy (1922, 1936–39); Nár. politika (1944); Náš rozhlas (1941); Naše věda (1945); New Orient Bimonthly Prague (1966, 1968); Nový Orient (1945–68); Panoráma (1941–42, 1946); Pestrý týden (1937); sb. Poutník Orientem (1946); Prager Presse (1928–30, 1934–38); Praha–Moskva (1948); Pražský ilustrovaný zpravodaj (1928); Prúdy (Bratislava 1925, 1927; 1927 Čtyři turecké listiny z Dolného Kamence na Slovensku, i sep.); Radiojournal (1937); Sborník věnovaný Jaroslavu Bidlovi, prof. Karlovy univerzity, k 60. narozeninám (1928); Slawische Rundschau (Berlín, Lipsko, Praha 1929); Slovo a slovesnost (1943); Švanda dudák (1909, překl. Šelmovství Hodže Nasreddina); Topičův sborník (1925, Hlavní proudy literatury osmansko-turecké, i sep.); sb. Travaux du

Cercle linguistique de Prague (1936); sb. Tvůrcové dějin 2, 5 (1934, 1936); U (1938, Íránská literatura a Nizámí, i sep.); sb. Účtování a výhledy (1948); sb. Univerzita Karlova českému nakladateli Janu Laichtrovi (1945); Venkov (1936–39); Věstník ČAVU (1945–46); Věstník ČSAV (1953, 1960–63); Věstník Židovské obce náboženské v Praze (1946); Vídeňský deník (1911, překl. Džámí: Povídka, L. Hearn: Malíř a gejša); Vysokoškolské výhledy (1945); Zlín (1937, velké vyd.); Zvon (1940, Bůh a svět v perské mystice, i sep.); Život (1938); mimoto studie a recenze v četných zahraničních časopisech a sbornících. ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře:* Beiträge zur Biographie, Charakteristik und Interpretation des türkischen Dichters Sábit (1924); Báqí als Ghazeldichter (1926); Íránský poutník (črty, EE, překlady, 1946); Dějiny perské a tádžické literatury (1956, s jinými, 2. přeprac. a rozšíř. vyd. 1963; též přeprac. něm. překlad Lipsko 1959, angl. Dordrecht 1966, rusky Moskva 1970, zkrácený pol. překlad Varšava 1970). – *Překlady:* Mu'allim Nádží: Omarovo dětství až do jeho osmého věku (b. d., 1913); Nizámí: Příběh panice, který se chtěl oddat rozkoši s milenkou v zahradě, ale pokaždé se vyskytla překážka (1939, zbásnil V. Nezval) + Sedm princezen (1943, zbásnili V. Holan, S. Kadlec a J. Seifert) + Chvály (1953, zbásnil P. Eisner); Po cestách Alláhových. Perské legendy a paraboly (1948, s V. Kubíčkovou); – posmrtně: O. Chajjám: Čtyřverší (1974, zbásnil V. Závada). – *Ostatní práce:* Příručka perštiny do kapsy (1939, rozmnož.); Türkisch (1943, 2. přeprac. vyd. 1954). ▮ REDIGOVAL *dílo:* Dějiny perské a tádžické literatury (1956 i další přeprac. vyd.); *knižnici:* Monografie Archivu orientálního (1933–48). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: Nizámí: Heft peiker. Ein romantisches Epos... (1934, s H. Ritterem). ▮

BIBLIOGRAFIE: M. Borecký, Archiv orientální 16, 1947/49, s. 7 (období 1911–47); V. Kubíčková a I. Hrbek in sb. Charisteria Orientalia praecipue ad Persiam pertinentia (1956, s. 18; období 1911–55); J. Bečka in sb. Yadname-ye J. Rypka (1967; období 1956–66) + in J. R., Archiv orientální 1969, s. 309 (období 1967–69). ▮ LITERATURA: sb. Poutník Orientem (1946; k 60. narozeninám); A. Šubrtová, I. Bláhová, E. Pecharová: Inventář pozůstalosti J. R. (strojopis archivu NM, 1970). ▮ Hr.: ref. překl. Mu'allim Nádží: Omarovo dětství, Zlatá Praha 31, 1913/14, s. 34; ● k padesátinám: R. Jakobson, Čes. slovo 28. 5. 1936; O. Pertold, NL 28. 5. 1936; an., Prager Presse 28. 5. 1936 ●; ● ref. překl. Nizámí: Příběh panice...: amp. (A. M. Píša), Nár. práce 12. 10. 1939; V. Hrbek (Z. Kalista), Lumír 66, 1939/40, s. 97; Dr. J. B. (Borecký), Zvon 40, 1939/40, s. 489; J. Mukařovský, LitN 1940, s. 40 ●; P. Eisner: Nizámí a jeho Sedm princezen (k 2. vyd. překl.), Panoráma 21, 1945/46, s. 102; J. Mukařovský: Nizámího „Sedm princezen" (k překl.), SaS 10, 1947/48, s. 42; ● k šedesátinám: J. Krámský, F. Tauer, oboje Nový Orient 1, 1945/46, č. 7; kp. (K. Polák), PL 28. 5. 1946; an., Práce 28. 5. 1946; č, Svob. Československo 28. 5. 1946; O. Pertold, Svob. zítřek 30. 5. 1946; Dr. A. (J. Aul), Zeměd. noviny 7. 6. 1946; M. Borecký, Nový Orient 1, 1945/46, č. 7 + Archiv orientální 16, 1947/49, s. 1; ●; ● ref. Íránský poutník: L. Hájek, Nový Orient 2, 1946/47, č. 9–10; Z. Šmíd, LD 29. 5. 1947; K, PL 5. 8. 1947; B. Truhlář, Mladá fronta 7. 8. 1947; dý, Svob. noviny 3. 9. 1947; Hý (L. Holý), Svob. slovo 19. 10. 1947; V. Stuchl, Práce 7. 12. 1947; Jkb. (J. Kabešová), Knihy a čtenáři 1947, s. 269; V. Machek, Naše věda 1947, s. 316; J. Růžička, KM 1947, s. 376; J. Haller, NŘ 1948, s. 12; J. M., Naše doba 1948, s. 333 ●; ● k sedmdesátinám: F. Tauer, Nový Orient 1956, s. 65 + in Charisteria Orientalia praecipue ad Persiam pertinentia (1956, s. 17); J. Wenig (rozhovor), LD 27. 5. 1956; jd. (J. Dlouhý), Lidé a země 1956, s. 256 ●; ● ref. Dějiny perské a tádžické literatury: J. Kolářík, LitN 1956, č. 37; J. Kabrda, LD 30. 9. 1956; J. Bečka, Nový Orient 1956, s. 159; F. Tauer, Věstník ČSAV 1957, s. 307; A. Erhart, SPFF Brno 6, ř. lit. vědná, 1957, č. 4, s. 172; RHš, Věda a život 1957, s. 228 ●; ● k 75. narozeninám: jwg (J. Wenig) (rozhovor), Svob. slovo 27. 5. 1961; J. Bečka, Nový Orient 1961, s. 108 ●; ● ref. Dějiny perské a tádžické literatury (2. vyd.): L. Daňková-Hýsková, LD 31. 3. 1963; A. Pospíšilová, Svob. slovo 9. 4. 1963; Zk (J. Zokal), Nové knihy 1963, č. 15; O. Král, LitN 1963, č. 37 ●; ● ref. Íránský poutník (2. vyd.): L. Daňková-Hýsková, LD 22. 5. 1963; J. Wenig, Kulturní tvorba 1963, č. 23 ●; ● k osmdesátinám: V. Kotek (rozhovor), Kulturní tvorba 1966, č. 21; J. Wenig (rozhovor), LD 29. 5. 1966 + LD 2. 12. 1966; M. Živný, Zpravodaj města Kroměříže 1966, č. 5; J. Dlouhý, Lidé a země 1966, s. 238; V. Kubíčková, Nový Orient 1966, s. 129 ●; ● nekrology: J. Wenig, LD 3. 1. 1969; (z), RP 3. 1. 1969; an., Svob. slovo 3. 1. 1969; J. Bečka, Listy 1969, č. 1; Z. Veselá, ČsČH 1969, s. 445; an., Zpravodaj města Kroměříže 1969, č. 2 ●; J. Bečka: Uznání díla orientalisty J. R., LD 10. 10. 1970 + J. R. překladatel a esejista, Nový Orient 1971, s. 106; A. Š.: Pozůstalost akademika J. R., Nový Orient 1971, s. 159; J. Wenig: Pozvání z Íránu (rozhovor s Marií R.), Svob. slovo 14. 10. 1971; J. Bečka: ref. překl. O. Chajjám: Čtyřverší, Nový Orient 1976, s. 31 + K nedožitým devadesátinám univ. prof. dr. J. R., Zpravodaj města Kroměříže 1976, č. 5; (sm) (J. Smítalová): J. R. a Írán, Rovnost 13. 3. 1979; J. Bečka: Slavnostní projev při zahájení výstavy J. R. a Írán, Zpravodaj města Kroměříže 1979, č. 11 + J. R. a Gruzie, Slovanský přehled 1982, s. 396 + On the Friendship between a Tajik Poet and a Czech Doctor in Bukhara in 1918–1920 (o přátelství J. R. s tádžickým spisovatelem P. Sulaymonim), Archiv Orientální 1986, s. 246; Z. Veselá-Přenosilová: UNESCO World Cultural Anniversary (medailon J. R., s bibl.), tamtéž, s. 205; J. Bečka: Velké Hanák, Tvorba 1986, č. 20 + Íránský poutník z Československa, LD 29. 12. 1988.

ik

Václav **Rypl**

* 11. 3. 1886 *Kunčice* u Vrchlabí
† 8. 2. 1931 *Praha*

Prozaik a básník, autor próz s leteckými, utopickými a legionářskými náměty a propagátor aviatiky.

Po maturitě na gymnáziu studoval filozofii a působil jako středoškolský profesor v Praze. 1914 nastoupil vojenskou službu a hned v srpnu t. r. byl zajat v Rusku. Bojoval v ruské armádě a v českosl. legiích, z následků vážného zranění na ussurijské frontě se dlouhodobě léčil ve Vladivostoku. Po návratu pracoval v Praze na min. národní obrany a vykonával vojensko-propagační činnost, později také ve vojenském leteckém studijním ústavě. Pracoval v leteckých spolcích a byl sekretářem Masarykovy letecké ligy. Od 1927 se věnoval výhradně literatuře.

R. se vracel k válečným zážitkům v patetické apoteóze vojenského hrdinství a tragické mužné oběti jednak v poezii (*Balada o neznámých vojínech*), jednak v beletrizovaných vzpomínkách (*Války rub a líc*). Převážná část jeho tvorby se však orientovala k oslavě a popularizování „dobývání vzduchu" – prudce se rozvíjejícího letectví, které R. zpřístupňoval formou moderní pohádky i dětskému čtenáři (*Slavná myška Hryzka*). R. vědeckofantastické prózy *Synové nebes* a *Aelos* námětem (stěhování civilizací ve vesmíru) a řadou motivů (např. planetární katastrofy a galaktické války) předjaly vývoj a běžné postupy tohoto žánru nejen v českém literárním prostředí.

PŘÍSPĚVKY *in:* Letec (1925–27). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Odvážný let z Londýna do Austrálie (Rp 1926); Balada o neznámých vojínech (B 1928); Synové nebes (P b. d., 1928); Války rub a líc (P 1929); Aelos (R 1929, s T. A. Pánkem); Slavná myška Hryzka (P pro ml., 1930). – *Ostatní práce:* Z dějin naší vzduchoplavby (b. d., 1925); Kapitoly o letectví (1925); Co vás zajímá o letectví? (b. d., 1928). ▮ REDIGOVAL *sborník:* Deset let práce první a nejstarší legionářské organizace (1929, s J. Nesnídalem). ▮

LITERATURA: drb. (J. Borecký): ref. Synové nebes, Aelos, Zvon 29, 1928/29, s. 671; A. R. Hartmann: nekrolog, Letec 1931, s. 64; O. Neff in Něco je jinak (1981).

jz

František **Ryšánek**

* 26. 8. 1877 *Výšovice* u Prostějova
† 23. 6. 1969 *Praha*

Jazykovědec a literární historik. Znalec staré české literatury, především díla Tomáše ze Štítného, Jana Husa a Petra Chelčického.

Otec byl domkář. Po maturitě na arcibiskupském gymnáziu v Kroměříži (1897) R. studoval 1897–1901 slovanskou a germánskou filologii na filoz. fakultě v Praze jako posluchač J. Gebauera, V. E. Mourka, F. Pastrnka, A. Krause, F. Drtiny, F. Čády, O. Hostinského aj. (1903 získal aprobaci z němčiny a češtiny, 1909 doktorát prací *Kulturněhistorické narážky ve štítenském Sborníku jezuitském*). 1900–03 působil jako suplent na gymnáziu v Žitné ul. v Praze, 1903–08 jako profesor na soukromém reálném gymnáziu a státní reálce v Moravské Ostravě, kde úzce spolupracoval s místním tiskem (spoluredigoval Německé zábavy a řídil literární rubriku Ostravského deníku). 1908–26 byl profesorem na žižkovské reálce v Praze, od 1922 zároveň přednášel jako soukromý docent na filoz. fakultě (habilitace prací *Prameny k Řečem besedním Tomáše Štítného*). 1926 byl jmenován profesorem českosl. filologie na Univerzitě Komenského v Bratislavě (1932–33 byl děkanem její filoz. fakulty), 1939 profesorem české řeči a starší české literatury na Masarykově univerzitě v Brně, 1941 penzionován. Po otevření vysokých škol byl 1945 povolán jako profesor čes. jazyka a dějin středověké české literatury na Filoz. fakultu UK v Praze, kde působil až do odchodu na odpočinek 1959. Dalším R. poválečným působištěm byl od 1951 Ústav pro jazyk český ČSAV (1951–55 vedl oddělení pro dějiny českého jazyka). 1957–61 byl spoluredaktorem Listů filologických. Byl členem několika učených společností (KČSN, Učené společnosti Šafaříkovy v Bratislavě, České akademie). Od založení ČSAV 1952 byl jejím členem korespondentem, od 1955 řádným členem (akademikem).

Z univerzitních učitelů zaujal R. především J. Gebauer. V Gebauerově semináři se začal zabývat Tomášem ze Štítného, který zůstal trvalým předmětem jeho zájmu. Z mnohaletého bádání o Štítném vytěžil bohatě komentovanou edici Sborníku vyšehradského; mnoho poznatků – zčásti předtím nepubliko-

vaných – uložil v hesle Štítný, jež napsal pro Ottův slovník naučný nové doby, a v komentáři k oddílu Literatura rozjímavá a nábožensky vzdělavatelná, který zpracoval ve Výboru z české literatury od počátků po dobu Husovu. Svůj zájem postupně rozšiřoval na osobnosti, jejichž řadu Štítný zahajuje: především Husa a Chelčického. Pronikavými výklady přispěl k objasnění temných míst řady staročeských literárních děl. S badatelskou orientací na kritiku textu se u R. pojil zájem o etymologicky a významově nejasná slova (jejich výklady publikoval především v Naší řeči). S textovou kritikou souvisela i R. soustavná práce lexikografická: kromě monografických studií je jejím výsledkem slovník k tzv. Žilinské knize, významnému pramenu pro poznání češtiny a slovenštiny 15. století, a slovník k Štítného Sborníku vyšehradskému. R. se také významně podílel na přípravě Staročeského slovníku (mladší pracovníky Ústavu pro jazyk český školil pro práci na tomto úkolu ve speciálním semináři). Jako badatel i univerzitní učitel byl R. pokračovatelem J. Gebauera, jako Gebauer spojoval v jedné osobě jazykovědce a literárního historika a dával před hypotézami – a teoretickou reflexí – přednost faktům zjištěným podrobnou filologickou prací. Na rozdíl od svého učitele nenapsal rozsáhlá díla syntetického charakteru: jeho nejvlastnější doménou bylo řešení spletitých problémů, při němž uplatňoval rovnou měrou rozsáhlou učenost a břitký úsudek.

PŘÍSPĚVKY *in:* Acta Comeniana (1960); Bratislava (1932, 1935); Čes. časopis filologický (1943); Jazykovedný časopis (Bratislava 1954); Lid. noviny (1935); Listy filologické (1903–1930, 1951–65; 1903 Štítného překlady z Richarda a S. Victore; 1909 Přirovnání světa ke knihám u Štítného; 1910 Některé prameny ke Štítného Řečem besedním; 1911 S. Souček: Vztahy Štítného ke krásnu; 1915 Mistr Protiva u Chelčického; 1922 Husových Devět kusův zlatých a jejich rozbor od Petra Chelčického; 1930 Husovy rektoráty univerzitní; 1951 Příspěvek ke kritice staročeských textů; 1953 Příspěvky ke kritice a výkladu staročeských textů, Kyrillské a jiné přípisky v rajhradském martyrologiu Adově – padělky Hankovy; 1955 Příspěvky ke kritice a výkladu staročeských textů – Ke spisům Husovým; 1956 Kritické a exegetické příspěvky k českým spisům M. Jana Husi; 1963 Poznámky k rukopisům a vydáním textů staročeských; 1965 Cyrilli episcopi Quadripartitus apologeticus); Mnéma. Sborník vydaný na paměť... J. Zubatého... (1926); Nár. osvobození (1932); Naše řeč (1935–56); Naše věda (1924); sb. Otakar Chlup (1955); Ottův slovník naučný nové doby 6/2 (1943); Právo lidu (venkovské vyd., 1946); sb. Příspěvky k dějinám starší české literatury (1958); Rocznik Slawistyczny (1952); Sborník filologický (1910); Sborník Filoz. fakulty Univerzity Komenského v Bratislavě (1930); Sborník prací věnovaných prof. dr. Janu Máchalovi k 70. narozeninám (1925); Slavia (1928–29); Slavica Pragensia (1962); Slovanské studie. Sbírka statí věnovaných prelátu univ. prof. dr. Josefu Vajsovi... (1948); Slovanský sborník věnovaný prof. dr. Františku Pastrnkovi k 70. narozeninám (1923); Slovesná věda (1951); Slovo a slovesnost (1956–58); sb. Studie a práce lingvistické 1 (1954); Věstník Čes. akademie (1946); Z dějin české literatury. Sborník statí věnovaných... J. Vlčkovi k šedesátinám (1920). ▮ KNIŽNĚ: Slovník k Žilinské knize (Bratislava 1954). ▮ REDIGOVAL *časopisy:* Německé zábavy (Ostrava 1907–13, s V. Navrátilem a F. V. Autratou), Listy filologické (1957–61 spolured. pro bohemistiku); *slovník:* Staročeský slovník (od 1977, s jinými). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: Výbor z české literatury od počátků po dobu Husovu (1957, s jinými); J. Gebauer: Historická mluvnice jazyka českého 3/2 (1958), 3/1 (1960); Tomáš ze Štítného: Sborník Vyšehradský 1, 2 (1. Úvod a text, 1960, 2. Slovník, 1969, s J. Daňhelkou). ▮

BIBLIOGRAFIE: Z. Tyl: Soupis vědeckých prací akademika F. R., SaS 1957, s. 195; M. Nedvědová: K devadesátinám akademika F. R., NŘ 1967, s. 193 (dodatek). ▮ LITERATURA: S. Souček: Ještě k přirovnání světa ke knize u Štítného, ČMM 1910, s. 159 + K redukci Štítného Řečí besedních na prameny, tamtéž, s. 372; ● k šedesátinám: bh (B. Haluzický), LidN 26. 8. 1937; F. M. Bartoš, NO 26. 8. 1937; M. Hýsek, Venkov 26. 8. 1937 ●; Z. Tyl: ref. Slovník k Žilinské knize, NŘ 1956, s. 40; ● k osmdesátinám: B. Havránek, SaS 1957, s. 193; K. Hodura, NŘ 1957, s. 121; J. Špét, ČSPS 1957, s. 162 ●; ● k 85. narozeninám: J. Daňhelka, LF 1962, s. 229; B. Havránek, NŘ 1962, s. 288; J. Špét, ČSPS 1962, s. 168 ●; ● k devadesátinám: J. Daňhelka, LF 1967, s. 316; B. Havránek, SaS 1967, s. 311; M. Nedvědová, NŘ 1967, s. 193 ●; in sb. Slovanská filologie na Univerzitě Karlově (1968, s. 345); J. Kolár: Vědec z Prostějovska, Štafeta 1974, č. 4; ● nekrology: an., LD 24. 6. 1969; an., RP 24. 6. 1969; an., Svob. slovo 24. 6. 1969 + 2. 7. 1969; E. Michálek, NŘ 1969, s. 303; J. Porák, AUC Praha – Slavica Pragensia 11, 1969, s. 263; Šp. (J. Špét), Zprávy Společnosti přátel starožitností 1968/69, s. 23; E. Michálek, Věstník ČSAV 1970, s. 160 ●; J. Tříška: Starší pražská literatura a její dědictví, Filologické studie 15, 1986, s. 29; M. Nedvědová in ed. Tomáš ze Štítného: Řeči besední (1992); J. Mlynárik in Českí profesori na Slovensku 1 (1994).

mh

Řád

1932–1944

Časopis katolicky orientovaných autorů pro literaturu, umění a společensko-filozofickou problematiku.

Podtitul: Revue pro kulturu a život. – *Redaktoři:* 1932/34 (roč. 1, č. 1–4/5) S. Berounský a J. Franz, (č. 6) S. Berounský a T. Vodička s red. kruhem, (č. 7–9/10) R. Voříšek a T. Vodička s red. kruhem; 1934/35–1937/38 (roč. 2–4) F. Lazecký s red. kruhem; 1938/39 (roč. 5) J. Hertl a F. Lazecký s red. kruhem; 1940–44 (roč. 6–10) F. Lazecký s red. kruhem. – *Odpovědní redaktoři:* 1932/34 (roč. 1, č. 1–6) R. Voříšek, (č. 7–9/10) T. Vodička; 1934/35 (roč. 2, č. 1–2) T. Vodička, (č. 3–9/10) J. Machoň; 1936–1937/38 (roč. 3–4) K. Lhoták; 1938/39 (roč. 5, č. 1–3) K. Lhoták, (č. 4–8) V. Sutnar; 1940–44 (roč. 6–10) V. Renč. – *Vydavatelé:* 1932/34–1938/39 (roč. 1–5) R. Voříšek (po celou dobu vycházení Ř. též majitel); 1940–44 (roč. 6–10) nakl. Vyšehrad; Praha. – *Periodicita:* (v roč. 1–3 a částečně 4 uváděn u jednotlivých čísel pouze rok, nikoli měsíc vydání) 1932/34 (roč. 1) a 1934/35 (roč. 2) 10 čísel v ročníku; 1936 (roč. 3) 8 čísel; 1937/38 (roč. 4) od dubna 1937 do května 1938 8 čísel; 1938/39 (roč. 5) od prosince 1938 do září 1939 8 čísel; 1940–44 (roč. 6–10) měsíčník, od ledna (popř. února) do prosince 10 čísel, roč. 10 přerušen po 7. čísle (srpen 1944).

Ř. založila skupina názorově spřízněných mladých autorů (zejména S. Berounský, J. Franz, J. Hertl, J. Kostohryz, F. Lazecký, V. Renč, T. Vodička, R. Voříšek), pro něž se tehdy jedním z hlavních zdrojů myšlenkové a literární inspirace stala křesťanská literatura vydávaná v edicích J. Floriana. Ř. byl koncipován jako orgán katolických intelektuálů, kteří v něm chtěli nejen prezentovat katolicky orientované umění (především literaturu), ale také obhajovat principy soudobého politického konzervatismu. Příčiny krize soudobé společnosti i člověka spatřovali jak v ateistickém liberalismu, tak v socialistických a komunistických tendencích; jako východisko z hodnotového rozvratu soudobého světa nabízeli návrat k tradičnímu řádu založenému na časově neproměnném učení katolické církve. Z původní zakladatelské skupiny se rekrutovali redaktoři a hlavní přispěvatelé Ř.; specificky vyhraněný časopis však získával další spolupracovníky, postupně (zvláště za války) i z příslušníků nejmladší generace. Ř. byl v důsledku okupačních opatření zastaven 1944 v 10. roč., po vydání srpnového (7.) čísla.

Politicko-filozofický profil Ř. udávaly úvahy S. Berounského, J. Středy, J. Hertla, J. Durycha, R. Voříška a dalších, které ostře kriticky posuzovaly totalitární principy komunistické teorie i politické praxe (např. ve statích o stalinismu) i malou principiálnost liberalistické politiky, zejména v hospodářských otázkách. Proti liberální demokracii vytyčovaly ideál křesťanského státu založeného na stavovském pluralismu, který se v sociální oblasti opíral o sociální nauku církve, jak ji stanovila papežská encyklika Lva XIII. Rerum novarum. Pod zorným úhlem politického konzervatismu byla podrobena řada minulých i současných problémů revizi: v historických otázkách bylo bezvýhradně akceptováno pekařovské pojetí českých dějin (R. Holinka, Z. Kalista, J. Hobzek), proti údajnému hodnotovému chaosu moderní doby stavěna středověká představa řádu (K. Schwarzenberg pod pseud. J. Středa) a obhajována přínosnost baroka pro českou kulturu (J. Vašica, J. Durych); v soudobých dějinách se tato revize nejvýrazněji uplatnila v hodnocení španělské občanské války, kdy byla radikálně zpochybněna politika republikánských (protifrankistických) sil. Konzervativní linii Ř. posilovaly i překlady z G. K. Chestertona, H. Belloca, R. Guardiniho, J. Ortegy y Gasset, N. A. Berďajeva, Ch. Dawsona aj. Polemický vztah k současné české politice a kultuře se projevoval hlavně v rubrikách *Listy z Československa* a *Varia*, přinášejících časté kritické výpady nejen proti představitelům politické a kulturní levice, ale také např. proti K. Čapkovi, F. X. Šaldovi, F. Peroutkovi, J. L. Hromádkovi a dalším. Filozofický profil Ř., jasně vymezený příklonem k filozofickému novotomismu, jak jej určovaly stati J. Maritaina, R. Guardiniho, N. A. Berďajeva a M. Blondela, byl také spoluvytvářen původními příspěvky R. Voříška a K. Miklíka. Tyto příspěvky kulturněpolitické a filozofické povahy měly v prvním období, tj. 1933–37 (roč. 1–4) převahu nad beletrií, literárněhistorickými statěmi a recenzemi. Literární části tehdy dominovala česká katolicky orientovaná *poezie* F. Hrubína, J. Kostohryze, F. Lazeckého, V. Renče, B. Reynka, J. Ryby, V. Vokolka, občas přispěl J. Zahradníček aj.; z překladové poezie se nejčastěji objevovali P. Claudel a R. M. Rilke; *próza* byla zastoupena v menší míře, a to zejména J. Durychem, J. Čepem, K. Schulzem, F. Křelinou, G. Bernanosem, F. Mauriacem. *Literárněhistorickými statěmi a recenzemi* přispívali především T. Vodička (i šifra to), J. Vašica, V. Renč (i šifra rč);

četné referáty a glosy vycházely pod různými šiframi. – Zatímco v prvním období (roč. 1–4, 1932–38) převažovaly v obsahu Ř. příspěvky kulturněpolitické, historické a filozofické povahy, po změně politických poměrů od 1939 se Ř. výrazně proměnil. Konzervativismus a ortodoxní katolicismus zůstávaly sice jeho stálou ideovou základnou, přestaly se však dotýkat politické reality; akcent se přenesl na oblast literárněuměleckou a historickou. Značnou pozornost věnoval nyní časopis prohlubování pohledu na české katolické tradice, ať již v historii (B. Chudoba, R. Holinka, B. Benetka, K. Schwarzenberg pod pseud. J. Středa, J. Hobzek), ať v literatuře, kde velký zájem poutala česká středověká a barokní tvorba (J. Vilikovský, J. Vašica), duchovní odkaz O. Březiny (O. Králík) a J. Zeyera (J. Strakoš, V. Renč) i přínos J. Floriana ze Staré Říše (jemu bylo věnováno celé 1. č. 8. roč.). Převaha literární tematiky se projevila výrazným rozšířením okruhu přispěvatelů, zejména z řad mladší generace. Ke kmenovým *básníkům*, jako byli F. Lazecký, J. Kostohryz, V. Renč, B. Reynek, V. Vokolek a též F. Hrubín, přibyli I. Andrenik, K. Bochořák, J. Karen, J. Pilař, Z. Řezníček, J. Šotola, S. Zedníček aj.; poezií také přispívali A. Bartušek, J. Dokulil, F. Listopad, A. Pavlín, Z. Rotrekl, O. Sirovátka, Z. Šmíd, Z. Vavřík, V. Vévoda aj. *Prózu* vedle kmenových přispěvatelů, jako byli J. Čep, J. Durych, F. Křelina, K. Schulz, publikovali též F. Bíbus, J. John, F. Lesař, F. Skácelík aj. *Z cizích literatur* byla uváděna zejména literatura německá, nejčastěji R. M. Rilke (překl. V. Renč, jednotlivě J. Vladislav, R. Preisner), pak H. Carossa (překl. B. Reynek) aj., a literatura španělská, a to Azorín, P. Calderón de la Barca, L. de Góngora, Lope de Vega, A. Machado, F. de Quevedo aj. (všechny překlady Z. Šmíd); z francouzské literatury byl překládán zvláště P. Claudel (V. Renč, J. Kostohryz aj.), pak Ch. Péguy (J. Zaorálek), M. Schwob (V. Renč) aj., z italské Michelangelo Buonarroti (J. Rey), Dante Alighieri (O. F. Babler), F. Petrarca (J. Vladislav) aj., několika překlady byly zastoupeny další literatury, a to anglická (např. W. B. Yeats v překl. J. Vladislava a J. Skalického), polská (J. Andrzejewski v překl. J. Janoucha) a ruská (A. A. Fet, M. J. Lermontov v překl. M. Matuly). *Literárněhistorické články* uveřejňovali J. Vilikovský, J. Vašica, O. Králík, J. Strakoš, L. Peřich, J. Červinka, J. Morák aj.; velmi se rozšířila *recenzní činnost* (J. Vladislav, J. Červinka, F. Listopad, Z. Šmíd aj.), zájem *o výtvarné umění* (B. Štorm), *hudbu* (V. Černý, též M. Očadlík ref. o opeře) *a divadlo* (J. Rey, též A. M. Brousil pod pseud. Jan Zach, také I. Liškutín aj.). – Při časopise vycházela od 1934 knižnice Knihy Řádu, jež převážně přinášela díla jeho kmenových autorů.

LITERATURA: a. (J. Hora): Z časopisů, Čes. slovo 19. 10. 1932; V. H. (Z. Kalista): Ř., Lumír 59, 1932/33, s. 239; Nk. (B. Novák): Došlé knihy (i o Ř.), Čin 4, 1932/33, s. 599; B. S. (Slavík): Ř., RA 8, 1932/33, s. 37; ne (A. Novák): Z časopisecké literatury, LidN 12. 3. 1933; fl (F. Lazecký): Ř., Řád 2, 1934/35, s. 94; ne (A. Novák): Ř., LidN 13. 1. 1935; an.: Třetí ročník revue Ř., Rozhledy 1936, s. 175; Š-e (M. Šolle): Z časopisů, Vlast 1938, s. 79; amb. (A. M. Brousil): Ř. zahájil 5. ročník, Venkov 19. 1. 1939; K.: Z literárních časopisů, Venkov 27. 10. 1939; -a.: O V. Hálkovi (o 1. č. 6. roč., zvl. o hálkovské stati O. Králíka), Venkov 12. 3. 1940; amb. (A. M. Brousil): Ř. J. Florianovi, Venkov 1. 3. 1942; mat.: Oznámky a poznámky (i o Ř.), LidN 22. 10. 1942; k: Nové číslo Ř., LidN 11. 9. 1943; J. M. (Machoň): Nové číslo Ř., LidN 12. 1. 1944 + Nové číslo Ř., LidN 21. 1. 1944; F. Lazecký: Jak vznikl jeden časopis, Akord 15, 1989/90, č. 4 a 5; M. Trávníček v komentáři k otištěné korespondenci: Z dopisů Vladimíra Vokolka, Zprávy Spolku čes. bibliofilů v Praze 1993, s. 11; J. Vladislav in Vánoční příbor pro nepřítomné, Alternativa 1, 1994/95, č. 4; J. Brabec in Rozhovor..., Souvislosti 1995, č. 4.

jm

Antonín Arnošt **Řehák**

* 3. 8. 1809 *Mnichovo Hradiště*
† 13. 1. 1851 *Litoměřice*

Básník a prozaik, překladatel, autor teologických pojednání a modlitebních knih.

Psán též jen Antonín Řehák. – Pocházel z kulturně orientované katolické rodiny (otec krejčovský mistr); starší bratr Josef Ř. byl od 1849 ředitelem Staroměstské české hlavní a veřejné reální školy v Praze, předsedou správního výboru pražské učitelské knihovny a redaktorem čas. Posel z Budče, mladší bratr Jan Ř. působil jako děkan v Litoměřicích. Ř. studoval gramatické gymnaziální třídy v Ml. Boleslavi, humanitní na staroměstském gymnáziu v Praze; pod vlivem profesora J. Jungmanna se začal zajímat o českou literaturu. V Praze absolvoval i tzv. fi-

lozofii, bohoslovecký seminář vystudoval v Litoměřicích (vysvěcen 1834). Pak byl sedm let kaplanem v Doubravici u Mnichova Hradiště a od 1841 působil v Litoměřicích, nejprve jako duchovní správce trestnice, od 1842 jako vicerektor biskupského alumnátu. Podílel se na jeho řízení, podstatně doplnil (zejm. o české tituly) ústavní knihovnu a vyučoval českému jazyku, literatuře a úřednímu slohu; časem se stal rektorem semináře a byl pověřen funkcemi biskupského cenzora a kapitulního překladatele biskupských úředních spisů pro duchovenstvo diecéze. Od poloviny 40. let trpěl plicní chorobou, pro niž se 1847 musel vzdát úřadu. Poté až do smrti pobýval v létě u přátel na venkovských farách (Všejany a Hrubý Jeseník u Nymburka), v zimě u mladšího bratra v Litoměřicích, kde byl i pohřben.

Do literatury vstoupil Ř. 1839 uveřejněním veršované anekdoty a hádanky v České včele, do níž pak přispíval (i anonymně) téměř čtyři roky. Vlastním polem jeho působnosti byly drobné prozaické žánry v nebeletristické části listu, zejména krátké anekdoty, dále hádanky, pointované sentence, zprávy, naučné články s převážně dějepisným, ale i přírodopisným obsahem, úryvky z cestopisů (překl. z A. Humboldta), životopisné črty (např. M. Cervantes); pokusil se o pravidelné rubriky historizujících didaktických glos pod názvem Tlakoměr mravnosti a citátů „myšlenek proslulých mužů" Nezabudky. Znalost jazyka mu umožňovala čerpat z anglických a francouzských časopisů, tematická šíře jeho krátkých zpráv dokládá dobrou orientaci v soudobé evropské i v antické kultuře. Vlivem kněžského povolání bylo častým námětem Ř. příspěvků působení římskokatolické církve v cizích zemích, cílem náboženská didaxe a jejich styl byl ovlivněn kazatelskou praxí; včleňují se do vývojové linie staršího typu obrozenské umělecké publicistiky navazující na krameriovskou tradici. Jazykově korektní, přehledný, ale neosobní styl (úrovní pravidelně převyšující dobový průměr) charakterizuje i Ř. úvahy a podobenství, zatímco jeho fabulovaná próza obtížně zvládá konstrukci syžetu, vyprávěcí situaci i esteticky fungující jazyk. Povídky *Odměna hostinnosti* a *Robert, oud řádu německého,* situované do doby křížových výprav a založené na jednoduché zápletce (odhalení totožnosti domněle pohřešovaného hrdiny), navazují na typ scottovské historické povídky. Na rozdíl od próz obdobně orientovaných současníků (P. Chocholoušek, J. J. Marek) jsou poznamenány příliš popisným způsobem vypravování, malou plastičností jazyka a neobratností v stylizaci dialogu; vše se projevuje i v poslední Ř. povídce *Slepec klermontský*, blížící se zaměřením na náboženskou didaxi pozdějším prózám F. Pravdy. Od 1839 publikoval Ř. pravidelně v Časopisu pro katolické duchovenstvo teologické úvahy a zřídka i recenze; s narůstajícími kněžskými povinnostmi tato oblast v jeho literární činnosti převážila. Ve 40. letech publikoval sbírky modliteb a 1845 začal pracovat na rozsáhlé *Patristické encyklopedii,* která byla současníky vysoce ceněna jako první česky psané dílo svého druhu. Vydání prvých dvou dílů uskutečnil až po Ř. smrti bratr Jan, poslední díl (dodatky) vyšel péčí J. Malého. – Uznávána a posmrtně publikována byla i Ř. kázání.

ŠIFRY: A. A. R. (Časopis pro katol. duchovenstvo 1841), A. Řhk., A. Ř.....k. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Blahověst (1851); Časopis pro katol. duchovenstvo (1839–47); Čes. včela (1839–42; 1841 Odměna hostinnosti, Robert, oud řádu německého, 1842 Slepec klermontský); Denice (1840, an.); Květy (1841); sb. Sbírka výkladův a kázání 1–6, 9, 12–13 (1854–55, 1857, 1860–63; ed. E. Veverka). ▮ KNIŽNĚ. *Teologické práce:* Nábožná památka zesnulých v Pánu... (modlitby, 1845); Palma radosti nebeské, Cesta k šťastné smrti (modlitby, 1849); Patristická encyklopedie aneb Sklad učení katolického ze svatých a jiných katolických výtečníkův snešený a sestavený 1–3 (1851, 1854, 1859). – *Překlady:* (A. B. Hille:) Poučná i modlitební knížka pro nemocné a umírající (1846) + Manuale sacerdotum pro cura infirmorum et morientium (1846). ▮

BIBLIOGRAFIE: in A. Podlaha, J. Tumpach: Bibliografie české katolické literatury náboženské 1–4 (1912–18). ▮ LITERATURA: an.: Návěští (o dokončení práce na Patristické encyklopedii), Časopis pro katol. duchovenstvo 1849, sv. 4, s. 185; ● nekrology: an., Pražské noviny 23. 1. 1851; an., Mor. noviny 28. 1. 1851; an. (V. Štulc), Blahověst 1851, s. 48; J. Drbohlav, Časopis pro katol. duchovenstvo 1851, sv. 4, s. 121 ●; ● ref. Patristická encyklopedie: an. (V. Štulc), Blahověst 1851, s. 108; x. y., Vesna 1851, s. 111; J. K-c: (Krbec), Časopis pro katol. duchovenstvo 1851, sv. 2, s. 136; an. (V. Štulc), Blahověst 1852, s. 240; F. Doucha, Pražské noviny 4. 2. 1858; -a-, Poutník od Otavy (Písek) 1858, s. 184 ●; K. Sgallová-Hofbauerová: Havlíček epigramatik a jeho místo ve vývoji obrozenského epigramu, sb. O české satiře (1959, s. 42; o Ř. veršované hádance).

dt

Stanislav **Řehák**

* 23. 10. 1854 *Náchod*
† 7. 3. 1921 *Náchod*

Prozaik, zejména autor didaktických přírodních obrázků pro mládež.

Psal se též Stanislav Řehák Kamenický (s přídomkem podle ulice v Náchodě). – Syn obuvnického mistra, náchodského městského radního. Po ukončení tříleté reálné školy ve svém rodišti absolvoval učitelský ústav v Hradci Král. Působil v Náchodě nejprve jako řídící učitel dívčí obecné školy, později školy chlapecké. Zasloužil se o místní lidovou knihovnu a 1880 zde založil Čtenářskou besedu. Po mnoho let byl předsedou chovatelů drobného zvířectva v rodném městě a o chovu holubů psal populární články a brožury pod pseudonymem Petr Bublák. Přispíval též zprávami o kulturní činnosti učitelstva rodného kraje do pedagogických časopisů. Měl čtyři děti, z nichž Marie (1892–1974) pokračovala v činnosti svého otce jako ředitelka národní školy v Náchodě a místní osvětová pracovnice. Ř. zemřel na zápal plic po prochlazení na honu a byl pohřben v Náchodě.

Ř. publikoval od 1878 a jeho tvorba, většinou určená dětem mladšího školního věku, zahrnovala výchovné povídky, obrázky z přírody, historické povídky a pověsti. Souvisela s tehdejšími směry v pedagogice, měla tendenci rozvíjet v dětech lásku k přírodě, literaturou vychovávat k vlastenectví a příkladem pěstovat pozitivní morální vlastnosti (jako vzory Ř. posloužily práce Ch. Schmida a F. A. Krummachera). Příběhy s dětským hrdinou přímočaře ilustrovaly didaktickou tendenci, často zdůrazněnou již v nadpise (*Útlocitná Mařenka, Štědrá Rozárka, Buďte svorni!*). Tento žánr Ř. shrnul do několika sbírek, z nichž nejcharakterističtější je dvousvazkový soubor *Z našich hor.* Samostatně vydaná rozsáhlejší povídka *Štěpán Malík* navíc propagovala v postavě slovenského dráteníka česko-slovenskou vzájemnost. Dominantním žánrem v Ř. díle se stal obrázek z přírody, smíšený žánr, v němž se do pohádky, pověsti nebo bajky včleňuje odborné poučení z přírodopisu i mytologický a etymologický výklad o původu rostlin a jako doprovod i citace z lidové poezie nebo z veršů známých básníků (*Z přírody*, *Pohádky o zvířatech a rostlinách*, *Rajská jablíčka*). Ústrojné spojení těchto prvků se vždy nedařilo, nadprodukce obrázků z přírody časem zaváděla Ř. k stereotypnímu projevu. Pověsti a pseudohistorické příběhy, lokalizované na Trutnovsko a Náchodsko, tvoří obsah sbírky pro mládež *Pampelišky* a jediného spisu pro dospělé *Z rodného kraje.* Způsob vyprávění odkazuje k pokleslé romantické manýře. Ř. redigoval několik knižnic pro mládež, v nichž preferoval didaktické povídky a obrázky z přírody, většinou z dílny učitelů, ale zařadil do nich i výbory z veršů B. Jablonského, V. Hálka aj. Psal též životopisy spisovatelů určené dětem.

PSEUDONYMY, ŠIFRA: Babinský, Brkoslav, Brkoslav Horský, Horský, Jan (též Jan Stanislav, Stanislav, S., St.) Kamenický, Jan Kolčava, Jiří Bradatý, Olšovský, Petr Bublák, Petr Slíva, Petr Vosátka, Trnka; St. Ř. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Beseda učitelská (1880); Budečská zahrada (1878–81); Jitřenka (Polička 1890); Lit. listy (1883); Malý čtenář (1882–96); Matice dítek; Národ a škola (1890); Naše vzory (životopisy pro ml.; 1. 1883: Josef Jungmann, Vítězslav Hálek, Jan Svoboda, 2. 1888: Karolina Světlá, Božena Němcová); Naší mládeži (Žďár n. Sáz. 1891); Pěstoun (Polička 1888); Polabské noviny; Posel z Budče (od 1879); Přítel mládeže; Radhošť (Telč 1890); Učitelské noviny (1885, 1887); Vesna (1882–83); Zlaté mládí (1890); Zvířena (1920). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře:* Povídky (pro ml., b. d., 1880); Utěšené povídky pro naši milou mládež (1882); Dvanáct povídek (pro ml., 1882); Z přírody 1–10 (PP pro ml., 1883–90); Božena Němcová a její Babička (studie a úprava Babičky pro ml., 1884); Z rodného kraje (PP 1885); Z našich hor 1, 2 (PP pro ml, 1885, 1887); Zajímavé příběhy ze života zvířat (PP pro ml., 1886); Pohádky o zvířatech a rostlinách (b. d., 1888); Pampelišky (PP pro ml., 1889); Zvonečky (PP pro ml., 1889); Naši mužové a ženy (životopisy umělců, pro ml., 1890); Rajská jablíčka (PP pro ml., 1891, pseud. Jan Kamenický); Štěpán Malík (P pro ml., 1891); Dvanáct obrázků z přírody (PP pro ml., 1894); Z našich dědin (PP pro ml., b. d., 1895); František Palacký (životopis, 1898); Hrst květů (PP pro ml., b. d., 1898); Kořínky (PP pro ml., 1901); Z našich lovů (PP pro ml., 1902). – *Ostatní práce* (vesměs pseud. Petr Bublák): Pštros moravský (1918); Pohledy do říše holubí (1920); Ptactvo na svobodě i v okovech (1920). ▮ REDIGOVAL *knižnice:* Obrázková knihovna pro mládež československou (Nové Město n. Met. 1883–90, od 1885 s tit. Obrázková knihovna pro mládež), Naše vzory (1884–88, seš. 3–8), Obrázková knižnice pro mládež (Jaroměř 1895), Obrázková knižnice pro naši mládež (Jičín 1901–02). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL (sborníky veršů a próz pro ml.): Kytice od Metuje (1881); Pomněnky od Metuje (1882); Kvítí z luhů Metujských (1883); Růžový keříček (1883); V. Hálek: Písně slavíkovy (výbor, 1885); Věneček (1888); Kytice z hor (1890). ▮

LITERATURA: J. Soukal: ref. Kytice od Metuje, Lit. listy 1881, s. 51; ● ref. Z přírody 1–10 (vše Lit. listy): F. Pražský (Dlouhý), 1883, s. 15 + 1884, s. 8 + 1889, s. 414; -aue- (H. Pittauer), 1886, s. 63; K-š, 1888, s. 334; J. Rozvaha (Koněrza), 1889, s. 179, 194 (též o Pampeliškách) + 1891, s. 389 ●; ● ref. Z rodného kraje: -ý, Lit. listy 1884, s. 137; P. J. Vychodil, Zprávy apoštolátu tisku 1884, s. 102 ●; F. Pražský (Dlouhý): ref. B. Němcová a její Babička, Lit. listy 1884, s. 154; -aue- (H. Pittauer): ref. B. Němcová (Naše vzory), tamtéž, 1888, s. 171; J. Rozvaha (J. Koněrza): ref. Zvonečky, tamtéž, 1890, s. 214 + ref. Naši mužové a ženy, tamtéž, 1891, s. 111; ● ref. Štěpán Malík: J. Horák, Hlídka lit. 1892, s. 226; B. Kottová, Beseda učitelská 1892, s. 50 ●; nekrolog: an., Naše kniha 1921, s. 39.

is

Anna **Řeháková**

* 16. 7. 1850 *Praha*
† 27. 5. 1937 *Praha*

Prozaička, autorka cestopisných próz z jihoslovanské oblasti, z Rakouska a Itálie, výchovných povídek pro mládež s tematikou dívčích a ženských osudů a prací memoárových.

Pocházela z vlastenecky uvědomělé měšťanské rodiny, otec vlastnil krupařský obchod (matka, původem z Kutné Hory, byla příbuznou J. K. Tyla); byla nejmladší ze sedmi sourozenců, její sestra Eliška se stala překladatelkou a spisovatelkou. A. Ř. navštěvovala nejprve českou dívčí školu F. Amerlingové, 1862–64 německou školu při klášteře voršilek, poté pomáhala sestrám, které po smrti rodičů vedly rodinnou živnost, a v té době prodělala vážné onemocnění (tyfus). Na podzim 1868 vstoupila do českého ústavu pro vzdělání učitelek při klášteře sv. Anny v Ječné ul., který absolvovala jako první česká světská učitelka ve zkráceném termínu v říjnu 1870. Od července 1871 byla vychovatelkou v rodině správce panství na Hrubé Skále u Turnova, od listopadu t. r. zastávala místo pěstounky v dětské opatrovně v Karlíně. 1872–74 učila na dívčí obecné škole v Čáslavi a počínaje podzimem 1874 až do 1905, kdy byla předčasně penzionována pro oční chorobu, na dívčí obecné škole u sv. Tomáše v Praze na Malé Straně. Již v Čáslavi a pak v Praze žila společně se sestrou Eliškou, s níž se horlivě účastnila českého kulturního života a podporovala emancipační hnutí žen; od 1865 se také obě podílely na kulturní činnosti Amerického klubu čes. dam, organizovaného V. Náprstkem. Ř. patřila k zakládajícím členům spolku pro ženská studia Minerva i Spolku čes. učitelek (od 1892 předsedkyně), pro nějž připravovala přednášky a v němž navázala přátelství s V. a B. Sokolovými, s P. Škampovou (později Maternovou) aj. Od 1886 udržovala trvalé přátelské styky s herečkou O. Sklenářovou-Malou. Seznámila se také s K. Světlou a T. Novákovou, které podporovaly její literární záměry a pomáhaly při zveřejňování prací; později se sblížila zejména s E. Krásnohorskou. Se sestrou Eliškou podnikla četné cesty, nejprve po českých krajích, pak do Německa, Slovinska, Dalmácie, Bosny a Hercegoviny, Rakouska, Švýcarska, Itálie, Francie, Belgie a Holandska.

Prozaická tvorba Ř., zaujatá především citovými vazbami k přírodě, kultuře i tradicím jižních Slovanů, se pohybovala mezi dokumentárním záznamem a beletristickým obrazem s cílem výchovně vzdělavatelským. Cestopisné obrázky ze slovanského jihu, jimiž Ř. začínala, vycházely z bohatých osobních zážitků i z druhotných zdrojů (odkazy na stati K. Jirečka i na tehdy proslulou knihu H. Bahra Dalmatinische Reise aj.). Již v prvním souboru *Na Slovinsku* se charakteristicky prolínala rovina náladově popisná s vypravěčskou a faktografickou: přírodní scenerie z alpského Kraňska (Gorenska) a Korutan (Korošky) a popisy života tamních obyvatel střídaly partie národopisné a literární (F. Prešeren) i aktuální glosy poukazující na ohrožení Slovinců německou rozpínavostí. Analogicky i pozdější kniha *Z dalmatského jihu* přinášela zároveň s krajinnými záběry kulturněhistorická a literární poučení (I. Vojnović aj.) a s účastným zájmem o politické a sociální poměry, zejména o trpký úděl žen, přibližovala čtenáři současnost země. Z autopsie, doplněné ovšem dalšími fakty, těžily také *Obrázky z Alp*, soustředěné hlavně na rakouskou oblast, a *Italské siluety*, v nichž však učebnicové exkursy do antické i novodobé historie potlačily osobní výpověď. Důsledkem snahy Ř. „doložit povahopis země a lidu statěmi výpravnými“ byl výrazně epický charakter mnohých obrázků, jejichž některé motivy (ojediněle celá vyprávění) pak přecházely do povídek (migrace dějových a deskriptivních složek je vůbec charakteristickým znakem prózy Ř.). V těchto povídkách z prostředí slovinských horalů a dalmatských námořníků

a rybářů (*Povídky z hor, Na horách, Tři dalmatské povídky* aj.) a v prózách s tematikou národnostního zápasu Jihoslovanů (zvl. román *Osud* a povídky pro mládež *Za vlast a čest*) podávala Ř. v rámci autentických reálií příkladné činy hrdinství a vlastenectví nebo emocionálně vypjaté rodinné a milostné historie. I většina povídek ze života soudobé české dívky a ženy je lokalizována do ciziny (jako motivace tu posloužila turistická cesta či výjezd za zaměstnáním). Jejich hrdinky si vydobývají společenskou prestiž v povolání učitelek, vychovatelek, společnic a umělkyň (*Žena a život, Andělská srdce, Jaro života* aj.) a Ř. do jejich příběhů promítala svůj ideál ženy, nositelky uvědomělého češství, vyšších duchovních tužeb a mravní ušlechtilosti; vyprávění Ř., jakkoli se opírala o skutečné předlohy, stereotypně opakovala charakterizační klišé, poznamenávající i jazyk opakovanými zdvořilostními konvencemi, i klišé dějová. Některé z těchto prací, především román *Teta Eliška,* měly společný autobiografický základ s memoárovou prózou *Zašlé časy,* která v širokém záběru soukromých a veřejných dějů evokovala prostředí Prahy 60. až 80. let a podávala svědectví o autorčiných vztazích s osobnostmi uměleckého světa. Pamětnicky založila Ř. i práce věnované O. Sklenářové-Malé, jejichž jádro tvoří vedle vzpomínek hereččina osobní korespondence. – K několika překladům si Ř. příznačně vybrala díla žen (též rumunské královny).

ŠIFRA: A. Ř. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Beseda učitelská (1880–81); Budečská zahrada (1886); Jarý věk (1884–85); Kalendář paní a dívek českých na rok 1900, ...1906; Květy (1887–1909); Lumír (1893–97); Nár. listy (1897); Nová síla, i příl. Noviny mládeže (od 1920); Osvěta (1889); sb. Památce Vojty Náprstka (1926); Venkov (1916, 1933); Vesna (1891); Ženské listy (od 1885); Ženský obzor (1912, 1919); Ženský svět (1901–17; 1901 studie Marie z Ebner-Eschenbachu, 1902 studie Ada Christen). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie a vzpomínkové práce:* Postojna (cestopis. črta, 1886; 1891 in Na Slovinsku); Dobrač (cestopis. črta, 1887; 1891 in Na Slovinsku); Na Slovinsku (cestopis. črty, 1891); Povídky z hor (b. d., 1893); Povídky z cest (b. d., 1897; upr. vyd. P U slapu Peričnika s tit. Odveta lovce Smoliny 1913 in Na horách); Žena a život (PP 1898); Andělská srdce (P pro ml., b. d., 1905); Obrázky z Alp (cestopis. črty, 1905); Italské siluety (cestopis. črty, 1907; samostat. rozšíř. vyd. 2. části 1913 s tit. Na Sicílii); Z dalmatského jihu (cestopis. črty, b. d., 1910; upr. vyd. P U školjanů s tit. Vina a smír 1920 in Tři dalmatské povídky, upr. vyd. P Zapis s tit. Pasák Luka Lukari 1925 in Za vlast a čest); Z různých končin (PP 1910; upr. vyd. P Gospa Marija 1920 in Tři dalmatské povídky); Na horách (PP 1913); Otýlie Sklenářová-Malá (vzpomínková životopis. studie, 1914); Teta Eliška (R pro ml., b. d., 1917); Tři dalmatské povídky (b. d., 1920); Jaro života (P b. d., 1921); Osud (R 1923); V milém domově (vzpomínková P pro ml., 1925); Vzpomínky z hor (PP pro ml., 1925); Za vlast a čest (PP pro ml., 1925); V lepším světě (PP 1929); Ze života a korespondence Otýlie Sklenářové-Malé (1931); Zašlé časy (vzpomínky, 1932); Z mého alba (PP 1936). – *Překlady:* Carmen Sylva: Utrpení na pozemské pouti (1901); M. Ebner-Eschenbach: Na zámku a ve vsi (1903); A. Christen: Ze života (b. d., 1911). ▮

LITERATURA: M. Formánková: A. Ř., E. Ř. Literární pozůstalost (LA PNP 1969). ▮ ● ref. Na Slovinsku: K. Volný, Lit. listy 12, 1890/91, s. 371; ý., NL 31. 10. 1891; T. M. (Mellanová), Beseda učitelská 1892, s. 143; an., Ženské listy 1892, s. 14 ●; An. Vlas.: ref. Povídky z hor, Hlídka lit. 1894, s. 106; P. Maternová: ref. Povídky z cest, Ženský svět 1, 1896/97, s. 249 + A. Ř., tamtéž 2, 1897/98, s. 75; ● ref. Žena a život: F. V. V. (Vykoukal), Světozor 32, 1897/98, s. 465; K. Sezima, Lit. listy 20, 1898/99, s. 36; O. P., Zlatá Praha 16, 1898/99, s. 34 ●; ● ref. Obrázky z Alp: Ds. (J. D. Konrád), Máj 3, 1904/05, s. 756; P. (J. Pelcl), Rozhledy 15, 1904/05, s. 1315; an., Zlatá Praha 22, 1904/05, s. 516 ●; T. N. (Nováková): ref. Andělská srdce a Obrázky z Alp, Ženský svět 1905, s. 178; ● ref. Italské siluety: an., Čes. revue 1, 1907/08, s. 575; F., Zlatá Praha 25, 1907/08, s. 320; J. Božek, Osvěta 1908, s. 359 ●; K. Nevšímalová: A. Ř., Ženské listy 1908, s. 3; ● ref. Z dalmatského jihu: R. (V. Červinka), Zlatá Praha 27, 1909/10, s. 580; V. K. Blahník, Osvěta 1910, s. 742; Jc. (J. Jakubec), Naše doba 18, 1910/11, s. 554; F. C. (Cvjetiša), Slovanský přehled 13, 1910/11, s. 282; M. G. (Gebauerová), Časopis učitelek 1911, s. 18; Dr. J. Vinař, Meditace 1911, s. 678 ●; P. Maternová: ref. Z dalmatského jihu a Z různých končin, Ženský svět 1910, s. 223; ● ref. Z různých končin: Ant. Veselý, NL 19. 3. 1911; P. Fingal, Hlas národa 20. 3. 1911, příl. Nedělní listy ●; R. (V. Červinka): ref. Z různých končin, Zlatá Praha 29, 1911/12, s. 351 + ref. Na Sicílii, Zlatá Praha 30, 1912/13, s. 407; ● ref. Na horách: G. Pallas, Venkov 1. 10. 1913; -n- (A. Černý), Slovanský přehled 16, 1913/14, s. 141 ●; ● ref. O. Sklenářová-Malá: Tristan, Zvon 15, 1914/15, s. 194; R. (V. Červinka), Zlatá Praha 32, 1914/15, s. 95; P. Maternová, Ženský svět 1915, s. 32 ●; Z. Hásková: ref. Teta Eliška, Ženský svět 1918, s. 54; ● ref. Tři dalmatské povídky: P. Maternová, Ženský svět 1920, s. 311; -btk- (V. Brtník), Zvon 21, 1920/21, s. 322 ●; ● ref. Osud: -drb- (J. Borecký), Zvon 24, 1923/24, s. 55; V. Brtník, Venkov 12. 7. 1924 ●; ● ref. V milém domově: drb. (J. Borecký), Zvon 26, 1925/26, s. 279; V. F. S. (Suk), Střední škola 1926, s. 255 ●; J. E. (Emingerová): ref. Za vlast a čest, Ženský svět 1926, s. 180; V. Sokolová: A. Ř., Nová síla 1926, s. 217; J. Staněk: ref. Jaro života (2. vyd.), Čes. osvěta 23, 1926/27, s. 305; E. Krásnohorská in Co při-

nesla léta 1, 2 (1928); ● ref. V lepším světě: V. Brtník, Venkov 28. 11. 1929; J. Karasová, Ženský svět 1929, s. 301; V. F. S. (Suk), Střední škola 10, 1929/30, s. 182; vr. (V. Ryba), PL 2. 3. 1930 ●; ● k osmdesátinám: an., Malostranské noviny 1930, č. 1; A. N. (Novák), LidN 16. 7. 1930 ●; ● ref. Ze života a korespondence O. Sklenářové-Malé: -och- (F. S. Procházka), Zvon 32, 1931/32, s. 631; M. Novotný, LidN 24. 2. 1932 ●; ● ref. Zašlé časy; an. (J. Vodák), Čes. slovo 5. 11. 1932; F. K. (Křelina), Venkov 16. 12. 1932; -och- (F. S. Procházka), Zvon 33, 1932/33, s. 379 ●; ● ref. Z mého alba: v. (Ad. Veselý), Českosl.-jihoslovanská revue 6, 1936/37, příl. Slovanský Jadran, s. 31; Z. Dyková, Samostatnost 25. 3. 1937 ●; ● nekrology: A. N. (Novák), LidN 30. 5. 1937; jr. (V. H. Jarka), NL 30. 5. 1937; A. Vetterová-Bečvářová, NL 1. 6. 1937; J. Vinař, Nár. politika 8. 6. 1937; O. B. (Berkopec), Českosl.-jihoslovanská revue 7, 1937/38, s. 92 ●; kp: Korespondence E. Krásnohorské (s A. Ř.), LidN 9. 4. 1941; F. Pražák in Paměti českých spisovatelů z dětství (1946, s. 161); E. Uhrová: Eliška a Anna, Naše rodina 1988, č. 35.

et

Eliška **Řeháková**

* 29. 1. 1846 *Praha*
† 31. 3. 1916 *Praha*

Překladatelka francouzské a italské literatury, autorka několika drobných obrázků ze života žen a školních metodických příruček.

Dcera obchodníka patřícího k vlastenecky uvědomělému pražskému měšťanstvu; sestra spisovatelky A. Řehákové. Vychodila českou dívčí školu F. Amerlingové a 1865–67 německý ústav pro vzdělání učitelek při klášteře voršilek. 1867–70 byla vychovatelkou v statkářské rodině na panství Peklo u Pelhřimova; v říjnu 1870 složila zkoušku z francouzštiny na pražské univerzitě. Od listopadu 1870 učila na soukromé dívčí škole v Hořovicích, pak přešla na veřejnou dívčí školu, nejprve (1871) do Kutné Hory, pak (1872) do Čáslavi (zde načas působila společně se sestrou Annou, později žily ve společné domácnosti v Praze). 1872 vykonala aprobační zkoušky pro české měšťanské školy (čes. jazyk, dějepis, zeměpis, pedagogika; 1876 získala ještě aprobaci pro němčinu). 1875 byla přeložena na první českou dívčí měšťanskou školu u sv. Jakuba v Praze, mimoto 1886–87 byla ředitelkou večerní pokračovací školy pro dívky. 1888 přešla na nově zřízenou dívčí měšťanskou školu u sv. Tomáše na Malé Straně a působila zde do 1909, kdy odešla do důchodu. Byla jednou z předních činitelek ženského emancipačního hnutí. Již od 1865 se společně se sestrou Annou účastnila kulturních podniků Amerického klubu čes. dam, 1874 se iniciativně podílela na založení Spolku čes. učitelek v Praze a jako jeho čelná funkcionářka (jednatelka, předsedkyně) se zasazovala o lepší hmotné podmínky a zrovnoprávnění žen v této profesi (mj. se zasloužila o jmenování žen do funkce ředitelek školy, svého jmenování první ředitelkou dívčí školy se vzdala ve prospěch mladší kolegyně). V přednáškách a časopiseckých příspěvcích se věnovala pedagogické problematice, zejména výchově dívek, byla aktivní členkou spolku pro ženská studia Minerva. Navázala četné přátelské kontakty, např. s E. Krásnohorskou, P. Maternovou-Škampovou, G. Preissovou, B. a V. Sokolovými, O. Sklenářovou-Malou, K. Světlou. Se sestrou Annou procestovala české kraje, jižní Německo, několikrát Slovinsko, rakouské a švýcarské Alpy, Dalmácii, Bosnu a Hercegovinu, dále Itálii a Sicílii, navštívila Paříž, Belgii a Holandsko. Zemřela na srdeční chorobu.

Ř. uváděla z francouzské a italské literatury převážně díla soustředěná na svět ženy, psychologii lásky a rodinná dramata, ojediněle i díla jiného tematického zaměření. Vycházejíc tak vstříc hlavně ženskému publiku a podnícena i nakladatelským zájmem (připravila tituly pro Ottovu Světovou knihovnu, Šimáčkovy Levné svazky novel a další knižnice) přetlumočila v doslovném znění vedle významnějších próz (F. Coppée, V. Ch. Cherbuliez, É. Rod, J. H. Bernardin de Saint-Pierre, J. Verne; E. De Amicis, Neera) i prózy nenáročné, čtenářsky však přitažlivé romaneskním podáním (H. Gréville, M. Tinayre). I v několika vlastních časopiseckých povídkách a črtách zůstala Ř. u tématu ženy, které pojala v duchu soudobých emancipačních idejí. Výchovným akcentem a využitím beletrizačních postupů korespondovaly s těmito literárními pokusy její práce odborné, v nichž Ř. demonstrovala svoje osobité pojetí látky při vyučování slohu, dějepisu a zeměpisu (*Obrázky z krajů blízkých a vzdálených* aj.).

ŠIFRA: Eliška Ř. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* Beseda učitelská (od 1880); Časopis čes. učitelek; Jarý věk (1883); Kalendář paní a dívek českých na rok 1899–...1900; Ženské listy (1884–1913); Ženský svět (1896, 1915).

■ KNIŽNĚ. *Překlady:* H. Gréville (A. M. C. Durand): Po stupních (b. d., 1892); V. Ch. Cherbuliez: Král Apepi (1895) + Miss Rovelová (b. d., 1896) + Klam (1897) + Hrabě Kosťa (1904) + Bestie (1907); É. Rod: Pád Miss Topsy (1896); F. Coppée: Henrietta (b. d., 1900) + Mládí (b. d., 1909); Neera: Pokuta (1904) + Senio (b. d., 1910); J. H. Bernardin de Saint-Pierre: Pavel a Virginie (1906); J. Verne: Plující ostrov, Prorazili blokádu (1907); E. De Amicis: Román učitele (1. d. Trampoty a milování, 1910); M. Tinayre: Vidina lásky (1916). – *Ostatní práce:* Příspěvek k metodice slohové (1893); Obrázky z krajů blízkých a vzdálených. Příspěvek k zeměpisnému vyučování (b. d., 1905); Příspěvek k metodice německého jazykového vyučování na školách (b. d., 1906); Obrazy z minulosti. Příspěvek k metodice dějepisného vyučování (b. d., 1912). ■ USPOŘÁDALA A VYDALA: O. Sklenářová-Malá: Z mých vzpomínek (1912). ■

LITERATURA: M. Formánková: A. Ř., E. Ř. Literární pozůstalost (LA PNP 1969). ■ ● ref. překl. H. Gréville: J. Karásek, Lit. listy 14, 1892/93, s. 379; A. Freer, Hlídka lit. 1893, s. 82 ●; Ds. (J. D. Konrád): ref. překl. Neera: Pokuta, Máj 3, 1904/05, s. 352; C.: ref. překl. V. Ch. Cherbuliez: Hrabě Kosťa, Zlatá Praha 22, 1904/05, s. 93; ● ref. Obrázky z krajů blízkých a vzdálených: s-a., Máj 4, 1905/06, s. 78; P. Maternová (též ref. Příspěvek k metodice německého jazykového vyučování na školách), Ženský svět 1906, s. 10 ●; ● k šedesátinám: an., Ženské listy 1906, s. 21; X., Ženský svět 1906, s. 22 ●; Tristan (S. V. Friedl): ref. překl. Neera: Senio, Zvon 10, 1909/10, s. 398; -m-: ref. překl. F. Coppée: Mládí, Máj 8, 1909/10, s. 551; J. E.: E. Ř., Ženský svět 1910, s. 95; J. A.: E. Ř., Ženské listy 1912, s. 62; ● nekrology: ρ, Topičův sborník 3, 1915/16, s. 380; V. Sokolová, Ženské listy 1916, č. 5; R. (R. Russ), Ženský svět 1916, s. 177 ●; E. Krásnohorská in Co přinesla léta 1, 2 (1928); E. Uhrová: Eliška a Anna, Naše rodina 1988, č. 35.

et

Antonín **Řehoř**

* 15. 6. 1875 *Hýskov* u Berouna
† 20. 9. 1938 *Dvůr Králové*

Autor nenáročných lidových divadelních her pro ochotnická jeviště.

Podepisoval se též Antonín H. Řehoř, Antonín Řehoř Hýskovský, Ant. Řehoř Hýskovský, Tonda Řehoř. – Narodil se v osadě Staré Hutě obce Hýskov. Otec byl tovární dělník; chlapec dostal jen základní vzdělání na hýskovské pětitřídce a již jako dítě začal vydělávat. Ve 14 letech pracoval na Kladensku, v 16 se stal havířem na severu Čech. Vzdělání doplňoval autodidaxí. Jako aktivní přívrženec anarchistického hnutí (od 1900) spoluzakládal 1904 Severočes. federaci horníků, od 1906 byl místostarostou a od 1907 starostou Čes. federace všech odborů. Vystaven perzekuci, přesídlil t. r. do Prahy, kde spolu s S. K. Neumannem působil ve vydavatelstvu časopisu Komuna a navázal v něm přátelství s J. Haškem a dalšími literáty. Po rozpuštění federace (1908) a později i zastavení Komuny se Ř. stal vydavatelem časopisu Zádruha redigovaného M. Káchou a 1910 byl zvolen v Duchcově do předsednictva nově ustaveného Odborového sdružení dělníků Ochrana. Po neshodách s Káchou opustil anarchistické hnutí a stal se úředníkem okresní nemocenské pokladny v Kolíně a přívržencem národněsociální strany. 1915 narukoval do 1. světové války (v květnu 1915 asistoval při popravě pěšáka J. Kudrny v Motole). Po válce se stal ředitelem okresní nemocenské pokladny ve Dvoře Král., tam byl také pohřben.

Při svém zaměstnání psal Ř. lidové divadelní hry, které kritika zpravidla nezaznamenávala; řada z nich má reálný dokumentární základ jako *Drama otroků*, popisující hornickou stávku 1900, *Na sopečné půdě*, zaznamenávající boj za českou školu na severu Čech, *Jménem Jeho Veličenstva*, vycházející z přímého zážitku popravy pěšáka Kudrny. Revuální frašky *Bože, kéž jsem policajtem* a *Nebe, peklo, ráj* byly inspirovány příhodami, které autor zaznamenal ve společnosti spisovatele J. Haška. Ř. hry byly zejména ve 20. letech velmi oblíbené (porůznu je hrála ochotnická divadla) a některé z nich se dočkaly i více než deseti vydání; Ř. je zpravidla zveřejňoval vlastním nákladem ve Dvoře Králové.

PSEUDONYM: Tonda. ■ PŘÍSPĚVKY *in:* sb. Hornický večer (1924); Kalendář proletáře (1910); Lid (1911); Nová Omladina, pokr. Komuna (1907–08); Proletář (1910–11); Syndikalist (1911); Zádruha (1909–11). ■ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Na sopečné půdě (D 1911); Drama otroků (D 1923); Jménem Jeho Veličenstva (D 1923); Mene-Tekel-Ufarsin (D 1923); Očistec (D 1923); V bouři života (D 1923); Volné manželství (D 1923); Volná láska aneb Nemaluj čerta na stěnu (D 1924); Tři doby v zemi české 1–3 (DD 1925: 1. Na vrcholu slávy, 2. Omladina před soudem, 3. Pohled do budoucnosti); Zlaté srdce ženy (D 1925); Veselé příběhy ze života Jaroslava Haška (1925); Bože, kéž jsem policajtem (D 1927); Moderní spasitel (D 1928); Nebe, peklo,

ráj (D 1929); Velezrádce (D 1930). – *Ostatní práce:* Ze živých hrobů – stručné dějiny uzavřeného území v letech 1899–1909 (b. d., 1910). ▮

LITERATURA: F. Hampl in Stopami prózy a poezie na Berounsku (1937, s. 49); P. Koukal: V bouři života, Revue Teplice 1985, č. 8.

pk

Vavřinec **Řehoř**

* 9. 5. 1874 *Stránka* u Mělníka
† 27. 3. 1937 *Monako* (Monako)

Prozaik, autor románů pro lidové publikum, publicista agrárního tisku.

Vl. jm. Josef Vraný. – Pocházel ze selské rodiny. Literatura uvádí jeho počáteční studium v Praze a Libverdě, doloženo je jeho studium 1889–91 na vyšší hospodářské škole v Táboře, pak studoval na vysoké zemědělské škole v Halle (Německo). Poté se stal správcem, později (do 1906) nájemcem dvora v Bohnicích u Prahy. Velmi brzy se začal zajímat o politický život. Ještě v Táboře se seznámil s jedním ze zakladatelů agrárního hnutí A. Šťastným a od 1891 přispíval do jeho Selských novin. Od sklonku 1906 působil v Praze jako národohospodářský redaktor ústředního orgánu Českosl. strany agrární, deníku Venkov; 1907 založil a redigoval týdeník Cep, později čtrnáctideník Rozkvět, 1914 dal podnět k založení deníku Večer (pro venkov s tit. Lid. deník), který několik let vedl, 1922 byl jmenován vedoucím redaktorem Venkova a šéfredaktorem veškerého tisku agrární strany. 1918 se stal členem revolučního Nár. shromáždění, 1920 byl zvolen poslancem, 1925 senátorem za agrární stranu. Koncem 1. světové války působil s R. Svobodovou v charitativní organizaci Čes. srdce. Zemřel náhle za turistického pobytu v Monaku, pohřben byl v Horní Libchavě u Čes. Lípy.

Literárně se Ř. zprvu projevoval jako autor odborné literatury a publicista v agrárním tisku. V něm také během 1. světové války začal otiskovat prózy, které později vycházely i knižně. V beletrii se opíral o své životní zkušenosti, zejména z vesnice, a využíval jich k přímočaré propagaci myšlenek svého politického hnutí a principů křesťanské morálky. Výjimku v tom netvořily ani prózy, v nichž vykresloval život české společnosti za války. Proti rozkladnému vlivu města, představovanému keťasy a válečnými zbohatlíky, stavěl vesnici, ne však skutečnou, ale idylickou, přizpůsobenou vlastnímu ideálu venkova. Tendenčním záměrům, jakož i orientaci na nenáročné čtenáře odpovídala i jednoduchost psychologie postav a jejich jazykového projevu. Nejnázorněji se Ř. životní filozofie projevovala v jeho fejetonech (viz posmrtně vydaný soubor *Nejdříve něco z domova*).

PSEUDONYMY: Dr. Hynek Pencík, Jan Kobr, Jan Srp, Jiří Vávra (odborné články), J. V. Stránecký, Kateřina Romanovská, Martin Vávra. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Cep (od 1907); Dobrý den (1927); Domovina; Mladá republika; Obrana zemědělců; Rozkvět; Selské noviny (Tábor, od 1891); Večer – Lid. deník (od 1914); Venkov (od 1906; 1931–33 Románek o zbytkovém statku); Zvěstování. ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Návrat (P 1914); Na Sibiř (P 1916, pseud. Kateřina Romanovská); Na zámku vojetínském (R 1916, pseud. Jan Kobr); Dvojí život 1–3 (R 1918–20); Okovy 1, 2 (R 1919, pseud. Jan Kobr); Pohrobek (R 1920); Liboviz (R 1923); Válečné tajnosti pražské 1–3 (R 1923); – posmrtně: Nejdříve něco z domova (výbor FF z 1927–33; 1938). – *Ostatní práce:* O chovu skotu v Království českém (1906, pseud. Jiří Vávra); Československá pozemková reforma v 1. roce republiky (1919). ▮ REDIGOVAL *noviny a časopisy:* Venkov (1906 až 1937, do 1922 hospodářská rubrika, do 1937 vedoucí redaktor), Cep (1907–14), Rozkvět (1908, do č. 9), Agrární revue (se samost. čtvrtlet. příl. Časopis pro čes. dějiny agrární), pokr. Agrární archiv. Časopis pro dějiny venkova (1914–17), Večer, venkovská mutace s tit. Lid. deník (1914–19, 1916 s výjimkou srpna, 1919 do č. 44), Mladá republika (1919, do č. 14). ▮

LITERATURA: V. Hánek: ref. Návrat, Na zámku vojetínském, Vzlet 1917, s. 285; ● ref. Dvojí život: V. Hánek, Vzlet 1918, s. 286; Kolda (E. Konrád), Lípa 2, 1918/19, s. 509 ●; -vb- (V. Brtník): ref. Liboviz, Topičův sborník 11, 1923/24, s. 422 + (pod vl. jm.:) ref. Okovy, Venkov 1. 10. 1925 + ref. Válečné tajnosti pražské, Venkov 17. a 24. 6. 1926; F. Nepilý: k padesátinám, Venkov 10. 5. 1924; J. Hora: O tradici a jiných věcech (polemika s J. Knapem, J. Hilbertem a V. Ř.), Tvorba 1929, s. 1 a 26; Bernát: Mezi řádky... (ref. Románek o zbytkovém statku), Čin 3, 1931/32, s. 901; V. Brtník: ref. Návrat (2. vyd.), Venkov 16. 4. 1932; ● ref. Na zámku vojetínském (2. vyd.): V. Brtník, Venkov 10. 9. 1932; p-us (J. Petrus), Čes. osvěta 29, 1932/33, s. 68 ●; ● nekrology a články k úmrtí: Venkov 28. 3. (A. M. Brousil, J. Černý, K. Čvančara, F. Nepilý, J. Šámal aj.), 31. 3. (A. Hrubý, J. Marcha aj.) a 1.–10. 4. 1937; B (E. Bass), LidN 28. 3. 1937; V. S., NL 28. 3. 1937; an., Nár. politika 28. 3. 1937; -es- (E. Synek), Telegraf

30. 3. 1937; an., Haló noviny 30. 3. 1937; V. Cháb, NO 31. 3. 1937; F. Peroutka, LidN 4. 4. 1937; vbk. (V. Běhounek), Dělnická osvěta 1937, s. 159 ●; V. Hánek: J. V. v zrcadle svých Nejdříve něco z domova, Venkov 25. 3. 1938; R. Schwarzová: Moje vzpomínky na J. V., Venkov 27. 3. 1938; R. Halík: Novinář a sedlák, Venkov 5. 4. 1941.

vf

Řehoř Krajčí

* kolem 1420
† 12. 8. 1474 *Brandýs nad Orlicí*

Bratrský teolog.

O jeho životě jsou jen neúplné a nejisté zprávy. Pocházel pravděpodobně z chudé zemanské rodiny (tvrzení Jana Blahoslava, že byl spřízněn s Rokycanou, se patrně zakládá jen na pozdější bratrské tradici). Byl hospodářským správcem kláštera Na Slovanech, v němž se Jan z Příbramě pokusil ve 40. letech obnovit řeholní život; snad je totožný s jedním ze čtyř panošů, kteří zde 1446 složili řeholní slib. V Emauzském klášteře, v němž působil také jako kazatel, pobýval jako bratr laik asi do 1458. Po 1448 v něm Rokycanova kázání a četba spisů Chelčického probudily touhu po společenství věřících, v němž by jedinou normou učení a řádů byla bible, a tato touha ho dovedla k tomu, že se stal zakladatelem hnutí, z něhož vznikla jednota bratrská. Po 1458, kdy byl založen první bratrský sbor v Kunvaldu, nepobýval trvale na žádném místě: udržoval osobní spojení se členy jednoty rozptýlenými v Čechách a na Moravě, obstarávaje si prý živobytí – ve shodě s vysokým hodnocením manuální práce, jež mezi bratřími platilo – jako krejčí (odtud přízvisko Krajčí). 1461 byl za prvního pronásledování jednoty krátce vězněn. Neoficiální hlavou jednoty zůstal i po 1467, kdy se bratří odtrhli od utrakvistické církve rozhodnutím zřídit si vlastní kněžstvo. (F. M. Bartoš vystoupil nověji s hypotézou, že Ř. je totožný se stejnojmenným synem majitele domu U jednorožce na Starém Městě pražském. Kdyby tato identifikace byla správná, posunovala by datum Ř. narození daleko před rok 1420 a zasazovala by jeho mládí i počátky jeho literární činnosti do životního rámce pražské obchodnické rodiny a pražské univerzity po 1415. Zůstává však domněnkou, proti níž byly vzneseny vážné námitky.)

Za druhého pronásledování jednoty v letech 1468–71 napsal Ř. Rokycanovi sedm listů, v nichž hájil svoji církev a poprvé formuloval bratrské vyznání víry. Týž apologetické-vyznavačský ráz mají jeho traktáty *O dobrých a zlých kněžiech* a *O církvi svaté*, napsané – tak jako některé z listů – pravděpodobně za pomoci anonymních literárních spolupracovníků (Ř. autorství několika dalších spisů tohoto druhu je jen hypotetické). Ř. listy a traktáty, zapsané ve sbírce materiálů k dějinám jednoty, jíž dal její novodobý vydavatel název Akty jednoty bratrské, jsou pramenem pro poznání teologie první generace bratří: jejím základem je spolehnutí na Kristovo spasitelné dílo zvěstované Písmem a rozhodnutí uskutečnit poslušnost novozákonní zvěsti venkovsky výlučnou formou společenského života. Jako předtím celé husitské písemnictví jsou Ř. spisy proniknuty biblismy; ne sice novum, přece však charakteristický rys jeho literárního projevu je orientace na Nový zákon.

EDICE: in Akty jednoty bratrské 1 (Brno 1915, ed. J. Bidlo). ■

BIBLIOGRAFIE: J. Jireček in Rukověť 2 (1876); J. Goll in ČČM 1884, s. 157 → Chelčický a jednota v 15. století (1916); J. Bidlo in ed. Akty jednoty bratrské 1 (Brno 1915). ■ LITERATURA: F. Loskot: Bratr Ř. (1912); F. M. Bartoš: Bratr Ř., tvůrce jednoty bratrské (1924). ■ J. Goll: Jednota bratrská v 15. století, ČČM 1884, s. 36 a pokr. (zvl. s. 157 a pokr.) → Chelčický a jednota v 15. století (1916); J. Bidlo in ed. Akty jednoty bratrské 1 (Brno 1915); F. M. Bartoš: Chelčický a Rokycana. Dodatek 2: Chelčický a bratr Ř., LF 1921, s. 130; J. T. Müller in Dějiny jednoty bratrské 1 (1923); M. Cedlová: Náboženské názory Petra Chelčického a bratra Ř. i jejich vzájemný poměr, ČČM 1932, s. 63 a pokr.; F. M. Bartoš in Světci a kacíři (1949) + Z mladých let bratra Ř., Křesťanská revue 1956, s. 245; R. Říčan in Dějiny jednoty bratrské (1957, s A. Molnárem); F. M. Bartoš: Původ a rodina bratra Ř., tvůrce jednoty bratrské (identifikace s Ř. od Jednorožce), Jihočeský sb. historický 39, 1970, s. 58; M. Flegl: K otázce původu bratra Ř., Křesťanská revue 1974, s. 219; E. Michálek: Podněty Jana Milíče a Ř. Krajčího k rozvoji spisovné češtiny, NŘ 1975, s. 20; M. Flegl: K otázce sociálního původu bratra Ř. a jeho literárních počátků, LF 1977, s. 88.

jl

Jaroslav **Řehulka**

* 31. 12. 1886 *Osek* (O. nad Bečvou) u Přerova
† 20. 1. 1961 *Osek* (O. nad Bečvou)

Autor humoresek a povídek ze života hanáckého venkova, kulturní a politický publicista.

Základní školu vychodil v rodišti, kde byl jeho otec Josef Ř. (1860–1945, publicista a autor knih z oblasti přírodních věd, vynálezectví, spiritismu a okultismu) řídícím učitelem. Od 1897 studoval vyšší státní gymnázium v Přerově (mat. 1905) a poté Právnickou fakultu UK v Praze (zároveň se zabýval malířstvím, navštěvoval i Uměleckoprůmyslovou školu a přednášky z estetiky, filozofie aj. oborů). Po absolvování státní zkoušky nastoupil v říjnu 1910 vojenskou službu, v prosinci byl však pro onemocnění tuberkulózou superarbitrován. 1911 složil rigorózum (JUDr.) a poté působil v advokátní kanceláři v Lipníku n. Bečvou a u okresního soudu v Přerově, od února 1912 u krajského soudu v Olomouci a od podzimu v advokátní kanceláři M. Hrubana, významného činitele čes. katolických politických stran. 1910–13 navštívil Slovinsko, Benátky, Tyrolsko, Švýcarsko, Mnichov a Řím. 1913 se podílel na založení olomoucké katolické Družiny literární a umělecké (posléze členem výboru a místopředsedou). 1914 byl odveden, absolvoval důstojnickou školu a 1915–18 působil jako poručík vozatajstva na Volyňsku, v Haliči, Rumunsku, prošel italskou a ukrajinskou frontou. Po válce se vrátil do Olomouce a stal se zprvu společníkem M. Hrubana, 1921 založil vlastní advokátní kancelář. Účastnil se katolického hnutí a od 20. let se věnoval též politické práci v lid. straně českosl. (1928 byl zvolen poslancem zemského zastupitelstva moravskoslezského). Za okupace se podílel na přípravě budoucího olomouckého magistrátu, po osvobození se stal místopředsedou ÚNV města Olomouce a organizoval činnost lidové strany v kraji. Od října 1945 byl poslancem prozatímního Nár. shromáždění, od května 1946 poslancem Ústavodárného nár. shromáždění, 1947–48 působil v ústředí Nár. fronty. Začátkem 50. let se přestěhoval do rodného Oseka n. Bečvou (odkud dojížděl do Ostravy přivydělávat si v podřadných zaměstnáních).

V humoristických črtách a povídkách ze života na Hané, určených širším čtenářským vrstvám, Ř. navazoval na tradici lidového vypravěčství a na tvorbu J. Vyhlídala, O. Bystřiny ad.: užíval místního dialektu, s citem pro kresbu místopisných detailů, pro anekdotické a groteskní situace i folklorní obyčeje se zaměřoval na rázovité postavy vesničanů a jejich drobné nectnosti, pověry i vážnější konflikty, přičemž mnohdy vycházel ze své advokátní praxe. Z próz, které psal od 10. let zejména do regionálního katolického tisku a kalendářů (kde tiskl též fejetony, články a referáty o výtvarném umění, odbornou a politickou publicistiku i překlady z děl L. Thomy), sestavil tři soubory humoresek, v nichž vesměs s laskavým nadhledem zachytil chlapecké darebnosti (*Ministranti*), mužskou vypočítavost a poživačnost (*Stréci*), ženskou hašteřivost a pobožnůstkářství (*Tetky a ježibaby*). Ze svých časopiseckých prací vybral rovněž *Čtyři vážné příběhy* (i ze švýcarského a ukrajinského prostředí): dušezpytně laděné pokusy o postižení tragických aspektů milostných a rodinných vztahů s motivy vůle k nápravě viny a vykoupení v duchu katolické morálky. Další kniha povídek Z rušných dob, kterou Ř. připravil, zůstala nevydána.

PSEUDONYMY, ŠIFRA: Dr. Řeka, Vendelin Vincórek, Vendelin Vyncórek, Vincórek; -a. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Archa (Olomouc 1912–21); Den (Brno); Eva (Olomouc 1920); Hlas (Brno); Hlasy svatohostýnské (Bystřice p. Hostýnem); Kalendář Matice cyrilometodějské (Olomouc 1914–24); Katol. učitel (Olomouc); Křesťanská rodina (1916); Lid. listy; Mladý máj (Prostějov 1921); Našinec (Olomouc, od 1912); Nový lid (příl. Pravda, Brno 1913); Obzor rodinný (Olomouc 1919–23); Památník k 60. výročí státního reálného gymnázia v Přerově (1931); Pozor (Olomouc 1911–12); Prostějovský kalendář na r. 1914; alm. Ratolesť olivová (Olomouc 1917); kal. Selka (Brno 1922); Severní Morava (Zábřeh); Stráž Moravy (Ivančice 1916). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Ministranti (PP 1919); Stréci (PP 1926); Tetky a ježibaby (PP 1929); Čtyři vážné příběhy (PP 1935). – *Ostatní práce:* Cestou demokracie (1946). ▮ SCÉNICKY. *Hra:* Óklade a láska (mezi 1913 a 1915). ▮ REDIGOVAL *časopis:* Obzor rodinný (1919–23, s A. Zamazalem). ▮

LITERATURA: L. Zamykal in J. Ř.: Ministranti (1919); ● ref. Ministranti: -vh- (M. Hýsek), Kmen 3, 1919/20, s. 71; -ejč- (J. Krejčí), Naše doba 28, 1920/21, s. 382 ●; M. (E. Masák): ref. Stréci, Archa 1926, s. 546; ● k čtyřicetinám: V. Bitnar, Lid. listy 31. 12. 1926; O. Deofil (L. Zamykal, dub.), Našinec 1. 1. 1927 ●; B. Slavík: ref. Čtyři vážné příběhy, LidN 6. 1. 1936; V. Bitnar: Humor Ř. povídek, Den 1. 1. 1937; O. Svozil a S. Vrbník in sb. Poselství (1938); B. Slavík in Hanácké písemnictví (1940); R. Czmero: Pětasedmde-

sátiletí Ministranti, Hanácké noviny 30. 3. 1996; -á- (H. Bartková): Druhé výročí hanáckého humoristy, Hanácké noviny 28. 12. 1996.

mn

Tomáš **Řešátko Soběslavský**

† 4. 1. 1602 *Sušice*

Básník a překladatel.

Přídomku Soběslavský užíval podle svého rodiště. Psal se též Napodolscius, Rosacius, Rozacius, Thomas Cribrum. – Kolem 1560 přišel do Sušice, kde se stal radním a členem literátského sboru. 1563 byl cechmistrem sladovnického cechu, 1586 primátorem.

Jeho rozsáhlá produkce, věnovaná především sušickému literátskému sboru, zůstala z velké části v rukopise (Písně na svátky, Žaltář a žalmové písně, Historie obojího zákona ve zpěvy uvedené, Lamentací aj.). Záhy zapadly i práce, které vyšly tiskem. Nejrozsáhlejší z nich je posmrtně vydaný *Kancionál celoroční...* (1610), obsahující písně na témata z nedělních evangelií. Jak ukazují čtyři vydání, která vyšla 1577–1617, udržel si u čtenářů dlouho oblibu Ř. překlad Postily dítek tehdy známého německého kazatele, básníka a spisovatele Ch. Fischera. Ř. báseň *Pád prvních rodičův našich Adama a Evy* přeložil do latinských hexametrů a pod názvem *Adamus judicatus...* ji paralelně s originálem 1613 vydal Š. Partlic.

KNIŽNĚ (posmrtně): Písně o smrti a smrtedlnosti (b. m. 1607, výt. nezjišt.); Kancionál celoroční... (1610); Summa učení křesťanského v písně duchovní na způsob katechismusu uvedená (b. m. 1611, výt. nezjišt.); Adamus judicatus... (1613); O dni soudném (b. d., asi po 1600, výt. nezjišt.); Řebřík Jákoba (b. d., asi po 1600, výt. nezjišt.). – *Překlady:* J. Mathesius: Oeconomia, totiž stav, regiment aneb zpuosob domovní... (1574); Ch. Fischer: Postila dítek... (1577); Nové léto... (1581). ▮

BIBLIOGRAFIE: Knihopis č. 15 180–85. – (Překlady:) Knihopis č. 2538–41, 4814–15, 5409. – K č. 15180 (Adamus judicatus...) srov. P. Voit: Příspěvky ke Knihopisu 1 (1985). ▮ LITERATURA: J. Jireček in Rukověť 2 (1876) + in Hymnologia Bohemica. Dějiny církevního básnictví českého až do 18. století (1878); Rukověť humanistického básnictví 4 (1973, heslo Partlicius); A. Škarka in Půl tisíciletí českého písemnictví (1986); J. Pešková: „Postila dítek božích" T. Řešátka S. z r. 1589, Studia Comeniana et historica 1991, č. 44, s. 107.

jl

Václav **Řezáč**

* 5. 5. 1901 *Praha*
† 22. 6. 1956 *Praha*

Prozaik usilující o vytvoření široce založeného společenského románu ze současnosti, především však tvůrce nové podoby románu psychologického, který je svou subtilní analýzou vazeb mezi jedincem a jeho okolím a kořenů zla v člověku blízký moderní hlubinné psychologii. Autor povídek, fejetonů, veršů, knih pro mládež, divadelních i literárních kritik a filmových scénářů.

Pův. jm. Václav Voňavka. – Dětství prožil v chudinské čtvrti Na Františku a od 1912 na Novém Městě. Ve dvou letech ztratil otce, dělníka v dílně na ručně malovaný porcelán a později drožkáře, a matka, pradlena a později domovnice, se znovu provdala; s nevlastním otcem žil Ř. v napjatém až nenávistném vztahu (který se spolu s trpkou zkušeností proletářského mládí promítl i do jeho tvorby, zejména do románů *Větrná setba* a *Černé světlo*). Od 1912 studoval Ř. na reálce v Praze v Ječné ul., po maturitě (1919) absolvoval abiturientský kurs při obchodní akademii a 1920 se stal úředníkem Státního úřadu statistického, kde pracoval až do 1940. 1923 se oženil s E. Řezáčovou a změnil podle ní své občanské jméno; jejich syny byli Ivan Ř. (1924–1977), hudební skladatel, a Tomáš Ř. (1935–1992, pseud. Karel Tomášek), prozaik, autor povídek, reportáží a literatury faktu. Kromě krátkého pobytu v Řevnicích (1924–26) žil Ř. trvale v Praze. První příspěvky v časopisech začal uveřejňovat koncem 20. let, z existenčních důvodů psal (ve 30. letech pod pseudonymem R. Nový) i detektivky. 1940–45 byl redaktorem Lid. novin, řídil dětskou rubriku a hojně do ní psal, do listu přispíval zejména fejetony. Po osvobození přešel spolu s J. Drdou do redakce Práce, kde působil do 1947; 1945–46 zde mj. uveřejňoval sérii článků o osídlování pohraničí, jež byly výsledkem jeho četných cest, zejména na Kadaňsko, dějiště budoucích románů *Nástup* a *Bitva* (jako poradce pro problematiku pohraničí u ministra informací V. Kopeckého Ř. sestavil zprávu, která se stala vodítkem pro práci státního aparátu). 1947–48 působil Ř. na Barrandově jako vedoucí dramaturgické skupiny (s M. Fáberou) a od 1949 až do smrti byl ředitelem nakl. Českosl. spisovatel. Zemřel na dlouhotrvající srdeční chorobu, pohřben byl na hřbitově u Sv. Matěje v Praze-Dejvicích.

Ř. literární začátky byly nevyhraněné: 1921–26 psal verše (v polovině 30. let z nich uspořádal sbírku Dech na skle, ale nevydal ji), od 1928 soustavně divadelní kritiky a současně začal též uveřejňovat povídky. Vedle realistických, sociálněkritických obrazů z vesnice a humoristicko-satirických próz se mezi nimi nacházejí i povídky impresionisticky laděné, jež svým stylem a intenzivní lyrizací výrazu předznamenávají tehdy vznikající románovou prvotinu *Větrná setba*. Tento příběh citové výchovy (jeho filiace poukazuje k Šrámkovu Stříbrnému větru) se silně autobiografickými rysy svědecky zachycuje situaci generace zaskočené v letech dospívání válkou, která rozrušuje morální zákony a deformuje mentalitu i citový život jednotlivce. Vedle motivů transponujících osobní prožitky a roviny konkrétní historické doby vyvstává v románu i nadčasové téma zla v člověku, pro Ř. tvorbu příznačné. Postupnou objektivaci literární metody, k níž Ř. směřoval, představují dvě knížky pro mládež, vydané sice před Větrnou setbou, ale napsané až po ní (*Kluci, hurá za ním*, *Poplach v Kovářské uličce*); spojují tradiční postupy dobrodružného a detektivního žánru s obrazem spontánní dětské touhy po spravedlnosti, která naráží na drsné stránky kapitalistické společnosti. Prvním pokusem o skutečný široce založený společenský román se stala *Slepá ulička*, v dramatických peripetiích rozvinutý obraz prolínajících se osudů dvou sociálně protikladných rodin. Příběh, jehož osu tvoří sled citových a mravních ztroskotání jednotlivých postav z továrnické i dělnické rodiny, vystavených vyhroceným sociálním i morálním konfliktům doby, směřuje k obrazu bezvýchodné společenské i duchovní krize promítající se osudově i do sféry lidských vztahů; nové zde bylo Ř. zřetelné úsilí o hlubší sociální typizaci postav. Přestože se v ději uplatnila i jakási osudová determinace jejich jednání a hledané východisko ze „slepé uličky" bylo odsunuto do symbolické roviny (narození dítěte v tragické chvíli jako příslib nadějnější budoucnosti), byl Ř. román významným pokusem o aktuální společenskou prózu. Pokračováním této cesty měl být i připravovaný román Zajíc o poměrech na současné vesnici, za změněných politických poměrů po Mnichovu už nerealizovaný. V této situaci se Ř. – po alegorické pohádce o boji s tyranem *Čarovné dědictví* – obrátil k psychologické próze, v níž však zobrazení sociálních vztahů zůstávalo výraznou složkou. Ve volném triptychu, který vytvořil 1940–44, jsou analytické obrazy vnitřního života i jednání postav dány jak charakterovými rysy a nejosobnějšími zážitky, tak tlakem nadosobní společenské atmosféry a morální problémy jednotlivce představovány v rámci jeho sociálních vztahů. Román *Černé světlo*, koncipovaný jako retrospektivní výpověď hlavní postavy o vlastní cestě k hrůzné, až démonické ničemnosti, odhaluje zlo v „červivém člověku" jako výsledek vnitřní slabosti a neschopnosti vyrovnat se s obsesemi z dětství, pocitů méněcennosti a sociálního outsiderství. Člověk jako strůjce zla je i tématem románu *Svědek*, jehož titulní postava – předváděná jako polofantomatická bytost rozvracející lidské vztahy – ztělesňuje negativní princip neplodného egoismu a na životě parazitujícího diváctví. Na odmítnutí postoje netvořivého svědka života navázalo Ř. vrcholné dílo *Rozhraní*, směřující k otázkám umělecké tvorby, jejího vztahu k životu a odpovědnosti vůči lidskému společenství. V románu o vzniku románu, sledujícím vnitřní krizi a tvůrčí i osobní obrodu umělce pocitem družnosti, je schopnost kontaktu a vědomí sounáležitosti s lidmi představena jako nutný předpoklad každého tvůrčího činu. Po 1945 se v Ř. tvorbě projevil odvrat od analytické introspekce k syntetizující metodě společenské typizace; v podstatě monografické pojetí románu se začalo měnit v komplexnější záběr reality, do popředí se dostávaly společensky aktivní postavy a místo analýzy stavů dějové akce. Nosnost nové metody zkoušel Ř. nejprve v krátkých povídkách s náměty z doby okupace a Květnového povstání uveřejňovaných v časopisech (zahrnuty do souboru povídkové tvorby z 1928–48 *Tváří v tvář*), po 1948 se ji pokusil uplatnit i v románu. Výsledkem byl historický román o současnosti *Nástup*, první díl zamýšlené široce koncipované trilogie, která měla zachytit dramatický proces revolučních proměn v českém pohraničí v letech 1945–48. Pod tlakem dobových politických názorů na problematiku pohraničí na jedné i vlivem normativních požadavků socialistického realismu na druhé straně došlo k znehodnocení tohoto úsilí; rozporuplná realita exponovaného území byla podřízena ideologickému schématu, skutečná vnitřní dramatičnost dění nahrazována dějovými efekty převzatými z detektivního či dobrodružného románu a jednání postav motivo-

váno v prvé řadě odkazem na jejich kladnou či zápornou dějinnou reprezentaci. Zatímco v Nástupu, který se stal v poválečné české literatuře prvním velkým společenským románem ze současnosti, byl apriorně daný ideologický cíl ještě skryt díky Ř. schopnosti sevřít látku v pevný epický tvar, v románu *Bitva*, jehož děj pokračoval až k událostem roku 1948, se všechny negativní rysy schematismu projevily už zcela otevřeně. Nové horizonty Ř. tvorby naznačilo posmrtně vydané torzo románu o „mravní odpovědnosti člověka v socialismu" *Píseň o věrnosti a zradě*. – Ř. spolupracoval též s filmem: podle jeho námětu byl natočen film Rukavička (1941), napsal scénář k filmům Rozina sebranec (1945, podle Z. Wintra), Až se vrátíš (1948, s E. Řezáčovou a V. Krškou), Vzbouření na vsi (1949) a Po noci den (1956, s E. Řezáčovou), nerealizována byla filmová povídka *La bella Boema* (1944).

PSEUDONYM, ŠIFRY: R. Nový (Ozvěny domova a světa); -vč- (Čes. svět, Eva), V. Ř., vř (Práce). ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Čes. svět (1928–29, PP, články, též divad. kritika); Čin (1932–33); Dikobraz (1954); Dobrý den (1928–29); Eva (1929–33, též divad. kritika); Květy (1951, 1954–55); Kytice (1945); Lid. noviny (1933–45, 1948–52); Lit. noviny (1941, 1951); Lit. noviny (1953–56); Lumír (1922, BB pod pův. jm.); Magazín DP (1936); Mladá fronta (1955); Nár. osvobození (1929–30); Naše zprávy (1939–40); Nový život (1949, 1952–54); Obrana lidu (1953); Ozvěny domova a světa (1934–40); sb. Památník Pražského povstání 1945 (1946); Panoráma (1935–36, 1947); Plamen; Plaménky (1948); Práce (1945–48); sb. 1. máj v české poezii a próze (1950); Roj; Rudé právo (od 1945); Skautka (1947); Studentský časopis (1939, 1941); Svět sovětů (1953); Světozor (1928, 1931–32; debut P Knír, s E. Řezáčovou); Tvorba (1946, 1948, 1950–51); sb. Účtování a výhledy (1948); Venkov (1929–32); sb. Život (1928–30); – posmrtně: Host do domu (1956); Květen (1956); Lit. noviny (1956–57); Nový život (1956–57). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Fidlovačka (BB pro ml. k obrázkům J. Lady, 1932); Kluci, hurá za ním (P pro ml., 1934); Poplach v Kovářské uličce (P pro ml., 1934); Větrná setba (R 1935); Slepá ulička (R 1938); Čarovné dědictví (P pro ml., 1939); Na pouti (BB pro ml. k obrázkům J. Lady, b. d., 1939); Černé světlo (R 1940); Svědek (R 1942); Stopy v písku (FF 1944); Rozhraní (R 1944); Vzbouření na vsi (filmová P, 1948, s J. Machem); Nástup (R 1951); Bitva (R 1954); – posmrtně: Tváří v tvář (PP 1956); Píseň o věrnosti a zradě (torzo R, 1956, ed. E. Řezáčová, V. Kocourek); La bella Boema (filmová P, 1979). – *Výbory:* Pohádky (1957, ed. S. Jareš); O pravdě umění a pravdě života (kritiky a teoretické stati, 1960, ed. J. Opelík); Cestou pravdy umění a pravdy života. Z deníku (1981, ed. V. M. Nejtek). – *Souborná vydání:* Dílo V. Ř. (nakl. Českosl. spisovatel, 1953–61, 12 sv.); Spisy V. Ř. (Českosl. spisovatel, 1986–89, 3 sv., nedokonč.). ▮ REDIGOVAL *časopis:* Český svět (1927–29, lit. část); *sborník:* Život (1928–30; sv. 8, 1928/29 s O. Kerhartem a V. Radou, sv. 9, 1929/30 s O. Kerhartem); *knižnici:* Omnia, malé práce velkých autorů (1930–34). ▮

LITERATURA: F. Götz: V. Ř. (1957); H. Junková: V. Ř. Literární pozůstalost (LA PNP 1987). ▮ M. M. (Majerová): ref. Kluci, hurá za ním, Čin 1933, s. 518; neč. (F. Nečásek): ref. Poplach v Kovářské uličce, RP 15. 12. 1934; ● ref. Větrná setba: -vka (M. Hlávka), Studentský časopis 14, 1934/35, s. 256; B. Benešová, Panoráma 1935, s. 4; G. (F. Götz), NO 28. 3. 1935; m. h., LUK 1935, s. 157; as (M. Holas), Rozhledy 1935, s. 84; A. N. (Novák), LidN 15. 4. 1935; F. M. (F. Němec), RP 4. 5. 1935; AMP. (A. M. Píša), PL 19. 5. 1935; E. D., Mladá garda 17. 9. 1935; Kp (J. Knap), Venkov 6. 11. 1935; J. Šnobr, Čin 1935, s. 182; K. Sezima, Lumír 62, 1935/36, s. 471 ●; ● ref. Slepá ulička: kp (P. Karvaš), Studentský časopis 18, 1938/39, s. 218; A. N. (Novák), LidN 26. 2. 1939; vbk. (V. Běhounek), Nár. práce 19. 3. 1939; F. Křelina, Venkov 1. 4. 1939; -k (B. Václavek), Mor. večerník 2. 4. 1939; J. Šup, KM 1939, s. 183; J. B. Č. (Čapek), Naše doba 47, 1939/40, s. 120; K. Sezima, Lumír 66, 1939/40, s. 207; J. Filipec, Akord 7, 1939/40, s. 195 ●; gla: ref. Čarovné dědictví, LidN 2. 8. 1939; ● ref. Černé světlo: lnz (L. N. Zvěřina), Čteme 2, 1939/40, s. 246; F. Götz, NL 30. 6. 1940 → Literatura mezi dvěma válkami (1984); J. Pilař, Venkov 26. 7. 1940; AMP. (A. M. Píša), Nár. práce 11. 8. 1940; B. Jedlička, LidN 18. 8. 1940; -ühl- (B. Mühlstein), Naše zprávy 31. 8. 1940; J. Šup, KM 1940, s. 328 a (jšp) LitN 1940, s. 179; B. Fučík, Akord 8, 1940/41, s. 62 ●; J. Branžovský, Rukavička: čili O spolupráci literatury a filmu, KM 1941, 290; ● ref. Svědek: l (B. Novák), LidN 2. 5. 1942; K. Polák, KM 1942, s. 275; K. Milotová, Venkov 29. 11. 1942; F. Götz, Čteme 1942, s. 225; J. K. (Kopecký), LidN 28. 12. 1942; B. Fučík, Akord 10, 1942/43, s. 103; p. (A. M. Píša), Nár. práce 1. 1. 1943; L. Jehlička, Řád 1943, s. 146 ●; J. Černý: V. Ř., LidN 12. 12. 1943 + V. Ř., LidN 20. 3. 1944; ● ref. Stopy v písku: K. P. (Polák), Nár. práce 9. 1. 1945; J. M., LidN 18. 2. 1945 ●; ● ref. Rozhraní: J. Machoň, LidN 28. 1. 1945; p. (A. M. Píša), Nár. práce 29. 4. 1945; B. Novák, KM 1945, s. 27 ●; ● ref. Nástup: vbc (V. Vrabec), Svob. slovo 24. 4. 1951; J. Štern, Tvorba 1951, s. 459; V. Stejskal, Práce 13. 5. 1951; J. Kristek, NŽ 1951, s. 725; P. Reiman, LidN 10. 6. 1951; J. Hájek, RP 24. 6. 1951 → upr. Literatura a život (1955); I. Klíma, Mladá fronta 27. 4. 1952 ●; ● ref. Bitva: J. Mukařovský, LitN 1955, č. 6; F. Buriánek, RP 30. 1. 1955; J. Hájek, NŽ 1955, s. 72 → upr. Literatura a život (1955); B. Macák, HD 1955, s. 66; F. Benhart, Českosl. voják 1955, č. 5; -vk-, Čtenář 1955, s. 204 ●; J. Šlajer: O Ř. tvorbě pro mládež, NŽ 1955, s. 374; ● nekrology: I. Skála, RP 23. 6. 1956 → Kontinuita 1 (1980); J. Strnad, Zeměd. noviny 23. 6. 1956; Rozloučení s V. Ř. (smuteční projevy), LitN 1956, č. 28 ●;

● ref. Tváří v tvář: F. Buriánek, LitN 1956, č. 30; J. Opelík, HD 1956, s. 407; M. Jungmann, RP 7. 10. 1956 ●; F. Götz: Románové dílo V. Ř., NŽ 1956, s. 948; M. Nosek: K otázkám typizace ve vývoji Ř. prózy, ČLit 1956, s. 236; A. M. Píša in V. Ř.: Svědek (1956) → Stopami prózy (1964); J. Seifert in V. Ř.: Čarovné dědictví (1956); F. Buriánek: Ř. odkaz mládeži, ZM 1, 1956/57, s. 11 + Nad dílem V. Ř., LitN 1957, č. 25 → O české literatuře našeho věku (1972) + Cesta V. Ř., Literatura ve škole 1957, s. 241 → O současné české literatuře (1982); N. Doskočilová: ref. Pohádky, ZM 1957, s. 408; J. Hrbáček: Náčrt jazykového a stylistického rozboru Bitvy, SaS 1957, s. 90; J. Opelík: Ke genezi Ř. Rozhraní, SVŠP Olomouc, Jazyk a lit. 6 (1959); A. Petráčková: První Ř. knihy pro děti a jejich význam pro vývoj autorovy tvorby, ČLit 1959, s. 391; J. Opelík in V. Ř.: O pravdě umění... (1960); V. Novák in V. Ř.: Větrná setba (1961); F. Buriánek: K nedožitým šedesátinám V. Ř., Plamen 1961, s. 70; E. Charous: Nad dielom V. Ř., Predvoj (Bratislava) 1961, č. 18; J. Opelík: Vyslovit pravdu svého času, Kultura 1961, č. 18 + in V. Ř.: Černé světlo (1961) + in V. Ř.: Rozhraní (1961) + Proměny Ř. metody. Od Rozhraní k Nástupu, ČLit 1962, s. 1 + Historický román o současnosti, HD 1962, s. 74 → Nenáviděné řemeslo (1969); J. Svoboda: K Ř. knížkám pro mládež, SPPI Ostrava, Společenské vědy 1, Jazyk-literatura-umění 3, 1962; F. Götz in V. Ř.: Svědek (1964); M. Tomčík in V. Ř.: Rozhranie (Bratislava 1966) → přeprac. Epické súradnice (1980); J. Veselková: Stylistické využití iterace v Ř. knihách pro mládež, SPF Plzeň, Jazyk a literatura 7, 1967, s. 37; H. Hrzalová: V. Ř., Tvorba 1971, č. 18; J. Opelík in V. Ř.: Slepá ulička (1972); R. Pytlík: Historismus v Ř. Nástupu, ČLit 1972, s. 131 → Sedmkrát o próze (1978) + in V. Ř.: Rozhraní (1973); J. Voráček: K ideově umělecké a typologické problematice Ř. prózy pro mládež, AUC Praha 1973, Slavica Pragensia 16, 1975; ● 75. výr. narození: M. Pohorský, Lit. měsíčník 1976, č. 5; Š. Vlašín, Tvorba 1976, č. 19 ●; R. L. Filipčikova: Poslání umění jako téma umělecké literatury, ČLit 1976, s. 305; E. Aufová, H. Pekařová: Válka a osvobození jako inspirační zdroje, Universitas 1976, č. 2; J. Nejedlá: Historismus v Hečkově Dřevěné dědině a v Ř. Nástupu, AUC Praha, Philologica 3–4, 1975, Slavica Pragensia 18, 1977; D. Moldanová in V. Ř.: Svědek (1979) → zkráceně Čes. jazyk a literatura 31, 1980/81, s. 409; E. Řezáčová in V. Ř.: La bella Boema (1979); F. Buriánek: Samota sobectví, in Z moderní české literatury (1980) + in V. Ř.: Nástup (1981 a 1985); ● 80. výr. narození: R. Šťastný, Čes. jazyk a literatura 31, 1980/81, s. 414; J. Nejedlá, Tvorba 1981, č. 18; R. Pytlík, Lit. měsíčník 1981, č. 5; Š. Vlašín, Věda a život 1981, s. 309 ●; F. Buriánek, E. Řezáčová in V. Ř.: Cestou pravdy umění a pravdy života (1981); R. Pytlík: Psychologický román a současnost, in Česká literatura v evropském kontextu (1982); E. Řezáčová: Co čas neodvál (vzpomínky), Výběr z nejzajímavějších knih 1982, č. 2–4; F. Všetička: Pohled do Ř. dílny (rozbor R Svědek), AUP Olomouc, Facultas paedagogica, Český jazyk a literatura 3, sv. 5, 1985; J. Tywoniaková: Obraznost výrazu v románech V. Ř., Sborník Kruhu přátel čes. jazyka 1985, s. 97; ● 85. výr. narození: (hls) (J. Halas), Rozhlas 1986, č. 19; H. Hrzalová, Lit. měsíčník 1986, č. 10; J. Mourková, Hlas revoluce 1986, č. 21 ●; M. Uhlířová: Ř. cesta ke společenskému románu, Lit. měsíčník 1986, č. 5; R. Pytlík in V. Ř.: Rozhraní (1986); D. Moldanová in V. Ř.: Černé světlo, Svědek (1988) + in V. Ř.: Větrná setba, Rané prózy (1989); J. Firt in Knihy a osudy (1991); (el): Ohlédnutí za inspirujícím dílem, Haló noviny 1991, č. 35; D. Hodrová: V. Ř., Nástup, sb. Rozumět literatuře 2. Česká literatura 1945–1970 (1992); fr (F. Ryčl) in Slovník české prózy 1945–1994 (1994, Nástup); M. Jungmann: Prózy o česko-německých vztazích, LitN 1993, č. 29; E. Řezáčová: Bez parády, bez fanfár (vzpomínky), Obrys – Kmen 1996, č. 2, příl.; M. Friš: Zastoupení sémantických tříd v jednom románovém textu (Rozhraní), SaS 1997, s. 105.

pm

Ema **Řezáčová**

* 17. 11. 1903 *Praha*
† 29. 6. 1997 *Praha*

Autorka psychologických povídek a společenských románů, dramat a knih pro mládež inspirovaných vlastní osobní i generační zkušeností a často zobrazující osudy žen; publicistka.

Narodila se v rodině majitele mechanické dílny, po 1. světové válce dělníka v Kolbence. Po absolvování městské dívčí školy studovala 1918–20 na chemickém oddělení vyšší průmyslové školy, kterou pro nedostatek prostředků nedokončila. 1920–23 pracovala jako redaktorka v nakl. Karel Šolc (redigovala Šolcovy kalendáře). 1921 se seznámila se svým pozdějším mužem a spisovatelem V. Voňavkou, který po svatbě (1923) podle ní změnil příjmení na Řezáč (synové Ivan a Tomáš). 1927 byla Ř. v domácnosti, pak působila jako redaktorka časopisů Čes. svět (1927–29; literární část v té době externě řídil V. Řezáč), Eva (1930–35) a Ozvěny domova i světa (1935–40). Za války nebyla zaměstnána. 1945–49 redigovala v nakl. Práce edici Románové novinky, 1947–48 redigovala nedělní Ženskou hlídku deníku Práce; od 50. let byla spisovatelkou z povolání. Po 1945 navštěvovala s manželem často pohraničí; cestovala po Polsku (1948, 1958) a po SSSR (1956 a 1960). S V. Řezáčem literárně spolu-

pracovala na filmech Až se vrátíš (1948) a Po noci den (1956). Byla dlouholetou členkou Penklubu (i po obnovení jeho činnosti 1989).

Tvorbu Ř. charakterizovala orientace na osudy ženských postav. Při zobrazování jejich individuálních údělů, sledovaných v dlouhém časovém horizontu a v širokých souvislostech rodinných, pracovních a společenských, si všímala jak niterného života postav, tak vztahů mezi nimi a konkrétních dobových podmínek; psychologické portréty tak často přerůstaly v obraz postihující společenskou atmosféru a politické milieu určité historické epochy. Po několika časopisecky otištěných mladistvých básních a pozdějších drobných prózách debutovala Ř. knižně románkem pro dospívající dívky *Špička chce k novinám*, v němž zúročila zkušenosti z vlastní cesty do novinářského a nakladatelského světa a příběhem aktivní, bystré a nesentimentální hrdinky úspěšně překonala konvence běžné dívčí četby. Stejné prostředí zachytila i v dalším románu *Čertovo kolo*, satirickém obrazu nakladatelského podnikání s brakovou literaturou. Pozdější práce Ř. ze sklonku 40. a první poloviny 50. let byly silně poznamenány dobovou snahou o socialisticky angažovanou literární tvorbu se silným akcentem na její politicky výchovnou funkci. Začlenily se do usměrněného proudu údajně realistické budovatelské prózy a dramatiky svými náměty i ideologickými konstrukcemi (pracovní hrdinství na stavbách socialismu v povídkových souborech *Nový svět* a *Proudy*, přerod vesnice v dramatech *Třetí vrstva*, *Tichá vesnice*, *Panenská jablka*); schematismus, k němuž tato orientace vedla, se Ř. snažila oslabit prohloubením psychologické motivace jednání postav (román *Jeden a druhý*, drama o konfliktu generací *Jana*). Výjimku mezi pokusy zobrazit širší problematiku společenského procesu po 1945 tvořila komorní próza *Neznámá v rovnici*, sledující z etického hlediska život manželské dvojice a zamýšlející se nad otázkou umělecké zodpovědnosti. Nejnáročnějším záměrem v díle Ř. byla řízena románová pentalogie *Pozlacené dno*, *Lesklá bída*, *Tantalovy slasti*, *Kde přezimují motýli*, *Modrý vějíř*, inspirovaná autobiografickými zkušenostmi a motivovaná snahou vyjádřit životní postoj vlastní generace. Pestré a pohnuté osudy hlavní hrdinky od dívčích let až do stáří mají zároveň postihovat peripetie společenského vývoje od sklonku rakouské monarchie po konec 60. let, a to především v prostředí autorce důvěrně známém (svět drobných podnikatelů před 1. světovou válkou, inteligence a umělecká bohéma meziválečného období, novinářské prostředí po roce 1948 a v letech šedesátých). Romány jsou přitom koncipovány jako volný tok vyprávění v první osobě s mnoha dějovými digresemi a vedlejšími postavami; vypravěčkou je sama hlavní hrdinka celé pentalogie, žena usilující o seberealizaci a postupně se vyhraňující v osobnost pevných morálních a politických postojů, statečně se vyrovnávající i s bolestnými osobními ztrátami. Poslední autorčiny práce (novela *Mráz*, román *Blázen z Horní Dolní*) charakterizoval odklon od široce vymezovaného společenského tématu ke komornímu příběhu osamělého jedince (staré ženy, venkovského muže) a k postižení jeho citového i mravního světa. V posledních letech života Ř. pracovala na svých memoárech; části z nich otiskovala v časopisech, knižní celek s titulem Zastávky na trase života, připravený 1989, zůstal nevydán.

ŠIFRA: -st-. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* sb. Čarovná zahrada (1944); Čes. slovo; Čes. svět (1928–29); sb. 40 let práce pro čes. knihu. 1949–1989 (1989); Divadlo (1955); Eva (1930–35); Hlas revoluce (1976); Kmen (1989); Kultura (1958); Květy (1983); Lada; Lid. noviny (1929–41; 1937–38 na pokr. R Dům na kolečkách); Lit. měsíčník (1973–88); Lit. noviny; Nár. práce (1929); Nár. práce (1940–41); Nové knihy (1968–74, 1984, 1989); Novinář (1984); Nový život; O knihách a autorech (1974–81); Obrys – Kmen (1996); Ozvěny domova i světa; Plamen (1960); Práce (od 1945); Roj; Rudé právo (1982–83); Světozor (1928); Tvorba (1973–76, příl. Kmen 1982–84); Učitelské noviny (1985); Václav Řezáč: La bella Boema (1979); Večerní Praha (1955); Venkov (1929–32); Vlasta (1950–51, 1992); Výběr z nejzajímavějších knih (1982–85); Zeměd. noviny; Zvěstování (1919); Zvon (1921). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Špička chce k novinám (R pro ml., 1934); Čertovo kolo (R 1944); Radostná událost (R 1947); Dům na kolečkách (P pro ml., 1948); Třetí vrstva (D b. d., 1948, i prem.); Tichá vesnice (D 1950, prem. 1949); Nový svět (PP 1953); Proudy (PP 1954); Panenská jablka (D 1954); Jana (D 1956, prem. 1955); Neznámá v rovnici (P 1960); Jeden a druhý (R 1962); Pozlacené dno (R 1968, 1. d. pentalogie); Lesklá bída (R 1970, 2. d.); Tantalovy slasti (R 1974, 3. d.); Kde přezimují motýli (R 1976, 4. d.); Modrý vějíř (R 1979, 5. d.); Mráz (P 1981); Blázen z Horní Dolní (R 1983). ▮ REDIGOVALA *knižnici:* Románové novinky (1945–49, 1947–48 s F. Markupem). ▮ USPOŘÁDALA A VYDALA: V. Řezáč: Píseň o věrnosti a zradě (torzo R, 1956, s V. Kocourkem). ▮

LITERATURA: sb. E. Ř. (nakl. Českosl. spisovatel b. d., 1978, ed. O. Hrivňáková). ▮ neč. (F. Nečásek): ref. Špička chce k novinám, RP 1. 12. 1934; K. P. (Polák): ref. Čertovo kolo, Nár. práce 1. 7. 1944; ● ref. Třetí vrstva: t. (J. Träger), Práce 9. 11. 1948; L. Fikar, Mladá fronta 11. 11. 1948; jmk. (J. M. Kvapil), Svob. slovo 11. 11. 1948; eas (E. A. Saudek), LidN 11. 11. 1948; bs (B. Slavík), LD 11. 11. 1948; KAK (K. A. Krejčí), Obrana lidu 12. 11. 1948; b. (B. Březovský), NO 14. 11. 1948; K. Bradáč, RP 16. 11. 1948; H. Budínová, Kulturní politika 3, 1947/48, č. 64 ●; ● ref. Radostná událost: b. (V. Běhounek), Práce 13. 2. 1948; V. Nekvinda, Lid. kultura 1948, č. 12 ●; ● ref. Tichá vesnice: E. Janský, Zeměd. noviny 17. 12. 1949; K. B. (Bradáč), Obrana lidu 18. 12. 1949; bs (B. Slavík), LD 22. 12. 1949; pro (V. Projsová), LidN 23. 12. 1949; J. Hájek, Tvorba 1950, s. 287; jtg (J. Träger), Svět v obrazech 1950, č. 14 ●; ● ref. Nový svět: J. Štefánek, RP 20. 8. 1953; J. Hájek, LitN 1953, č. 46 ●; ● ref. Proudy: M. Schulz, LitN 1954, č. 38; M. Ivanov, HD 1954, s. 320 ●; F. Benhart: Nad povídkovou tvorbou E. Ř., NŽ 1954, 2. pol., s. 204; ● ref. Jana: K. Nešvera, Mladá fronta 23. 10. 1955 (rozhovor s režisérem O. Ornestem); vbk (V. Běhounek), Práce 13. 12. 1955; S. Dolanská, Večerní Praha 13. 12. 1955; O. Fencl, Obrana lidu 14. 12. 1955; jtg (J. Träger), Svob. slovo 14. 12. 1955; Z. Roubíček, Mladá fronta 15. 12. 1955; we (M. Wendt), LD 15. 12. 1955; J. Hájek, LitN 1955, č. 52; Z. Bláha, Divadlo 1956, s. 130; E. Drmola (rozhovor s E. Ř.), S. Machonin, obojí Programy Městských divadel pražských 1956, č. 55; J. R. Pick, Květen 1956, s. 218; A. Scherl, HD 1956, s. 35 ●; ● ref. Neznámá v rovnici: F. Benhart, LitN 1960, č. 52; mv, Nové knihy 1960, č. 6 (rozhovor s E. Ř.); vbk (V. Běhounek), Práce 3. 1. 1961; M. Postler, Mladá fronta 29. 1. 1961; Z. Kožmín, HD 1961, s. 136; J. Vojtek, Mladá tvorba 1961, č. 6–7 ●; ● ref. Jeden a druhý: M. Drápal, Plamen 1962, č. 6; H. Hrzalová, Tvorba 1962, s. 643; M. Petříček, LitN 1962, č. 22; -r, Nové knihy 1962, č. 14; M. Suchomel, HD 1962, s. 373 → Co zbylo z recenzenta (1995) ●; ● ref. Pozlacené dno: I. Zítková, RP 14. 12. 1969; J. Svoboda, Listy 1969, č. 10 ●; ● ref. Lesklá bída: H. Hrzalová, RP 24. 2. 1971; MJV (M. Janů-Veselá), Práce 24. 2. 1971; (iz) (I. Zítková), Mladá fronta 5. 3. 1971; (zz). (Z. Mráz), Zeměd. noviny 19. 4. 1971 ●; ● k sedmdesátinám: H. Hrzalová, RP 17. 11. 1973; J. Otradovicová, Práce 17. 11. 1973, příl.; N. Frýd, Tvorba 1973, č. 46; J. Šanda, Lit. měsíčník 1973, č. 9 ●; ● ref. Tantalovy slasti: L. Hrušková, Večerní Praha 13. 3. 1974; JiK (J. Klimentová), RP 19. 4. 1974; B. Balajka, Práce 16. 5. 1974; (iz) (I. Zítková), Zeměd. noviny 3. 6. 1974; K. Cvejn, Lit. měsíčník 1974, č. 8; JŠ. (J. Šanda), Nové knihy 1974, č. 9; Š. Vlašín, Tvorba 1974, č. 25 ●; ● ref. Kde přezimují motýli: J. Klempera, Nové knihy 1976, č. 12 (rozhovor s E. Ř.); V. Kolár, Tvorba 1976, č. 23; J. Šnobr, O knihách a autorech 1976, léto ●; ● k 75. narozeninám: (l)., LD 16. 11. 1978; (Mx), Práce 17. 11. 1978; -nek-., Tvorba 1978, č. 46; J. Pecháček, Lit. měsíčník 1978, č. 9 ●; ● ref. Modrý vějíř: J. Šanda, O knihách a autorech 1979, jaro; (zh) (Z. Heřman), Mladá fronta 31. 8. 1979; (iz) (I. Zítková), Zeměd. noviny 28. 9. 1979; A. Hájková, Lit. měsíčník 1980, č. 1 ●; ● ref. Mráz: J. Hájková, Svob. slovo 11. 2. 1982; J. Heřtová, RP 1. 3. 1982; Š. Vlašín, Rovnost 4. 5. 1982; J. Mourková, Tvorba 1982, příl. Kmen, č. 7; J. Š. (Šanda), Nové knihy 1982, č. 1–3 ●; ● ref. Blázen z Horní Dolní: O. Dub a J. Mourková, oba Tvorba 1983, příl. Kmen, č. 48; J. Nejedlá, RP 17. 11. 1983; J. Šanda, Nové knihy 1983, č. 39; D. Hubená, Lit. měsíčník 1984, č. 1; M. V., Slovenské pohľady 1984, č. 4 ●; ● k osmdesátinám: B. Hemelíková, Práce 12. 11. 1983; (vbc) (V. Vrabec), Svob. slovo 23. 11. 1983; O. Dub, O knihách a autorech 1983, podzim; D. Moldanová, Lit. měsíčník 1983, č. 9; J. M. (Mourková), Tvorba 1983, příl. Kmen, č. 46; J. Šanda, Nové knihy 1983, č. 47 ●; ● k 85. narozeninám: NaK (N. Klevisová), Kmen 1988, č. 46; D. Moldanová, Lit. měsíčník 1988, č. 9; J. Rumler, Večerní Praha 17. 11. 1988 ●; ● nekrology: (elf), Práce 24. 7. 1997; H. Hrzalová, Haló noviny 31. 7. 1997; (vl) (Š. Vlašín), Naše pravda 1997, č. 42 ●; J. Březina in Děti slavných rodičů (1998, s. 105).

bs

Josef Jindřich **Řezníček**

* 1. 5. 1823 *Praha*
† 8. 12. 1880 *Kouřim*

Dramatik a prozaik z potylovské generace, překladatel divadelních her a drobnější prózy zejména z francouzštiny a němčiny, obrozenský osvětový pracovník na Pelhřimovsku.

Psal se též Jindřich Josef nebo J. F., J. M. Řezníček. – Pocházel z nezámožné rodiny pražského krejčího. Nejprve studoval na staroměstském Akademickém gymnáziu (mat. 1841), poté dva semestry na tzv. filozofii (1841–42) francouzštinu, slovanské jazyky a filozofii. Složil státní zkoušky z francouzštiny a polštiny, ale studia nedokončil; musel je údajně pro hrubé chování opustit. Během gymnazijního studia byl pod silným vlivem svého učitele J. Jungmanna a staršího přítele J. K. Tyla, který ho přivedl k literární činnosti a částečně i hmotně podporoval (opisy her, časopisecké korektury, výpomoc při překladech pro potřeby Tylovy dramaturgie). I po konfliktu na studiích se Ř. dále zabýval slovanskými jazyky, krátce také vykonával učitelské povolání (1844–45). 1848 patřil k zakladatelům a hlavním spolupracovníkům revolučně nala-

děného časopisu Pozor!; 1849 vstoupil do státních služeb a působil jako soudní úředník v Praze, 1850 při krajském soudu v Plzni, odkud ještě t. r. přešel k okres. soudu v Pelhřimově. Tam se stal spoluzakladatelem zpěváckého spolku Záboj (1861), členem Svatoboru (1862), psal hry pro místní ochotnický soubor a pořádal vlastenecké zábavy (besedy, merendy, bály apod.). Pro účast na veřejném životě a hlavně po konfliktech s představiteli města byl 1864 přeložen do Pacova, kde setrval sedm let. Po složení povinné soudní zkoušky a po kratší působnosti v Příbrami přesídlil do Přibyslavi a po dvou letech jako listovní do Kouřimi, kde nedlouho před důchodem zemřel a byl pohřben.

Ř. literární aktivita spadá hlavně do jeho pražského a pelhřimovského životního období. Jeho prvním vystoupením se stal překlad Balzakovy povídky Křivá přísaha (Květy 1843). Atmosféra revolučního roku 1848 si našla cestu zejména do Ř. prací publikovaných v časopise Pozor!: v burlesce *Pan Rozbryndálek v bryndě anebo Kus bolestného citu v šatlavě* karikoval v postavě ustrašeného ševcovského praktikanta zpátečnické postoje za pražských bouří a báseň *Svobodným Češkám* pojal jako bojovnou výzvu k ženské emancipaci. Nejvýznamnějším počinem Ř. pražského tvůrčího období se stal soubor tří próz *Novely*. První dvě zasadil do prostředí vlasteneckých bálů a staroměstských měšťanských a šlechtických domácností (*Šťasten*, *Cesta k cíli*) a svůj častý námět lásky, která se potýká se stavovskou nerovností, zde podal ve wertherovském deníkovém tvaru a s využitím mystických prvků pražské německé romantiky; třetí povídku *Srdce a rod* Ř. situoval do renesanční Itálie a současně zpracoval i jako drama (*Neapolský žebrák*). Romantizující gesta naposledy provázela historickou povídku z prostředí českých rytířů 12. století (*Jiří Doupovec*). Poté je v próze *Nepřátelé poctivosti* vystřídal drsný deziluzivní pohled na svět, v němž poctivý člověk, zahnán lidskou zlobou mezi spodinu, hyne, aniž zradil své zásady, a zloduch zůstane na výsluní společnosti neodhalen. Na své přeložení reagoval Ř. satirickou deklamací *Kvinde a jinde* a poté literární činnosti zanechal. Vedle básní a epigramů roztroušených po časopisech se Ř. hlavně ve 40. letech věnoval divadlu. Jevištního provedení se však dočkaly jen tři jeho kusy a pak překlady, z nichž zejména hra K. Bluma Kryštof a Renáta se po uvedení ve Stavovském divadle stala ve 40. a 50. letech součástí repertoáru několika společností. Ostatní Ř. původní divadelní práce, satirické obrazy maloměstského byrokratismu a rakušáctví (Konšelé na sněmu, Kaňka v kalamáři) i další hry (Dobrý student, Sestřina pomsta aj.), právě tak jako libreto k opeře J. Balandy Šárka zůstaly neprovedeny a nebyly ani vydány tiskem. Vcelku Ř. původní práce i překlady působily strojeně zvláště pro četné neologismy a kalky z němčiny.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Josef Katechysmus, Josef Masařík, Josef patriarch, Masařík, Weronika Wěnceslava (Čes. včela 1847); J. Ř., Ř., -ř-., Řčk., $^{x}_{x}$ (Slovan 1871, FF). ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Čes. včela (1844–49); alm. Horník (1845); Květy (1843–45); Lumír (1852–55, 1872); Nár. listy (1862); Nitra (Skalice 1853); Ost und West (1847); Poutník (1847); Pozor! (1848); Pražské noviny (1855); Slovan (1871). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Novely (1847); Jiří Doupovec (P 1856); Nepřátelé poctivosti (P 1856); Kvinde a jinde (deklamace, 1864, pseud. Josef Masařík). – *Překlady:* H. de Balzac: Plavba berezinská (1844); É. L. A. Brisebarre, M. A. A. Michel: Bengálský tygr (1868, prem. 1851, šifra J. Ř.). ▮ SCÉNICKY. *Hry:* Neapolský žebrák čili Bez lásky žádná blaženost (1846); Amerikáni aneb Kletba jednorukého (1847); Syn chudého otce aneb Cesta do blázince (1847). – *Překlady:* K. Blum: Kryštof a Renáta aneb Sirotkové (1846); L. Mayer: Panský syn a děti z národu (1850, dle E. Sue); K. F. Gutzkow: Boháč ve škole chudoby (1850); A. Dumas st.: Hrabě Herrmann (1850); W. O. Horn: Šťastné líbánky (1864). ▮

LITERATURA: G. Erhart: Působení spisovatele J. J. Ř. v Pelhřimově (1941). ▮ K-ý: ref. Neapolský žebrák..., Květy 1846, s. 507, 511 + ref. překl. K. Blum, Ost und West 1846, s. 184; N. A.: ref. Amerikáni..., Květy 1847, s. 238 (zde též na s. 228 výstraha redakce obviňující M. Černého z plagiátu Ř. novely Na divadle pravda a zároveň Ř. smírná odpověď); ● ref. Syn chudého otce...: an., Květy 1847, s. 515; πρτ, Ost und West 1847, s. 520 ●; an.: ref. Dobrý student, Sestřina pomsta (zpráva o rukopisné existenci her), Pražský večerní list 15. 5. 1849; ● nekrology: an., NL 10. 12. 1880; an., Koleda 1881, s. 16; J. M. P., Světozor 1882, s. 286; F. Čenský, Osvěta 1882, s. 840 ●; vř.: J. J. Ř., Naše kniha 1923, s. 71; K. Jun: Ochotnické divadlo v Pelhřimově, sb. Památník Jednoty divadelních ochotníků Rieger v Pelhřimově (1934, s. 7); J. Fried: Počátky Zpěváckého spolku Záboj v Pelhřimově (1860–1862) a Svěcení spolkového Mánesova praporu, Památník Zpěváckého spolku Záboj v Pelhřimově (1937, s. 8); an.: J. J. Ř., in Literární osobnosti Pelhřimovska (Okresní knihovna Pelhřimov 1989).

mhs

Václav **Řezníček**

* 9. 9. 1861 *Velká Skalice* u České Skalice
† 26. 1. 1924 *Praha*

Prozaik, jenž své historické vzdělání využíval k psaní lidovýchovných příběhů pro dospělé i mládež založených na poznání archivních dokumentů, též autor próz z vesnického, maloměstského a pražského prostředí a popularizujících historických monografií a pojednání.

Narodil se jako syn rolníka v osadě Skalička. Od 1873 studoval nejprve na pražském Akademickém gymnáziu, dalších sedm tříd absolvoval v Hradci Král. Po maturitě 1881 si krátce zapisoval práva a pak filoz. fakultu, završenou 1889 doktorátem z historie (disertace *Snahy rodu lucemburského o nabytí marky braniborské*). Už během studia se věnoval jako učenlivý žák J. Baráka žurnalistice, řídil od 1886 rok Kolínské listy, později byl čtyři léta členem redakce Nár. listů. V 80. letech psal příležitostné literárněkritické stati do Světozoru a založil knižnici Modrá knihovna, v níž pak vydal podstatnou část svých beletristických i historických prací. 1907 nastoupil místo knihovníka Nár. muzea (postupně se stal až ředitelem knihovny), kde pořádal korespondenci z rukopisných pozůstalostí, vybudoval české oddělení a staral se o jeho doplňování časopisy z Moravy a ze Slovenska. Na vysoké škole pracoval ve studentských spolcích: byl funkcionářem Spolku akademiků východních Čech Krakonoš (1883 jednatel, od 1884 starosta) i Akademického čtenářského spolku (1885 starosta), od 1883 pracoval též v literárním odboru Umělecké besedy, byl členem spisovatelského spolku Máj. V polovině 90. let prodělal prudký názorový obrat od stoupence mladočeského liberalismu (povídka o selském povstání *Za utrpení předků* byla nakrátko konfiskována pro „schvalování rušení veřejného pokoje") a vehementního obhájce J. Husa (prosazoval postavení jeho pomníku, dožadoval se knihovny husitského hnutí) až k vyznavači katolické protireformace. Obě stanoviska vzájemně propojoval nacionálně zabarvený postoj. Jeho pozdější časopis Týden, vedený v katolicky tradicionalistickém duchu, se ocital v četných konfliktech a 1907 byl dokonce obviněn z denunciace středoškolských profesorů, kteří se ve svém volebním programu dožadovali vymanění školy z církevního vlivu; Ř. byl proto přechodně – do chvíle, než se objevilo, že pravděpodobně nebyl autorem nařčení – vyloučen ze spisovatelského spolku Máj.

Ř. beletristické pokusy pro dospělé i mládež se ve své podstatné části váží k historické tematice. Zpravidla čerpají látku ze života vesničanů na Českoskalicku a šířeji ve východních Čechách za prusko-rakouských válek v 18. (*Léta spásy, Vesnické povídky, Krví a železem*) a 19. století (*Poslední selské pozdvižení*) a za selských zápasů za zrušení nevolnictví a později i roboty (*Za utrpení předků, Z různých časů, V dusném vzduchu, Pro lepší budoucích*). Jsou to převážně do válečných událostí nebo selských bouří situované vesnické povídky, někdy s doprovodnou milostnou zápletkou, které se příliš neliší od Ř. obrázků ze soudobého venkovského života, laděných však idylicky (*Na stará kolena, Z podhorských tradic*). Historický zřetel pak Ř. uplatnil i v obrazech pobělohorské doby, zpracovaných – na rozdíl od spisu o válečném dění ústícím v bitvu na Bílé hoře hájícího protireformaci (*Bílá hora*) – ještě z liberálního antikatolického stanoviska (*Po velké události, Pod praporem naděje*). Ojediněle se věnoval i husitské látce (*Pod prameny sázavskými*) a předdějinným pověstem (*Vlasta*), šířeji pak národnímu obrození s prvními českými bály (*Národní beseda*), se skalickou jiřinkovou slavností a s historickými postavami, V. K. Klicperou aj. (*U českého lva*), i s idylicky laděným portrétem dospívající B. Němcové (*Za květu mladosti*). Ve svých pracích z minulosti Ř. využíval archivních dokumentů a pro novější děje i vyprávění pamětníků, přitom však podávání historických okolností často převážilo nad skrovným dějem, stereotypní chování postav nad psychologickou diferenciací, mnohomluvnost nad kompoziční kázní, lidovýchovné zřetele nad uměleckými cíli. Podobný ráz mají i pozdní romány ze soudobého maloměstského života, využívající konvenční fabule k sentimentální (*Český román*) nebo satirické (*Šmatolán*) kritice sociálních a politických poměrů a též k vlastenecky motivovanému moralizátorství (*Rudolf Bozděch*). Jako jednu z posledních svých prací Ř. vydal svědectví své sběratelské pilnosti, osmisvazkovou kroniku Prahy od osvícenství po 60. léta 19. století (*Naše zlatá matička*). Podrobný nástin pražského společenského a kulturního života za takřka jedno století obsahuje beletrizovanou tříšť dokumentů, korespondence,

výkladů pražských zvyklostí a zábav, citací lidových i kramářských písní, říkadel, protkanou drobnými příběhy historických postav, nejprve obrozenských, později koncentrujících vyprávění kolem života pražského primátora F. Dittricha. – Ř. popularizující monografické práce se opírají o drobné archivní poznatky i o vlastní vyjádření pojednávaných autorů, kompilační charakter mají jeho ryze historické spisy.

PSEUDONYMY, ŠIFRY: Autor nejmenovaný, Emil Exner, Vojta Jalovec, V. Skalička; Dr. Ř., Dr. ř., Dr. Řčk., Dr. V. Ř., Iber + řk., ř., Ř., Řčk., řčk., V. Ř., $_{x}^{x}{}_{x}^{x}$. ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Alétheia (1897–1901); Besedy lidu (1905–06); Budečská zahrada (1885–89); ČČM (1902–13); sb. Čechy 2 (1884); Čes. lid (1903–12); Jarý věk (1884–88); Jitřenka (Polička 1889); Kalendář čes. studentstva na rok 1887/88; Kalendář českožidovský (1884); Katol. listy (1903); Kolínské listy (1886–87); Květy (1883, 1888); Lid. noviny (1894–95); Lit. listy (1887–95); Lumír (1883, 1887); Máj (1904–06); Malý čtenář (1888–97); Nár. listy (1882–95); Nár. politika; Naše kniha; Naší mládeži; Obnova; Paleček; Památky archeologické a místopisné (1891); Rozhledy (1894); Ruch (1880–87); Světozor (1883–87); Švanda dudák (1883–86); Týden (1906–10); Vesna (1882–85); Vlasť (1887–88); Vyšehrad; Zábavné listy (1887–92); Zlatá Praha (1884); Zora (Brno). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie a práce o literatuře:* Léta spásy (PP b. d., 1882); Na stará kolena (P 1883); Podloudníci (P 1883); Z podhorských tradic (PP 1883); U českého lva (P b. d., 1883); Vesnické povídky (1884); Za utrpení předků (P 1884); Po velké události (PP b. d., 1884); Povídka o Viktorce (1885); Z různých časů (PP 1885); Pod praporem naděje (P 1885); V dusném vzduchu (PP b. d., 1885); Národní beseda (P 1886); Pro lepší budoucích (P b. d., 1888); Liliputáni (R, Vídeň 1889, pseud. Autor nejmenovaný); Ze starých časů (PP pro ml., 1889); Na ostatním penízi (P 1891); Zámecké novelky (1891); Český román (1892, pseud. Autor nejmenovaný); Pod prameny sázavskými (R 1892); Krví a železem (PP 1893); Příhody chlapce Kubiny (PP pro ml., 1893); Ze dnů hněvu božího (P 1893); Jaroslav Zásmucký 1, 2 (R 1894, pseud. Autor nejmenovaný); Rok mezi Přeloučí a Prahou (P 1895, pseud. Autor nejmenovaný); Za květu mladosti (P b. d., 1895); Mandel šelmovství a kousků Krakonošových (PP pro ml., b. d., 1895); Národní zlatodol (P 1896, pseud. Autor nejmenovaný); Poslední selské pozdvižení (P 1897); Student hrdina (P pro ml., 1897); Úpičtí rytíři (P pro ml., 1897); V Chytrákově (P 1897, pseud. Autor nejmenovaný); O českou korunu (P pro ml., b. d., 1898); Mladí starci (P 1898, pseud. Autor nejmenovaný); Starší historie (PP 1898); František Ladislav Čelakovský (studie, 1899); Praha (P 1899, šifra $_{x}^{x}{}_{x}^{x}$); Šmatolán (P 1899, pseud. Emil Exner); Novými směry (P 1901, pseud. Autor nejmenovaný); Rudolf Bozděch (R b. d., 1902); Královédvorské vzpomínky (paměti, 1904); Tajemní přátelé (PP pro ml., 1904); Všehlupy (P pro ml., 1906); Vlasta (R 1908); Kniha krásy: Čtyři roční doby (BB b. d., 1910); Jak věkové šli (PP 1912); Dědeček (R, St. Louis b. d., 1914, t. r. i Praha); Naše zlatá matička 1–8 (kronika, 1923–26). – *Ostatní práce:* Politická abeceda pro Čechy (1891); Bílá hora (1895); Selské zrcadlo představující život a působení Františka Vaváka (1895, upr. dle spisu F. Němečka a T. Fryčaje); František Palacký (1896; 1897 s tit. Velký Čech); Karel Havlíček (1897); 1848 (chronologie událostí, 1898); Rarach v Papežské knihtiskárně benediktinů rajhradských v Brně (polemika, 1898); Přemyslovci (1898); Židé v zemích českých (1900); Český duch ve století devatenáctém (1901); Památky historické svědčící o lásce k vědě i k víře shledáváme jak u všech národů, tak i u nás (1902); Maxmilián, císař mexický (1913); Jan Leopold Hay (1915, dopln. vyd. 1920); JUDr. Jan Podlipný, jeho život a působení (1924). – *Souborné vydání:* Spisy (postupně Grossman a Svoboda, V. Kotrba, A. Wiesner, A. Neubert, 1902–26, 19 sv.). ▮ KORESPONDENCE: Velectěný pane profesore... (V. Vávrovi z 1897), in V. Ř.: Rarach v Papežské knihtiskárně benediktinů rajhradských v Brně (1898, s. 10). ▮ REDIGOVAL *časopisy:* Kolínské listy (1886–87), Týden (1906–10); *sborník:* Slavnostní list k odhalení pomníku J. Baráka (1885); *knižnici:* Modrá knihovna (1892–1901). ▮ USPOŘÁDAL A VYDAL: Přednášky Josefa Baráka (1884–85, s J. Podlipným); Mrtvé duše aneb Příhody Čičikova z ruštiny M. Gogola přeložil Karel Havlíček Borovský (1894); František Pokorný, divadelní ředitel (vzpomínky, 1895); Kniha Josefova (1900); Jana Leopolda Haye Zpráva o vizitaci far kraje čáslavského (1903); Jana Leopolda Haye Zpráva o vizitaci far kraje chrudimského (1904); J. Barák: Vzpomínky (1905). ▮

BIBLIOGRAFIE: A. Dolenský: Bibliografie prací dr. V. Ř., Naše kniha 1924, s. 39; L. Vacina: V. Ř. (1861–1924), (Okres. knihovna Náchod 1974). ▮ LITERATURA: ● ref. Léta spásy: E. Miřiovský, Lumír 1882, s. 160; F. V. Vykoukal, Květy 1883, d. 1, s. 626; F. Bílý, Osvěta 1883, s. 559; S., Světozor 1883, s. 151 ●; ● ref. U českého lva: F. Bílý, Osvěta 1883, s. 1052; A. F. Tichý (F. Dlouhý), Lit. listy 1883, s. 173 ●; ● ref. Na stará kolena: J. F. Vrba (F. Dlouhý), Lit. listy 1883, s. 196; E. Miřiovský, Lumír 1884, s. 48; F. Bílý, Osvěta 1884, s. 82 ●; ● ref. Po velké události: Č. (L. Čech), Lit. listy 1884, s. 113; E. Miřiovský, Zlatá Praha 1884, příl. s. 94; Minucius, Zprávy apoštolátu tisku 1884, s. 44 ●; =: Böhmische Literaturbriefe VIII (portrét), Politik 22. 8. 1884; J. J. Baše: V. Ř., Zábavné listy 1885, s. 527; F. Bílý: ref. Za utrpení předků, Po velké události, Vesnické povídky, Z různých časů, Osvěta 1885, s. 748; ● ref. Vesnické povídky: -aue- (H. Pittauer), Lit. listy 1885, s. 73; B. Čermák, NL 23. 5. 1885; E. Miřiovský, Zlatá Praha 1885, s. 275 ●; ● ref. Z různých časů: J. F. Vrba (F. Dlouhý), Lit. listy 1885, s. 121; B. Čermák, NL 9. 4. 1885 ●; ● ref. Pod praporem naděje: -aue- (H. Pit-

tauer), Lit. listy 1886, s. 94; J. A. Očadlík, Hlídka lit. 1886, s. 217 ●; Č. (L. Čech): ref. Národní beseda, Lit. listy 1886, s. 159; J. Litera (J. Herben): Nejmladší romanopisci 1, Hlas národa 23. 5. 1886; F. V. Vykoukal: ref. Pod praporem naděje, Národní beseda, Osvěta 1887, s. 190; ● ref. Pro lepší budoucích: Č. (L. Čech), Lit. listy 1888, s. 267; F. V. Vykoukal, Osvěta 1888, s. 480 ●; ● ref. Zámecké novelky: B. Čermák, NL 4. 7. 1891; P., Hlídka lit. 1891, s. 198 ●; ● ref. Pod prameny sázavskými: L. Čech, Osvěta 1893, s. 954; F. Ú. (Úlehla), Hlídka lit. 1893, s. 118 ●; L. Čech: ref. Český román, Osvěta 1893, s. 285; ● ref. Krví a železem: A. D. (Dostál), Hlídka lit. 1894, s. 108; L. Čech, Osvěta 1895, s. 187 ●; ● ref. ed. Havlíčkova překladu Gogolových Mrtvých duší: P. Vychodil, Hlídka lit. 1894, s. 476; k tomu polemika: V. Řezníček, LidN 14. 10. 1894; P. Vychodil, J. Hrubý, I. Hošek, J. Otto, Zasláno, Prohlášení redakce, vše Hlídka lit. 1895, s. 40; J. Hrubý: Dodatek, Hlídka lit. 1895, s. 120 ●; J. Papež: ref. Bílá hora, Vlasť 11, 1894/95, s. 276; L. Čech: ref. Jaroslav Zásmucký, Osvěta 1895, s. 557; jv. (J. Vodák): ref. Za květu mladosti, Lit. listy 17, 1895/96, s. 155; ● ref. František Palacký: J. (T. G. Masaryk), Naše doba 3, 1895/96, s. 950; R. Vrba, Vlasť 13, 1896/97, s. 187 a 273 ●; P. Zaleťal : ref. Student hrdina, Vlasť 13, 1896/97, s. 680; ● ref. F. L. Čelakovský: an. (J. Herben), Čas, beletristická příl. k polit. týdeníku 1899, s. 55; V. Flajšhans, Osvěta 1899, s. 469 ●; ● ref. Šmatolán: an., Akademie 4, 1899/1900, s. 31; an., Alétheia 3, 1899/1900, s. 215 ●; ● ref. Rudolf Bozděch: an., Přehled 1, 1902/03, s. 155; E. Sokol, Rozhledy 13, 1902/03, sv. 1, s. 434; K. Horký, Samostatnost 17. 1. 1903 ●; J. Šach: Dr. V. Ř., Naše kniha 1921, s. 121; ● ref. Naše zlatá matička 1–8: -vb- (V. Brtník), Topičův sborník 10, 1922/23, s. 327 + (pod vl. jm.) Venkov 24. 2. 1923; Sk. (F. Skácelík), Lumír 1923, s. 275; K. (F. V. Krejčí), PL 22. 7. 1923; J. V. Sedlák, Pramen 4, 1923/24, s. 92; Rčk. (A. Roček), Lumír 1924, s. 162; V. Brtník, Venkov 16. 8. 1924 + Topičův sborník 12, 1924/25, s. 88; M. (E. Masák), Archa 1925, s. 32, 218, 471; F. Č. (Černovský), tamtéž, s. 316 ●; ● nekrology: an., Zvon 23, 1923/24, s. 280; -vb- (V. Brtník), Topičův sborník 11, 1923/24, s. 279; A. Dolenský, Naše kniha 1924, s. 17; M. Hýsek, Naše věda 1924, s. 83; A. Novák, LidN 29. 1. 1924; -vh-, NL 29. 1. 1924 ●; ● ref. JUDr. Jan Podlipný...: V. Brtník, Venkov 5. 4. 1924; J. Kapras, Čes. revue 1925, s. 52 ●; Hjk: Vzpomínka na V. Ř., LidN 9. 9. 1941.

zp

Zdeněk **Řezníček**

* 16. 2. 1904 *Třebíč*
† 17. 4. 1975 *Praha*

Básník a překladatel katolické orientace patřící k staroříšskému okruhu, vydavatel bibliofilské edice Magnificat, publicista.

Vl. jm. Zdenko Theodor Ř., psal se též Zdeněk Řezníček-Sid. – Otec byl poštovním úředníkem. Krátký čas Ř. vychovával dědeček v Hošťálkově u Vsetína; obecnou školu i gymnázium (od 1915) navštěvoval v Třebíči, 1918 přešel na městskou obchodní školu (abs. 1920), pracoval v dělnickém hnutí, vypomáhal v dělnickém družstvu a spoluzakládal časopis Jiskra (1919), později třebíčskou organizaci KSČ (pracoval na krajském sekretariátu), věnoval se žurnalistice. 1926–29 vystudoval Obchodní akademii A. Bráfa (v Třebíči). Poté se přestěhoval do Znojma, kde pracoval jako úředník v městské nemocnici; ženat od 1932. Byl členem Devětsilu a spolupracoval s B. Václavkem. Na přelomu 20. a 30. let se setkal s J. Florianem, přestoupil ke katolictví, stal se spolupracovníkem sborníků Archy a jedním z tvůrců staroříšského okruhu. 1936 byl redaktorem znojemského časopisu Proč a proto. 1938 pomáhal evakuovat znojemskou nemocnici do Třebíče, poté se stal správcem (později administr. ředitelem) okresní veřejné nemocnice v Kroměříži. Zde 1939 založil s pomocí přítele B. Reynka knižnici Magnificat, kterou (podporován tiskařem K. Krylem) vydával do 1948. Po 1948 (kdy byly mnohé tituly jeho knižnice v sazbě rozmetány) odešel do ústraní. Od 1964 byl v důchodu; 1974 se přestěhoval do Prahy, kde po těžké nemoci zemřel. Pohřben byl na Olšanských hřbitovech.

R. začal publikovat ve 20. letech satiry a politické články v levicově zaměřených novinách a časopisech. Pro jeho umělecký vývoj byl však rozhodující vliv J. Floriana, posléze B. Reynka. Ř. se stal básníkem, překladatelem (z němčiny, ruštiny, vlámštiny a francouzštiny) a publicistou katolické orientace. Jeho lyrika postupně přecházela od expresionisticky zabarveného vyjádření duševního neklidu a utrpení a od představ náboženského vytržení k prostým obrazům pokorné cesty ke křesťanskému řádu světa a absolutního spočinutí v klidu a jistotě rodiny, dětství a přírody. Své poslání hledače naděje a jistot víry chápal v souvislosti s národní svébytností a projevoval v období jejího ohrožení. Prvotinu *Samoty* charakterizoval verš spletité obraznosti a rozpoutané fantazie a prostupovala snaha po intenzivním vyjádření bolesti a odevzdání se Bohu. Sbírka *Vysočina* přinesla konkrétnější vidění, popisnější lyriku zakotvení v srdci rodného kraje, domova, křesťanství i v starosvětské idyle. Výrazové

zjednodušení a překonání stísněnosti nalezením harmonie a okamžiků vnitřní plnosti se prohloubilo ve sbírce *Spočinutí*, v poezii skromnosti, díkůvzdání za opojení přírodními krásami a jistotu rodinného štěstí. Křesťanským vědomím nadčasových hodnot a jistot lidského života, domova a venkova a pocitem svobody jsou prostoupeny sbírky *Soumraky prozářené* (s reflexí momentů útrap, osobní statečnosti i vítězství z období okupace) a *Ztlumený hlas*. Projevem Ř. občanského postoje byly *Glosy z lahve*, sled (ukrývaných) časových komentářů, satir, epigramů a ironických popěvků z let 1941–43, namířených proti násilí, rasismu, kolaboraci apod. – Ř. přispěl do ineditního sborníku k pětasedmdesátinám B. Reynka (1967). Značná část jeho tvorby zůstala v rukopise: sbírka Žernovy zítřků (1940), básně v próze Meditace v pološeru, soubor básní, esejů a vzpomínek Modrý sešit (psán do 1974), překlady (P. Scheerbart: Smrt Barmekidů, E. Dacqué: Tvář boží, E. A. Schröder: Duchovní písně), v pozůstalosti se též dochovala korespondence s J. Florianem z let 1928–41. – V bibliofilské básnické edici Magnificat Ř. vydal, vedle vlastních knih Vysočina, Samoty a překladu Q. Gezelle, zejména původní práce a překlady (Ch. Péguy, S. Renaudová aj.) B. Reynka, který se podílel i na grafické podobě některých titulů.

PSEUDONYMY: Sid, Zd. Sid (převážně ve 20. letech). ▮ PŘÍSPĚVKY *in:* Akord (1939, 1944); Archa (1939–40, 1947); sb. Archy (St. Říše 1929, 1938, 1946–48); Bič (Znojmo 1934); Dělnické listy (Znojmo); Index (1929, 1932, 1934); Informace osvětových sborů na Kroměřížsku (1940); Jiskra (Třebíč); Jitro (1939–42); Karabáč (Znojmo 1934); Kostnické jiskry (1975); sb. Nejmenší revue (1930); Pásmo; Proč a proto (Znojmo); Rovnost (Brno 1926); Řád (1941–44; 1942 čl. J. Florian a básníci); Vyšehrad (1945–48). ▮ KNIŽNĚ. *Beletrie:* Samoty (BB 1939); Vysočina (BB 1939); Sněhy (B 1941, s grafickým cyklem B. Reynka Sníh); Spočinutí (BB 1941); Soumraky prozářené (BB 1945); Glosy z lahve (BB 1945); Ztlumený hlas (BB 1948). – *Překlady:* V. V. Rozanov: Osamocení (1937); M. Picard: Útěk před Bohem (1938); Q. Gezelle: Verše (1942); A. Stifter: Polní květiny (1943). – *Ostatní práce:* Administrativní příručka pro ošetřovatelský personál (1947). ▮ KORESPONDENCE: M. Trávníček: Adresát B. Brauner (dopis z 1944), Proglas 1992, č. 5–6. ▮ REDIGOVAL *katalog:* Katalog výstavy 100 let českého národního života v Kroměříži (Kroměříž 1948, s F. Vrobelem); *knižnici:* Magnificat (Kroměříž 1939–48, 15 sv.). ▮

LITERATURA: ● ref. Samoty: B. Slavík, LidN 5. 6. 1939; M. Dvořák, Akord 7, 1939/40, s. 39 ●; ● ref. Vysočina: B. Slavík, LidN 4. 12. 1939; V. Hrbek (Z. Kalista), Lumír 66, 1939/40, s. 152; M. Dvořák, Akord 7, 1939/40, s. 163; B. Novák, KM 1940, s. 82 ●; J. Červinka: K poezii Z. Ř., Řád 1940, s. 99; ● ref. Spočinutí: strn (J. Strnadel), Nár. práce 14. 9. 1941; M. D. (Dvořák), Akord 9, 1941/42, s. 317 ●; J. Vladislav: ref. překl. A. Stifter, Řád 1943, s. 378; M. Dvořák: ref. Soumraky prozářené, Akord 12, 1945/46, s. 276; ● nekrology: Z. R. (Rotrekl), Katol. noviny 1975, č. 20; E. J. Havlíček, Kostnické jiskry 1975, č. 23 ●; J. Brixi: Magnificat (o Ř. edici a tvorbě), Amatérská scéna 1991, č. 3; F. Rafaja: Básník Z. Ř., LD (Brno) 16. 2. 1994; L. Vrla: Básnické dílo Z. Ř., Akord 1996, č. 2.

lm

Václav **Říha** viz Václav **Tille**

Fr. **Řivnáč**

Působnost 1847–1949

Pražský komisionářský, knihkupecký a nakladatelský podnik, jehož charakteristický sortiment tvořila nauková a vzdělávací literatura, a to i cizojazyčná; mj. expedoval publikace vydávané centrálními českými vědeckými a odbornými institucemi a pražskými vysokými školami. Ve 20. století též antikvariát a obchod s uměleckými předměty.

Zakladatel podniku František Ř. (* 1. 9. 1807 Praha, † 25. 6. 1888 Praha), syn zámožného pražského kožešníka, absolvoval Akademické gymnázium a jeden ročník tzv. filozofie (1825), pak čtyři roky praktikoval v knihkupectví A. C. Kronbergra (tehdy firma Kronberger a Weber), stal se tu obchodním vedoucím a od 1839 společníkem (firma Kronberger a Řivnáč). 1847 vystoupil (od 1843 měl vlastní koncesi) a založil samostatnou firmu (registr. od 18. 3. 1848). Stal se komisionářem a knihkupcem Čes. muzea (v jehož budově na Kolovratské třídě 58, dnešních Příkopech, závod zpočátku sídlil) a Matice české. Spíše ojediněle bral do komise i díla vydaná nákladem jednotlivců, sporadicky se uplatnil také jako nakladatel. V jeho rozrůstajícím se závodě se během let vyučila nebo byla zaměstnána řada příštích známých knihkupců a nakladatelů. Postupně

zastával několik spolkových a veřejných funkcí (mj. gremiální starosta, člen sboru obecních starších, pokladník Sboru pro zřízení českého Nár. divadla). 1884 předal závod synu Antonínovi. A. Ř. st. (* 23. 10. 1843 Praha, † 27. 8. 1917 Praha) vystudoval gymnázium a 1858 nastoupil praxi v otcově firmě, 1873 se stal jejím společníkem, 1885 vlastníkem. Podstatně rozšířil sortiment cizojazyčné (převážně německé) literatury. Získal komisní zastoupení dalších institucí vydávajících vlastní publikace (kromě Muzea a Matice české obhospodařovala firma úplně nebo částečně produkci KČSN, Čes. matice technické, Československé obchodní akademie, Uměleckoprůmyslového muzea, Královského čes. zemského archivu, Národopisné společnosti, Technologického ústavu, Technologického muzea, obchodního spolku Merkur, Spolku architektů a inženýrů, Jednoty právnické aj.). A. Ř. navázal obchodní kontakty i mimo Prahu, hlavně s Vídní. Jeho závod postoupil v rámci Rakouska-Uherska mezi největší podniky svého druhu. 1902 měl 27 zaměstnanců (většinou němčiny znalých Čechů, zčásti také přímo Němců). T. r. se definitivně přemístil do novostavby Zemské banky na Příkopy 24 (předtím dočasně sídlil na Ferdinandově třídě, dnešní Národní). Obratnost v obchodním podnikání spojoval A. Ř. se značnou stavovskou a veřejnou aktivitou. Patřil k zakladatelům a předním funkcionářům Československé obchodní akademie, obchodního spolku Merkur, Uměleckoprůmyslového muzea, byl několik let předsedou Grémia pražských knihkupců a čes. odboru Spolku rakousko-uherských knihkupců, místopředsedou a od 1902 předsedou pražské obchodní a živnostenské komory, zasedal ve vedení Zemské banky, správní rady banky Praha a Živnostenské banky, byl cenzorem Rakousko-uherské banky, soudním znalcem v oboru knihkupeckém aj.; získal také různá oficiální ocenění, mj. 1907 doživotní členství v rakouské panské sněmovně. Přetížení funkcemi vedlo k jistým výkyvům v Ř. péči o podnik; o organizaci provozu a udržení vysoké (i když občas, např. v 90. letech, dočasně ohrožené) prosperity se starali velkou měrou prokuristé J. Slavík (sloužící firmě už od 1874), V. Löwe (od 1884), J. Šlambor (od 1888) a J. Gruber (od 1897). 1909 získal A. Ř. st. ještě titul knihkupce Karlo-Ferdinandovy univerzity a Českého vysokého učení technického. 1. 7. 1910 předal podnik synu Antonínovi. A. Ř. ml. (* 2. 5. 1877 Praha, † 8. 4. 1958 Praha) vystudoval nižší gymnázium a obchodní akademii, vyučil se v otcově závodě, po roční praxi ve Vídni a v Lipsku 1900 praktikoval a pracoval v otcově podniku. Po jeho převzetí pokračoval v zavedené knihkupecké a komisionářské tradici, kterou poněkud přizpůsobil novým okolnostem. Kromě práv a konexí, které získali podniku už předchozí majitelé, se postupně stal i komisionářem Českosl. vojenského zeměpisného ústavu a generálním komisionářem map; mimoto zahrnovalo komisionářství markantně víc knih nakladatelů bez koncese (tato tendence se začala prosazovat už od přelomu století). 1919 založil zvláštní odbor pro cizojazyčnou literaturu. Hlavní přínos A. Ř. ml. spočíval v posílení nakladatelské činnosti firmy. Začala vydávat nové příručky z mnoha oborů (zvl. technických), mapy, průvodce, slovníky, právnickou literaturu aj.; humanitní obory byly v této produkci ve zřetelné menšině. Syn A. Ř. Zdeněk Ř. (1905–1949) praktikoval 1925–27 po absolvování obchodní akademie v otcově závodě, kde pak dále pracoval, naposledy jako prokurista.

Význam firmy F. Ř. spočívá především v podílu na praktickém šíření (expedici, distribuci) naukové a vzdělávací literatury, zejména v komisionářském působení, pokrývajícím mj. ediční činnost řady vědeckých a odborných institucí. Nakladatelská činnost firmy měla pro humanitní obory význam pouze v prvých desítiletích. Převaha druhých, resp. dalších vydání rozebraných vědeckých, odborných a školních děl v jejím edičním programu (V. V. Tomek, RKZ, W. Shakespeare aj.) svědčí o tom, že i tehdy byla spíše zužitkováním knihkupeckých a komisionářských zkušeností než realizací promyšleného edičního programu. Nakladatelským přínosem pro českou literaturu bylo pak vydání prvního ročníku čtrnáctideníku Česká kultura (1912/13).

Z NAKLADATELSKÉ PRODUKCE. *Beletrie a práce o literatuře*: Š. Bačkora: Báchorky pro dítky a přátele jejich (1850); A. F. F. Hoffmann: Kdo hřích páše, stává se otrokem hříchu (1851, přel. J. F. Ott); A. Malczewski: Marie (1852); Erazima Rotterdamského Encomium moriae čili Chvála bláznovství (1864, přel. Řehoř Hrubý z Jelení, ed. I. J. Hanuš); Básně staronárodní Rukopisův zelenohorského a kralodvorského (1879, ed. J. Jireček); M. Karas: Dobrodružné příhody v dalekých krajinách (1880); W. Shakespeare: Antonius a Kleopatra (1880, přel. J. Malý) + Julius Caesar (1880, přel. F. Doucha, škol-

ní vyd.) + Koriolanus (1880, přel. F. Doucha, školní vyd.); Zbytky rýmovaných Alexandreid staročeských (1881, ed. M. Hattala a A. Patera); J. Zeyer: Karolinská epopeja (1896); H. Karlík: Tiché ozvěny (1906); O. Fischer: Heinrich v. Kleist a jeho dílo (1912). ▮ SOUBORNÉ VYDÁNÍ: W. Shakespeare: Vybraná dramatická díla 1–5 (1880). ▮ Z DALŠÍ PRODUKCE: I. J. Hanuš: Nástin slohovědy čili stylistiky (1864); K. Dněprovskij: Ruská čítanka (1874); F. Schulz: Rozmluvy Čecha s Němcem. Vhodný způsob, aby Čech rychle se naučil jazyku německému (1879; do 1899 celkem 9 vyd.); Řivnáčův průvodce po Království českém (1882); V. V. Tomek: Dějiny válek husitských (1898). ▮ PERIODIKA: Řivnáčův český věstník bibliografický (1900/01); Česká kultura (1912/13). ▮

BIBLIOGRAFIE: Seznam knih vydaných nákladem a v komisi F. Ř. (1897) + Seznam knih, jež vydala neb v komisi má firma F. Ř. (b. d., 1903). ▮ LITERATURA: J. Neruda: F. Ř., Humorist. listy 1886, s. 92 → Podobizny 3 (1954); an.: A. Ř., in Lorenzův adresář českých knihkupců, nakladatelů a příbuzných oborů 4 (1903); an.: Z galerie našich pracovníků, A. Ř., 9. zpráva odborné pokračovací školy grémia knihkupců a nakladatelů pražských (1907); Gd. (J. Gotthard): Sedmdesát pět let firmy F. Ř., Knihkupecký oznamovatel 1923, s. 81 + Osmdesát let firmy F. Ř. v Praze, Českosl. knihkupec 1928, s. 80; Ž. (L. K. Žižka): Čtyřicet let práce J. Šlambora u fy Řivnáčovy, tamtéž, s. 80 + Sto let A. Ř., Knihkupec a nakladatel 1943, s. 181.

oh